T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL KORUMA ALANLARINDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN ROLÜ: KUZGUNCUK KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ

Büşra ÖKTEM KARAGÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Koruma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Elif ÖRNEK

Ağustos, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL KORUMA ALANLARINDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN ROLÜ: KUZGUNCUK KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ

Büşra ÖKTEM KARAGÜL tarafından hazırlanan tez çalışması 01.08.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif ÖRNEK
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elif ÖRNEK, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Şayeste Tülin GÖRGÜLÜ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Emrah ALTINOK, Üye
İstanbul Bilgi Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kentsel Koruma Alanlarında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Rolü; Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Büşra ÖKTEM KARAGÜL

İmza

canım eşim Berşan'a

minik kızım Ahsen'ime…

TEŞEKKÜR

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca kendisinden çok sayıda ders aldığım, bana akademik anlamda belki de en çok katkısı olan, korumaya olan ilgimi artırmamı sağlayan, ilgisi ve sabrıyla bana vaktini ayıran kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK'e teşekkür etmeyi borç bilirim.

Tez savunma sınavımdaki olumlu yaklaşımları ve yapıcı eleştirileri sayesinde çalışmamı daha iyi noktaya taşımamı sağlayan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Şayeste Tülin GÖRGÜLÜ ve Dr. Öğr. Üyesi Emrah ALTINOK'a teşekkür ederim.

Hayatımın her anında desteğini ve emeğini hissettiğim, çocukluktan beri hayalini kurduğum mesleğimi seçmemde beni cesaretlendiren ve bana her konuda yol gösterici olan sevgili annem Satı ÖKTEM'e ve babam İhsan ÖKTEM'e teşekkürü borç bilirim.

Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen sevgili dostum Cansu ÇİÇEK ve Özlem YAVUZ'a teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olan, tez sürecimde de bana oldukça sabırla yaklaşan ve en kötü zamanda dahi destek olan sevgili eşim mimar Berşan KARAGÜL'e teşekkürden fazlasını borçluyum.

Büşra ÖKTEM KARAGÜL

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR iv

KISALTMA LİSTESİ vi

ŞEKİL LİSTESİ vii

TABLO LİSTESİ xi

ÖZET xii

ABSTRACT xiv

1 GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti ... 1

1.2 Tezin Amacı ... 3

1.3 Hipotez ... 3

1.4 Tezin Kapsamı ve Yöntemi ... 5

2 TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİ 9

2.1 Tarihi Çevre Kavramı ... 9

2.2 Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortaya Çıkışı ve Planlama Sistemindeki Rolü ... 19

3 TARİHİ ÇEVRENİN GELİŞİMİNDE KENTSEL TASARIM REHBERİ UYGULAMARININ "YENİ YAPI" BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 29

3.1 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Kavramı ... 29

3.2 Tarihi Çevrenin Gelişiminde Kentsel Tasarım Rehberi Uygulama Örneklerinin İncelenmesi ... 40

4 KUZGUNCUK'TA KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ 57

4.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlık, Vizyon ve İlkeler ... 58

4.2 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberine Yönelik Analiz ve Saptamalar ... 61

4.3 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberinin Hazırlanması ... 118

5 SONUÇ 132

KAYNAKÇA 142

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 147

KISALTMA LİSTESİ

CIAM	International Congresses of Modern Architecture
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
ICCROM	International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
MSGSÜ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Uluslararası antlaşmalarda tarihi çevre kavramının gelişimi (Öktem Karagül, 2023) 14

Şekil 2.2 Türkiye'de Tarihi Çevre Kavramının Gelişimi (Öktem Karagül, 2023)..... 18

Şekil 3.1 Yeni yapı müdahale türleri (Öktem Karagül, 2023)..... 32

Şekil 3.2 Infill yapısının eski yapıya göre konumları (Öktem Karagül, 2023) 32

Şekil 3.3 Çağdaş ekin eski yapıya göre konumları (Öktem Karagül, 2023) 33

Şekil 3.4 Fransa, Paris Louvre Müzesi (Öktem Karagül, 2023)..... 34

Şekil 3.5 İngiltere'de Glasgow'da 2003 yılında inşa edilmiş olan Radisson SAS Otel (Bayraktar, 2015) 36

Şekil 3.6 Antik Porta Ticinese şehir kapısı (Bayraktar, 2015) 37

Şekil 3.7 Brüksel'de taklit yöntemiyle bir yapı (Bayraktar, 2015) 38

Şekil 3.8 Fransa, Paris Louvre Müzesi (Öktem Karagül, 2023)..... 39

Şekil 3.9 İngiltere Londra Kentsel Tasarım Rehberi (Londra PPG, 2019) 43

Şekil 3.10 Yeşil koridor ve yeşil sokak tasarımı örneği (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2022) (Edinburgh Design Guidance) 44

Şekil 3.11 Edinburgh tarihi çevrede yeni yapı örneği (Erişim Tarihi:12 Aralık 2022).. 45

Şekil 3.12 Bina kütle ve yükseklikleri, cephe doluluk-boşluk oranı ile ilgili yönlendirici anlatımlar (Edinburgh Design Guidance) 45

Şekil 3.13 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi bölgelemesi (Fatih KTR, 2023)..... 47

Şekil 3.14 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi yol perspektifleri ve malzeme detayları (Fatih KTR, 2023) 48

Şekil 3.15 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi kent mobilyaları ve detayları (Fatih KTR, 2023) 49

Şekil 3.16 Beşiktaş Kentsel Tasarım Rehberi bölgeleme önerisi..... 51

Şekil 3.17 Beşiktaş KTR Yeni Yapılaşma Koşulları..... 52

Şekil 3.18 Beşiktaş KTR Yeni Yapılaşma Koşulları..... 52

Şekil 4.1 Kuzguncuk Hava Fotoğrafı 2021 (İBB Şehir Haritaları, 2023) 59

Şekil 4.2 Kuzguncuk'taki önemli yapılar (Google Maps, 2023)..... 59

Şekil 4.3 Kuzguncuk drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023)..... 64

Şekil 4.4 Kuzguncuk hava fotoğrafı 2021 (İBB Şehir Haritaları, 2021)..... 64

Şekil 4.5 F. Kauffer'in İstanbul Plan (1786). (Salt Araştırma Arşivi, 2023) 65

Şekil 4.6 Moltke Haritası (1852). (Salt Araştırma Arşivi, 2023) 66

Şekil 4.7 Alman Mavileri (1913) (Salt Araştırma Arşivi, 2023)..... 67

Şekil 4.8 Pervititch Haritası (1930) (Salt Araştırma, 2023) 67

Şekil 4.9 Kuzguncuk hava fotoğrafı (1940) (İBB Şehir Haritaları, 2022) 68

Şekil 4.10 Kuzguncuk hava fotoğrafı (İBB Şehir Haritaları, 2022)..... 68

Şekil 4.11 Boğaziçi Alanının İdari Sınırı (Boğaziçi Kanunu Ek-102, 2018)..... 70

Şekil 4.12 Kuzguncuk Pervitich haritası ve güncel halihazırın çakıştırılması (Öktem Karagül, 2023..... 72

Şekil 4.13 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü) 72

Şekil 4.14 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü) 73

Şekil 4.15 Kuzguncuk sahilindeki yalıların gravürü, Topkapı Sarayı arşivi (Mimari Düşünce, 2023) 74

Şekil 4.16 Kuzguncuk Sahili'ndeki yalıların bugünkü görünümü (Öktem Karagül, 2023) 74

Şekil 4.17 Kuzguncuk Sahili'ndeki yalıların görünümü (Öktem Karagül, 2023) 75

Şekil 4.18 1866 Tarihli Alman C.Stolpe Haritası'nda Kuzguncuk Mahallesi (Yetişkin Kubilay, 2009) 75

Şekil 4.19 1866 Tarihli Alman C.Stolpe Haritası'nda Kuzguncuk Mahallesi (Yetişkin Kubilay, 2009) 76

Şekil 4.20 Kuzguncuk Üryanizade Sokak (Öktem Karagül, 2023)..... 78

Şekil 4.21 Kuzguncuk doğal yapı analizleri (Öktem Karagül, 2023) 79

Şekil 4.22 Çalışma alanı yapı işlev ve ulaşım analizleri (Öktem Karagül, 2023)..... 80

Şekil 4.23 Çalışma alanı TAKS/KAKS analizleri (Öktem Karagül, 2023) 80

Şekil 4.24 Çalışma alanı doluluk-boşluk ve kat adedi analizleri (Öktem Karagül, 2023) 81

Şekil 4.25 Çalışma alanı tescilli yapı ve yapı malzemesi analizleri (Öktem Karagül, 2023) 81

Şekil 4.26 Yol dokusu (Öktem Karagül, 2023)..... 82

Şekil 4.27 Kuzguncuk yapı-sokak ilişkisi (Öktem Karagül, 2023)..... 83

Şekil 4.28 İcadiye Caddesi ve Paşalimanı Caddesi drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023) 83

Şekil 4.29 İcadiye Caddesi'ni örten çınar ağaçları (Öktem Karagül, 2023)..... 84

Şekil 4.30 İcadiye Caddesi ve caddeyi gölgelendiren çınar ağaçları (Öktem Karagül, 2023) 84

Şekil 4.31 Ada formları (Öktem Karagül, 2023)..... 85

Şekil 4.32 Kuzguncuk yapı-parsel, yapı-yapı ilişkisi (Öktem Karagül, 2023)..... 86

Şekil 4.33 Bereketli Sokak vaziyet planı (Öktem Karagül, 2023) 88

Şekil 4.34 Bereketli Sokak drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023)..... 89

Şekil 4.35 Bereketli Sokak tescilli yapılar (Öktem Karagül, 2023)..... 90

Şekil 4.36 Bereketli Sokak perspektifi ve tescilli yapılar (Öktem Karagül, 2023) 91
Şekil 4.37 Bereketli Sokak doğu cephesi (Öktem Karagül, 2023)..... 91
Şekil 4.38 Bereketli Sokak batı cephesi (Öktem Karagül, 2023)..... 92
Şekil 4.39 Bereketli Sokak perspektifi (Öktem Karagül, 2023)..... 92
Şekil 4.40 Bereketli Sokak 576 Ada 23 Parsel yeni yapı örneği (Öktem Karagül, 2023) 93
Şekil 4.41 Bereketli Sokak 573 Ada 14 Parsel yeni yapı örneği (Öktem Karagül, 2023) 93
Şekil 4.42 Bereketli Sokak yapı-parsel ilişkisi (Öktem Karagül, 2023) 94
Şekil 4.43 Sokağa medivenli yapı girişleri (Öktem Karagül, 2023) 94
Şekil 4.44 Yan bahçe girişleri (Öktem Karagül, 2023) 95
Şekil 4.45 Bereketli Sokak C-C kesiti (Öktem Karagül, 2023)..... 95
Şekil 4.46 Bereketli Sokak aksonomotrik perspektif (Öktem Karagül, 2023)..... 96
Şekil 4.47 Bereketli Sokak (573 ada 12 parsel) geleneksel mimari kat planı (Öktem Karagül, 2023) 96
Şekil 4.48 Bereketli Sokak cumba tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)..... 97
Şekil 4.49 Köşe parsel ve ara parsellerde cumba tipolojisi (573 ada 1,2,3 parsel) (Öktem Karagül, 2023) 97
Şekil 4.50 Yapı Girişi Tipolojileri (577 ada 19,20,21,22 parsel) 98
Şekil 4.51 Bereketli Sokak doluluk analizi (Öktem Karagül, 2023)..... 99
Şekil 4.52 Bereketli Sokak boşluk analizi (Öktem Karagül, 2023)..... 100
Şekil 4.53 Bereketli Sokak yataylık-düşeylik analizi (Öktem Karagül, 2023) 101
Şekil 4.54 Çatı tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)..... 102
Şekil 4.55 Bereketli Sokak geleneksel konutlarda cumba örnekleri (Öktem Karagül, 2023) 104
Şekil 4.56 Düz lentolu, yarım daireli ve ferforje parmaklıklı pencereler (Öktem Karagül, 2023) 105
Şekil 4.57 Pencere tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)..... 105
Şekil 4.58 Ahşap Giyotin pencere örneği (576 ada 5 parsel) (Öktem Karagül, 2023). 105
Şekil 4.59 Cumba üstü ahşap korkuluklu balkon (Öktem Karagül, 2023)..... 106
Şekil 4.60 Sokaktaki payanda örnekleri (Öktem Karagül, 2023)..... 106
Şekil 4.61 Bereketli Sokak cephe renkleri (Öktem Karagül, 2023) 107
Şekil 0.62 Bereketli Sokak baskın renkleri (Öktem Karagül, 2023)..... 107
Şekil 4.63 Arnavut kaldırımı yol malzemesi (Öktem Karagül, 2023)..... 108
Şekil 0.64 Bereketli Sokak sınırlayıcı elemanı merdiven (Öktem Karagül, 2023)..... 108
Şekil 4.65 Bereketli Sokak yeşil dokusu (Öktem Karagül, 2023)..... 109
Şekil 4.66 Bereketli Sokak yeşil dokusu (Öktem Karagül, 2023)..... 109

Şekil 4.67 Bereketli Sokak aydınlatması (Öktem Karagül, 2023) 110

Şekil 4.68 Bereketli Sokak'ta iyi tasarlanmış tabela (577 ada 22 parsel) (Öktem Karagül, 2023) 111

Şekil 4.69 Bereketli Sokak'ta kötü tasarlanmış tabela (576 ada, 23 parsel) (Öktem Karagül, 2022) 111

Şekil 4.70 Bereketli Sokak mevcut cephe durumu (Öktem Karagül, 2023) 114

Şekil 4.71 Bereketli Sokak mevcut cephe durumu (Öktem Karagül, 2023) 115

Şekil 4.72 Tescilli yapıya komşu yeni yapıda kademelenme 121

Şekil 4.73 Bereketli Sokak Pencere Tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)..... 122

Şekil 4.74 Bereketli Sokak bina giriş kapıları (Öktem Karagül, 2023)..... 123

Şekil 4.75 Bereketli Sokak cumbaları (Öktem Karagül, 2023)..... 124

Şekil 4.76 Bereketli Sokak bina kotu ve saçak kotu önerisi (Öktem Karagül, 2023) .. 125

Şekil 4.77 Bereketli Sokak 573 adada öneri yapı yükseklik ve kotları (Öktem Karagül, 2023) 126

Şekil 4.78 Bereketli Sokak 576-577 ada öneri yapı yükseklik ve kotları (Öktem Karagül, 2023) 127

Şekil 4.79 Oturma alanlı ve yeşil dokulu merdiven önerisi (Arch101, 2023)..... 128

Şekil 4.80 Sokağın çevresindeki önemli yerlere yerde yönlendirme önerisi (Quint Essential Ruminations, 2023) 129

Şekil 4.81 Kaldırım ve yolun aynı kotta olduğu yaya öncelikli sokak örneği. Strazburg, Fransa (Öktem Karagül, 2023) 129

Şekil 4.82 Yalın ve engelsiz sokak örneği, Floransa, İtalya (Öktem Karagül, 2023) .. 130

Şekil 4.83 Yapı cephelerinde tabela örnekleri (Arch101, 2023) 131

Şekil 4.84 Yapı cephelerinde aydınlatma örnekleri (Arch101, 2023)..... 131

Şekil 4.85 Yapı cephelerinde sokak aksesuarı örnekleri (Arch101, 2023) 131

Şekil 5.1 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü) 136

Şekil 5.2 Yeni yapı öneri fişi (573 ada 14 parsel) (Öktem Karagül, 2023)..... 136

Şekil 5.3 Yeni yapı öneri fişi (576 ada 3/23 parsel) (Öktem Karagül, 2023)..... 137

Şekil 5.4 Bereketli Sokak öneri silüet (A-A kesiti) (Öktem Karagül, 2023)..... 138

Şekil 5.5 Bereketli Sokak öneri silüet (B-B kesiti) (Öktem Karagül, 2023)..... 139

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Yöntem şeması (Öktem Karagül, 2023) 8
Tablo 2.2 Türkiye planlama sisteminde kentsel tasarım kontrol araçları (İBB, 2017) .. 23
Tablo 2.3 Kentsel tasarım rehberi hazırlama aşamaları 26
Tablo 3.1 Tarihi çevrede yeni yapı tasarımında yaklaşımların olumlu ve olumsuz yönleri (Öktem Karagül, 2023) 39
Tablo 3.2 Londra Kentsel Tasarım Rehberi içerikleri 43
Tablo 3.3 Edinburg Kentsel Tasarım Rehberi içerikleri 46
Tablo 3.4 İstanbul-Fatih Kentsel Tasarim Rehberi içerikleri..... 50
Tablo 3.5 Beşiktaş Kentsel Tasarım Rehberi İçerikleri 53
Tablo 3.6 Londra- Edinburg- İstanbul Kentsel Tasarım Rehberlerinin karşılaştırılması 54
Tablo 4.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi aşamaları..... 57
Tablo 4.2 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi İçeriği..... 62

ÖZET

Kentsel Koruma Alanlarında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Rolü: Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi

Büşra ÖKTEM KARAGÜL

Şehircilik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif ÖRNEK

Planlama disiplini ve mimari tasarım arasındaki kentsel tasarım rehberleri, alanın kimliğinin korunmasına katkı sağlamak ve yeni yapılaşmaları bu kimlikle uyumlu olarak yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Kentsel tasarım rehberleri bir mekânın karakterini korurken aynı zamanda doğal gelişmesine izin vererek değişimi yönlendirmektedir. Çalışma kapsamında tarihi çevre kavramının Dünya'da ve ülkemizdeki gelişimi irdelenerek, kentsel koruma ve tasarım araçlarından biri olan kentsel tasarım rehberlerin ortaya çıkışı, planlamadaki rolü, amacı ve hazırlanma aşamaları ortaya konulmuştur. Aynı zamanda Dünya'daki ve Türkiye'deki kentsel tasarım rehberlerinden yararlanılarak Kuzguncuk Bereketli Sokak için yapılaşma önerileri yine yeni yapı odağında kurgulanmıştır. Bu doğrultuda alan çalışmasının amacı incelenen örnekler doğrultusunda Kuzguncuk semtinde yapılan kentsel doku analizleri yanı sıra alan sınırları, koruma süreçleri, sosyal yapı, doğal ve yapılı çevre özellikleri gibi temel parametrelerin analizlerini içeren, semte özgü bir rehber oluşturmaktır. Rehberin içeriğinde hem yapılaşmaya dair silüet ve cephe önerileri hem de sokak bütününe yönelik malzeme, renk gibi konulara dair öneriler de yer almaktadır. Oluşturulan bu rehber, değişim süreci kontrol altına alarak tasarım kararlarını yönlendirmekte ve değişeme ayak uydurarak tasarımcıya ve kullanıcıya tavsiyelerde bulunmaktadır. Kentlerin kültürel ve mekânsal

kalitelerini koruyabilmek için kullanıcıların koruma sürecine dahil olarak benimsemesi ve tasarım için doğru yöntem ve uygulama araçlarının gerekliliği ortaya konulmaktadır. Bu çalışma, sanayi devrimi, savaş ve küreselleşme gibi faktörlerin etkisiyle değişim baskısı altındaki tarihi çevrelerin korunmasında kentsel tasarım rehberlerinin rolünü araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, kentsel tasarım rehberi, koruma, yeni yapı, Kuzguncuk

ABSTRACT

The Role of Urban Design Guides in Urban Conservation Areas: A Proposal for the Kuzguncuk Urban Design Guide

Büşra ÖKTEM KARAGÜL

Department of Architecture

MSc. Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elif ÖRNEK

Urban design guides between the planning discipline and architectural design aim to contribute to the preservation of the identity of the area and to direct new constructions in accordance with this identity. Urban design guidelines direct change by preserving the character of a place while allowing it to develop naturally. Within the scope of the study, the development of the concept of historical environment in the world and in our country is examined, and the emergence of urban design guides, one of the urban conservation and design tools, their role in planning, purpose and preparation stages are revealed. At the same time, by making use of urban design guides in the world and in Turkey, construction proposals for Kuzguncuk Bereketli Street were designed with a focus on new construction. In this regard, the aim of the field study is to create a district-specific guide that includes analyzes of basic parameters such as area boundaries, conservation processes, social structure, natural and built environment features, as well as urban texture analyzes in the Kuzguncuk district, in line with the samples examined. The content of the guide includes both silhouette and façade suggestions for construction, as well as suggestions for issues such as materials and colors for the street as a whole. This guide guides design decisions by taking control of the change process and gives advice to the designer and user by keeping up with the change. In order to preserve the cultural and

spatial qualities of cities, it is revealed that users should be involved in the conservation process and adopt the right methods and application tools for design. This study investigates the role of urban design guides in preserving historical environments under pressure of change due to factors such as the industrial revolution, war and globalization.

Keywords: Historical environment, urban design guides, conservation, new building, Kuzguncuk

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Tez çalışması kapsamında, tarihi çevrede kentsel dokunun kimliğine ve karakterine uygun yeni yapı tasarımında tasarımcıyı yönlendiren kentsel tasarım rehberleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk aşamasında literatür araştırması yer almaktadır. Tezin ikinci bölümünde tarihi çevre kavramı ve kentsel tasarım rehberlerinin ortaya çıkışı yerli ve yabancı literatürden faydalanılarak yazılmıştır.

Tezin ikinci bölümü olan "Tarihi Çevrenin Korunmasında Kentsel Tasarım Rehberleri" ana başlığının altında; tarihi çevre kavramının Dünya'da ve Türkiye'de gelişimi, kentsel tasarım rehberlerinin ortaya çıkışı ve gelişim süreci, tarihi kentsel çevrenin korunmasındaki rolü ve mevzuattaki yeri incelenmiştir.

- Tarihi çevre kavramının incelendiği bölümde, Türkiye'de koruma kavramın gelişimde önemli bir rolü olan Ahunbay'ın 1996 ve 2016 basımlı "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon" adlı kitabı, "Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük"te yer alan Madran (2013)'a ait "Kültürel Mirası Koruma Mevzuatının Ülkemizdeki Gelişimi" bölümü, Örnek'in (2006) "'Kentsel Sit Alanı' İlanı 'Mutlak Korunuyor'Anlamına Geliyor mu?" adlı makalesi, ICOMOS ve UNESCO sayfalarında yer alan kongre, bildiri, sözleşme, tüzük ve antlaşmalar, Valette İlkeleri, 2863, 3386 ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunları (KVTVKK), planlar ve yönetmeliklere yer verilmiştir.
- Kentsel tasarım rehberlerinin ortaya çıkışı, amacı ve hazırlama aşamalarının yer aldığı bölümde uluslararası literatürde; Lang (2005)'in "Urban Design: A Typology of Procedures and Products" adlı makalesi, "Department of the Environment, Transport and the Regions (DETR, 2000)" "By Design, Urban design in the planning system: towards better practice" adlı Londra Planlama Politikası (PPG)'na ait kılavuzu, Madanipour (1996)'a ait "Design of urban space: an inquiry into a socio-spatial process" adlı makale incelenmiştir. Türkçe literatürde ise Konuk (1996)'un "Kentsel Tasarım Süreci, Sürece İlişkin Yaklaşımlar ve Tasarım Kontrolleri" adlı kongre bildirisi, Orhan (2015)'ın

"Kentsel Kalitenin Geliştirilmesi Bağlamında Stratejik Bir Yaklaşım; Kentsel Tasarım Rehberi Kavramsal Model Önerisi" adlı doktora tezi, Polat, Tümer Yıldız, Dostoğlu (2018)'un birlikte yazdığı "Kültürel Miras Alanları İçin Kullanıcı Odaklı Bir Kentsel Tasarım Rehberi Modeli: Bursa Hanlar Bölgesi" makalesi, 2016'da MSGSÜ ve ÇŞB iş birliğinde hazırlanan "Kentsel Tasarım Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kentsel Tasarım Rehberleri"nde yer alan kentsel tasarım rehberlerinin amaç, hedef ve hazırlanma aşamaları verilerinden yararlanılmıştır.

Tezin üçüncü bölümü olan "Tarihi Çevrenin Gelişiminde Kentsel Tasarım Rehberi Uygulamalarının "Yeni Yapı" Bağlamında İncelenmesi" ana başlığında; tez kapsamında hazırlanacak rehber önerisinin temelini oluşturan "tarihi çevrede yeni yapı kavramı", yeni yapı müdahale türleri ve yaklaşımları incelenmiştir. Dünya'dan ve Türkiye'den seçilmiş ikişer kentsel tasarım rehberi uygulaması yeni yapı bağlamında incelenmiştir.

- Tarihi çevrede yeni yapı kavramı bölümünde; ICOMOS'un 2011'de yayınladığı "Valetta İlkeleri (The Valetta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities)", Hunt ve Boyd (2017)'un "New Design for Old Buildings" adlı kitabı, Ahunbay'ın 1996 ve 2016 basımlı "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon" adlı kitabı, Görgülü (2015)'nün "Restorasyon ve Koruma İlkeleri" kitabında yer alan "Tarihi Dokuda Yeni Yapı Sorunları" adlı bölümü, Yıldız (2011)'ın, Tarihi ve Kentsel Dokularda Çağdaş Yapı Tasarımı adlı makalesi, Aydın (1998)'ın "Tarihi Çevre İçindeki Yeni Yapılaşmaların Uygulama Sonuçları" adlı doktora tezi incelenmiştir.
- Dünya'dan ve Türkiye'den rehber örneklerinin incelendiği bölümde, İngiltere Londra Kentsel Tasarım Rehberi (Planning Policy Guidance-PPG), İskoçya Edinburg Kent Konseyi'nin (The City of Edinburgh Council) hazırladığı rehber, İstanbul, Fatih ve Beşiktaş kentsel tasarım rehberleri incelenmiştir.

Tezin dördüncü bölümü olan "Kuzguncuk'ta Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi" ana başlığında; literatürde Kuzguncuk'a dair yazılmış kitaplar tezler makaleler incelenerek alanda yapılan analizler ve saptamalar bir araya getirilmiştir. Bu doğrultuda alana dair rehber önerisinde bulunulmuştur.

- Kuzguncuk için yapılan analiz çalışmalarında alanın korunmasına dair büyük emekleri olan merhum Cengiz Bektaş'ın "Hoşgörünün Öteki Adı: Kuzguncuk"

adlı kitabı, söyleşileri ve görselleri yer almaktadır. Deleon (2003)'un "Boğaziçi Gezi Rehberi" adlı kitabı, İşli (2002)'nin "İstanbul'un Mahalle İsimlerine Ait Kaynaklar ve 1876-77 tarihli Esâmi-ı Mahallât" adlı makalesi, Denel (1982)'in "Batılılaşma sürecinde İstanbul'da tasarım ve dış mekanlarda değişim ve nedenleri" adlı kitabı, 1930 tarihli Pervitich haritaları ve İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden alınan çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı incelenmiştir. Üsküdar haritaları için Beyoğlu Salt Arşivi, Atatürk Kitaplığı ve İBB Şehir Haritaları'ndan faydalanılmıştır. Aynı zamanda Üsküdar Belediyesi'ne ait yayınlar ve halihazır haritadan oluşturulan analiz verileri yer almaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Bu çalışmasında, çağdaş tasarım ve koruma araçlarından biri olan kentsel tasarım rehberlerinin yeni yapı odağında irdelenmesi hedeflenmektedir. Çalışma alanı, İstanbul'un Boğaziçi Koruma Bölgesi'nde yer alan Kuzguncuk, Bereketli Sokak örneği seçilmiştir.

Günümüzde sürekli değişim ve gelişim halindeki tarihi kentlerin kontrollü ve doğru bir biçimde yönlendirilebilmesinde kentsel tasarım rehberlerinin gerekliliği, ülkemizdeki kaçak yapılaşma, altyapı ve ulaşım sorunları, yeni yapılaşma sorunları ile tek düze haline gelen kimliklerini kaybeden kentlerimizde görülmektedir. Tarihi çevre koruma aracı olarak kentsel tasarım rehberinin önemi ve planlama sistemindeki yeri değerlendirilerek eksiklikler ve düzenlemeler ortaya konulmuştur.

Çalışmanın temel olarak çözüm bulmaya çalıştığı konu; koruma alanında hazırlanacak kentsel tasarım rehberlerinde yeni yapıya ilişkin tasarım ilkeleri ve yaklaşım esasları Kuzguncuk/Bereketli Sokak özelinde belirlemektir. Bu doğrultuda;

- Yeni yapı silüet önerileri,
- Dokuya uygun kontur ve gabari önerileri,
- Cephe boşlukları
- Renk ve malzeme alternatifleri üretmek tezin temel amacını oluşturmaktadır.

1.3 Hipotez

Kentler zaman içinde değişip dönüşürken özellikle tarihi doku bu süreçten olumsuz etkilenebilmektedir. Tarihi dokuya doğrudan müdahale edilmese bile hemen çeperindeki

değişiklikler bu özellikli alana da yansımakta; işlev değişikliği, parsel bazında yeni /kimliksiz yapı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu süreç içerisinde oluşan kimliksiz çevrelere çözüm olarak tasarım ve planlama bağlamında yeni arayışlara gidilmektedir. Bu bağlamda, yeni arayışın sonucu olarak 'kentsel tasarım rehberi', tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılmasında önemli bir araç haline gelmiştir. Tarihi çevredeki rehberlerin amacı, kültürel ve tarihsel süreklilik, mimari dokunun korunması ve modern koşullara uyum sağlanmasını yönlendirmek olmalıdır. Toplumlar, kültürel değerleri koruyup günümüz yaşam koşullarına uyumlu hale getirebildikleri ölçüde başarılı olurlar. Bu nedenle toplumsal, kültürel ve tarihi değerlerin kaybolmasını engelleyebilmek için tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılarak topluma kazandırılması gerekmektedir.

Kentsel tasarım rehberleri, tasarımcıyı sınırlamadan tasarım kararlarını yönlendiren, kentsel bütünlüğü göz önünde bulundurarak uygulandığı yere, zamana ve projeye özgü nitelikleri barındıran, tarihi çevrede aynı dili oluşturarak mekânın karakter edinmesinde yol gösterici araçlardan biridir. Rehberler, yeni konut alanı tasarımında, yaya öncelikli kent tasarımlarında veya kıyı şeridi tasarımı gibi birçok amaçla kentin gelişimini yönlendirir.

Kuzguncuk, geçmişten bugüne üç farklı dini barındırarak farklı etnik grupların bir arada yaşadığı, yaşanan göçlerin, yangınların fiziksel ve sosyal hayatta değişime neden olduğu İstanbul'da yer alan tarihi çevrelerden biridir. Günümüzde İstanbul'un diğer koruma alanlarında olduğu gibi Kuzguncuk semti de ekonomik, fiziksel, sosyal, politik ve turizm boyutlarında değişim baskısı altındadır. Boğaziçi Sahili'nde yer alan Kuzguncuk, üç dinin buluşma noktası olması, günümüzde popülerleşen açık alanlar ve tarihi yapılar itibariyle İstanbul'un çekim noktalarından biri haline gelmiştir. Kuzguncuk'un tarihi kent dokusunu ve kimliğini yansıtan, farklı düzeyde tescilli yapıları barındıran ve sokağa yapılacak tarihi çevredeki yeni yapılarda yönlendirmeye ihtiyaç duyulması öneri rehber olması hedeflenen çalışma alanı "Bereketli Sokak" olarak seçilmiştir.

Kuzguncuk semti ve Bereketli Sokak'ın tarihsel süreci, yeni yapı sorunları, mekânın kimliğini oluşturan öğelerin ve kent dokusunun korunmuşluk durumu incelenmiştir. Bu doğrultuda bölgeye yönelik analizler yapılarak kentsel koruma ve tarihi yapının korunması, estetiğin sağlanması ve sokaktaki yeni yapıların tasarımına yönelik yaklaşım ilkeleri oluşturulmuştur.

Kentsel tasarım rehberleri, tarihi kentsel çevrelerin mahalle ve sokak ölçeğinde korunmasında ve ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirilmesinde sosyal yaşamın aktifliği değerlendirmektedir. Çalışmanın temel odak noktası tarihi çevrede yeni yapı konusu olduğu için ve sosyal, toplumsal boyuttaki analiz çalışmaları uzmanlık gerektirdiğinden kapsamın dışında tutulmuştur.

1.4 Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Bu tez kapsamında ortaya konulan veriler bölgenin gelişimine bir model oluşturarak tasarımcı ve kullanıcıları yönlendirmektedir. Bu veriler, çalışma alanı analiz edilerek kent kimliğinin ve belleğinin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmektedir. Semtin tasarım süreçlerindeki eksikliklerinin neler olduğu ve alanın gelişiminin yönlendirilmesi için neler yapılabileceği irdelenmiştir. Sokak bazındaki çalışmalarla yönlendiriciler belirlenmiş, planlama, tasarım ve koruma göz önünde bulundurularak rehber hazırlanmıştır.

Kentsel tasarım rehberlerinin planlama sistemindeki yeri değerlendirilerek hazırlanan Dünya'daki ve Türkiye'deki rehberler yeni yapı bağlamında incelenmiştir. Bunun sonucunda hazırlanacak kentsel tasarım rehberlerinin tarihi çevrelerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesinde bir aracı olarak kullanılabilmesi için mevcut kullanım durumu değerlendirilerek belgelemelerin yapılması gerektiği görülmektedir. Bu nedenle tarihi çevrede kentsel tasarım rehberleri hazırlanırken birçok farklı disiplin bir araya gelerek çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Günümüz kentsel çevrelerinde yaşanan en büyük sorunlardan bir tanesi yanlış uygulamalar sonucu meydana gelen niteliksiz yeni yapılaşmalar, doku tahripleri ve yıkımlar sonucu mahalle ve sokakların geçirdiği değişimlerle kentsel hafızanın yok olmasıdır. Kuzguncuk Semti'nde de zamanla kültürel ve tarihi değerlerden birçoğu zarar görerek, yok olan yapıların yerine kimliği bozacak yeni yapıların inşası ile tarihi çevreye ait izler kent hafızasından silinmektedir. Bu durum tarihi çevrelerin; yasa ve yönetmelikle korumasını gerekli kılmaktadır. Tarihi çevrenin korunması ve tarihi çevrede yaşanan yeni yapı sorunları bu çalışmanın temellerini oluşturmaktadır.

Tarihi çevrede temel kriterler Türkiye'de yönetmelik, yasa ve planlarla belirlenmektedir. Tarihi çevredeki yasaların tasarımdaki yaratıcı gücü sınırlandırması ve üçüncü boyutta eksik kalması tasarım sürecindeki en büyük problemlerdendir.

Bu doğrultuda hazırlanmış olan çalışmada; rehberlerin önemi, planlama sistemindeki yeri, tarihi çevrede yeni yapılaşma sorunlarını göz önünde bulundurularak hazırlanan Dünya'dan ve Türkiye'den kentsel tasarım rehberlerinin incelendiği ve Kuzguncuk örneği ile değerlendirilen tez çalışması biri sonuç bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, tez amacı, kapsamı, yöntemi ifade edilmektedir. İkinci bölümün ilk kısmında tarihi çevre ve koruma kavramı üzerinde durularak, kavramın Uluslararası alanda ve Türkiye'deki gelişme süreci yeni yapı bağlamında incelenerek tarihi çevre korunmasında mimari tasarımın gerekliliği koruma sürekliliğinin sağlanmasındaki önemi ortaya konulmuştur. İkinci bölümün ikinci kısmında ise kentsel tasarım rehberinin ortaya çıkışı, amacı, hazırlanma aşamaları ve planlama sisteminde kentsel tasarım rehberlerinin rolü ortaya konulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde, tarihi çevrenin gelişiminde iki uluslararası, iki tane de Türkiye'deki kentsel tasarım rehberi uygulamaları "yeni yapı" bağlamında incelenerek karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu bölümün ilk kısmında tarihi çevredeki yeni yapı kavramı irdelenerek, yeni yapı müdahale türleri ve tasarım yaklaşımları ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde ise seçilen koruma alanının tarihsel ve koruma süreci, sosyal yapı özellikleri, alana kimlik kazandıran geleneksel kent dokusu nitelikleri saptanıp analizler yapılmıştır. Tarihi dokusunun korunmasına yönelik belirlenen amaç, hedef, ilke ve stratejiler ile rehberin içeriği oluşturularak Kuzguncuk, "Bereketli Sokak"ta yapılan fiziksel ve sosyal analizler sonucu kentsel tasarım rehberi önerisi oluşturulmuştur. Tasarım yaklaşım esasları Dünya'dan ve Türkiye'den uygulama örnekleri göz önünde bulundurularak hazırlanan kentsel tasarım rehberi alanda özellikle fiziksel boyuttaki yeni yapı sorunlarına çözüm getirmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünde sonuç ve değerlendirme kısmı yer almaktadır.

Bu çalışmanın araştırma yöntemi, durum çalışması olarak nitelendirilebilmektedir. Amaç ve hipotez doğrultusunda nicel ve nitel yöntemler kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi olarak; yerli ve yabancı literatürde yer alan tarihi çevre ve kentsel tasarım rehberlerini ele alan kitap, makale, bildiri, doktora tezleri vb. bilimsel çalışmaları içeren teorik altyapı oluşturulmuştur. İlgili belediye ve kurumlardan gerekli bilgi, rapor, belge, yönetmelik, plan ve ekleri, eski, yeni fotoğraflar, gravürler elde edilerek çalışmada bu

verilerden faydalanılmıştır. Ayrıca, konuya yönelik uzman kişilerle yapılan görüşmeler ve yerinde incelemeler de veri elde etmek için kullanılan yöntemler arasındadır.

Üsküdar ilçesi Kuzguncuk Mahallesi olarak belirlenen örneklem alanda tarihi çevredeki yeni yapılara ve kentsel dokuya dair gözlem yapılmıştır. Alan çalışması kapsamında mahalleden ve "Bereketli Sokak"tan çeşitli fotoğraflar çekilmiştir.

Nicel yöntem olarak; parsel bazında yeni yapı uygulamalarının yer aldığı Bereketli Sokak'ta mekânın kentsel doku analiz yöntemleri ile karşılaştırmalı analiz kullanılmıştır. Alan çalışmalarından elde edilen mekânsal veriler NetCAD, ArcGIS ve AutoCAD programları yardımıyla sayısallaştırma, kent ve mahalle ölçeğinde iki ve üç boyutlu harita, çizim ve modelleme, hava fotoğraflarından dokunun değişimini inceleme ve alanda çekilen fotoğraflar üzerinden analizler yapılmıştır. Kentsel dokunun tarihsel süreç içerisindeki değişiminden başlanarak üst ölçek kent ölçeğinden, alt ölçek yapı ölçeğine kadar ölçekler arası analizler yapılmıştır. Sokağa ait doku bileşenlerinin analizi bağlamında, yeni yapı ve eski yapılar belirlenen ölçütlerle sayısal olarak karşılaştırılmıştır. Sokağın eski ve yeni yapılara ait kimlik ve karakteristik özellikler ortaya konulmuştur. Alan çalışması kapsamında doku değişimini anlamak amacıyla 1966-1982-2006-2023 hava fotoğrafları karşılaştırılmış, Pervitich haritası ile 2021 yılı halihazır verisi çakıştırılmış ve alana ait drone fotoğrafları çekilmiştir. Analiz ve görsellerin bir bütün içinde değerlendirilebilmesi için şemalar, çizimler ve tablolar oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu çalışma sürecinde, seçilen alanın ekonomik gelişme, göç ve doğal afet gibi faktörlerin sosyal yaşam ve mimariye etkileri de incelenmiştir.

Tezde incelenmiş olan uluslararası alanda ve Türkiye'de yapılan kentsel tasarım proje ve rehberlerindeki ilke ve hedeflerin belirlenmesi, veri toplama, aktörlerin devreye girişi, analiz yapma, analizlerin yorumlanması, planlama ve öneriler hazırlanan Kuzguncuk rehberine örnek olmuştur.

Elde edilen kaynakların ve verilerin nesnelliğine önem verilmiştir. Sosyal ihtiyaçlar belirlenerek alanın fiziksel özellikleri üzerinde yoğunlaşılarak detaylı bir çalışma yapılmıştır. Yönetimsel boyutta planlama sistemi içindeki yeri ele alınmış, yanlışlar, eksikler, düzenlemeler veya eklemeler gereken konular üzerine değerlendirmeler yapılarak sonuç bölümü elde edilmiştir.

Tablo 1.1 Yöntem şeması (Öktem Karagül, 2023)

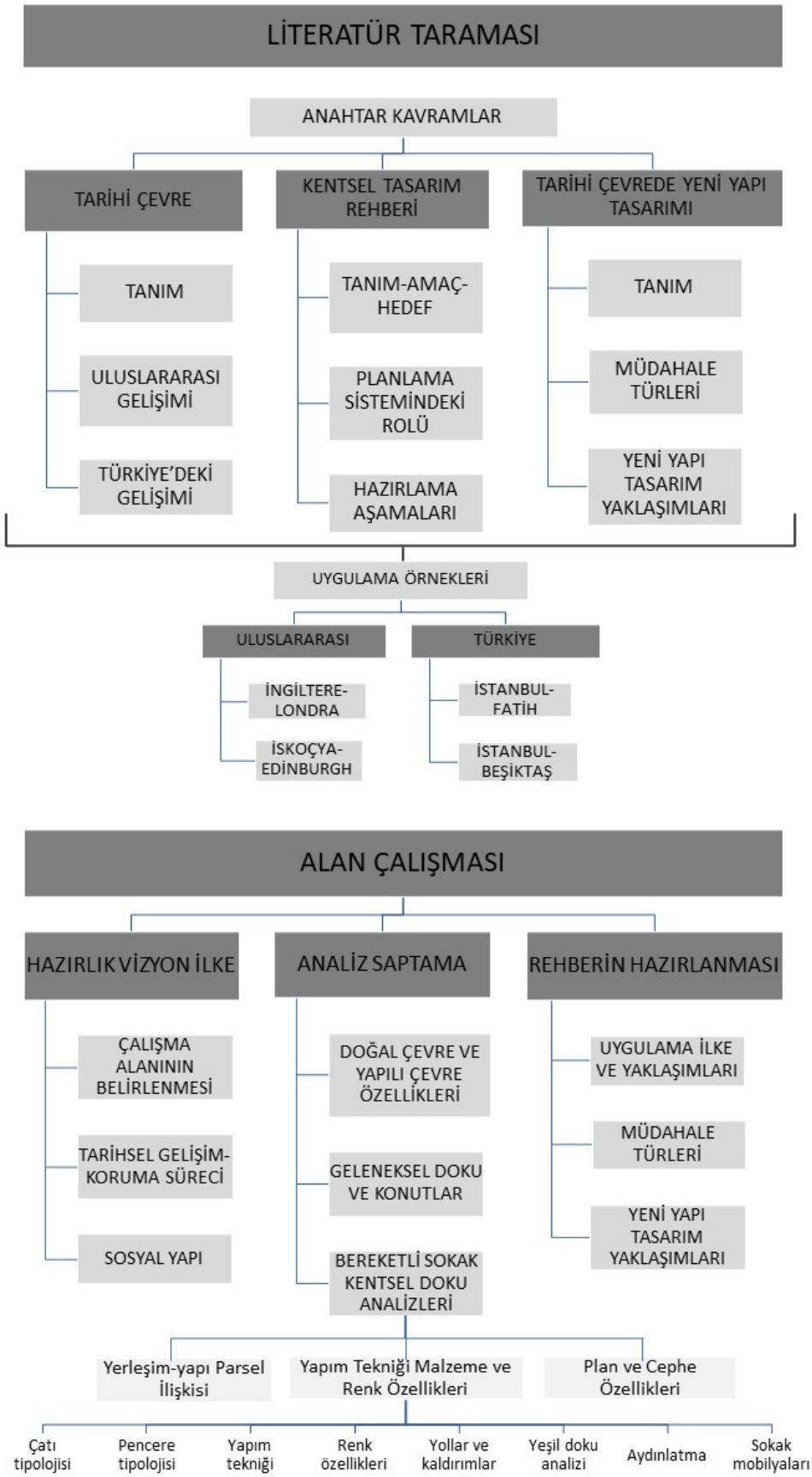

2
TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİ

Kentsel koruma alanlarında hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinin hazırlanma gerekliliği, rehberlerin gelişimini, içeriklerinin değişimini, yönlendirilmek istenen tasarım boyutlarını, ilgilendiği konuları anlayabilmek için tarihi çevre, tarihi çevrede yeni yapı kavramının gelişimi ve kentsel tasarım rehberlerinin planlama veya mimari tasarım ilişkilerini, politikalarını, hedeflerini ortaya koymaktadır. Tezin bu bölümünde tarihi çevre kavramının uluslararası antlaşmalarda ve Türkiye planlama sistemindeki gelişimi, "yeni yapı" bağlamında incelenerek kentsel tasarım rehberlerinin ortaya çıkışı, amacı ve hazırlanma aşamaları incelenmiştir.

2.1 Tarihi Çevre Kavramı

Tarihi çevre; benzer niteliklerdeki yapıların bir arada bir bütün halinde korunduğu bir dokudan oluşmaktadır. Eruzun'a göre tarihi çevre korunmasında üç amaç bulunur; tarihi çevrenin gelecek kuşağa aktırılması, kültür süreklilikle birlikte yeni yaşam koşullarının oluşturulmasıdır. (Eruzun, 1989).

Ahunbay tarihi çevreleri; gelenek, yaşam koşulları, yapım tekniklerinin değişerek, geçmişin bize yansıdığı açık hava müzeleri olarak tanımlamaktadır. Arkeolojik, tarihi, estetik önemleri ile aynı zamanda toplumsal değerleri ile korunmaktadır. Bu doğrultuda korunan kentler bugünden geçmişe bakılmayı sağlar. Aynı zamanda tarihi çevreler insan ölçeğinde tasarlanmış mekânlardan oluşmaktadır. Bu özellikleri geçmiş uygarlıkları günümüze aktararak, o günün ekonomik, toplumsal ve sosyal ve yapısı, yaşam estetiğini anlamımızı sağlarlar (Ahunbay, 1996).

Barındırdığı özelliklerin bozulmaması ve yeni nesillere aktarımının sağlanması için tarihi çevrelerin korunarak bugüne ve yarına aktarılması gerekliliği anlaşılmıştır. Koruma anlayışının zamanla değişmesi yapılan tanımlamaların ve yasa düzenlemelerinin de değişmesine sebep olmuştur. Koruma kavramının önceleri tek yapı ölçeğinde ve sadece büyük anıtların korunmasını kapsamasına karşın ilk olarak tarihi anıt kavramı 1964'te Venedik Tüzüğü'nde; "Sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir

uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar." olarak tanımlanmıştır. Bu tanımla birlikte ilk kez anıtlar çevresiyle birlikte korunma gerekliliği ortaya konulmuştur.

Tarihi çevreler "sit" kavramı olarak ilk kez 1983'te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda madde 3a'da; "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır." olarak tanımlanmaktadır (2863 sayılı KVTVKK).

Günümüzde göç, rant, hızlı kentleşme, karmaşık ve düzensiz yapılaşma sorunlarının yaşandığı kentlerde günlük ihtiyaçları için yetersiz kalan yapılı çevre değişip dönüşmektedir. Koruma bilincinin olmadığı, değişim kontrol edilemediği toplumlarda tarihi çevre bozularak yok olmaması ile sonuçlanmaktadır. Koruma bilincine sahip olmayan eğitimsiz toplum, tarihi çevrenin bozulmasında en büyük etkendir.

Tarihi çevreyi korumadaki temel amaç, yaşandığı dönemin fiziksel, sosyal, teknolojik ve ekonomik değerlerinin bütün olarak korunarak geliştirilmesi ve yaşatılmasının sağlanmasıdır. Tarihi çevrenin yeni oluşturulacak yerlere örnek olabilmesi, geçmişin deneyimlerinden yararlanabilmek ve gelecek nesillere aktarmak için "tarihi belge" niteliğinde görerek korumak gerekmektedir.

Geçmişteki yapılar, o dönemin yapım teknikleri, malzeme ve teknolojisi, ekonomik imkanları ve estetik anlayışıyla birlikte, geçmişin izlerini koruyarak ve bozulmadan günümüze ulaşan yapılar, o döneme ait bilgilerin daha kolay algılanmasını sağlar. Bu nedenle, tarihi çevrelerin korunmasında "estetik ve teknik değer" önemli bir faktördür. Günümüzde tarihi çevrelerin kullanılmaya devam etmesi ve yaşamımızda yer bulması, süreklilik değeri olarak kabul edilir. Tarihi çevrelerin kullanılarak güncel bir etkinliğe hizmet etmesi, "süreklilik değeri" ile gerçekleşerek korunmuş olacaktır (Madran E., Özgönül N, 2005).

Tarihi ve kültürel sürekliliğin sağlanması için tek bir yapıdan kentsel ölçeğe kadar olan dokunun ve yapıların korunması ve yeni yapıların yapılması konuları daha önemli hale gelmektedir. Ancak bu süreklilik sağlanırken hem geçmişin koruması hem de içinde

bulunulan dönemi yansıtmak önemlidir. Bu nedenle, tarihi değerlerin korunarak, tarihi çevre içindeki yeni yapıların nasıl tasarlanacağı ve eski/yeni yapıların bir arada kullanılarak sokakta oluşturacağı estetik ve algı boyutu da mimaride önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.1 Uluslararası Antlaşmalarda Tarihi Çevre Kavramının Gelişimi

Doğal koşullar, nüfus artışları, savaşlar, göçler sonucu yapılaşma baskısı altında kalan kentteki kültürel miras alanları yok olma veya bozulma sorunları yaşarlar. Bu nedenle dönemin ihtiyacına göre şekillenen uluslararası korumaya yönelik sözleşme, tüzük ve yasalar ile miras alanlarında bozulmaya karşı önlemler geliştirilmiştir (Akın, 2013). Uluslararası alanda koruma kavramının gelişimi; Roma-Bizans Dönemi, 18.yy ve 19.yy arasındaki dönem, 20.yy ve 21.yy arasındaki dönem olarak incelenmektedir.

116.yüzyılları arasında Helen-Roma-Bizans döneminde koruma anlayışı tekil olarak yönetim, kilise ve manastır yapılarında kullanılması yönetimin ve dini yapının etkisi büyüktür. Bu dönemde yönetimin gücünün gösterildiği yapılar olan kilise ve manastırlar; gücün temsilini artırmak için yapılardaki doğal-fiziksel eskimelerin restorasyonlarının yapıldığı görülmektedir.

18-19. yüzyıla gelindiğinde ise ulusal kimlik ve kültürel çeşitliğin ön planda olmasıyla keşfe çıkan seyyahlar anıt eserlerin evrensel değeri özelliklerinin korunması gerekliliği ile koleksiyonluk anlayışını benimsemekteydi. Önce koleksiyonculuk ardından da anıt eserlerin korunması düşüncesini desteklemişlerdir. 1883'de Camillo Boito çağdaş koruma kavramına ait ilk temelleri atmıştır.

20.yüzyıla gelindiğinde Gustave Giovannoni; anıtların çevre dokusu ile birlikte korunması ve tarihi yapı restorasyonlarında çağdaş tekniklerin kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda "Carta Del Restauro Italiana"da kentsel ölçek atıfında bulunarak anıt ve anıtın geçirdiği dönemlerin önemli olduğu kadar anıtın çevresinin de önemini vurgulamıştır (ICOMOS, 1931). Böylelikle tarihi yapıların çevreleriyle birlikte düşünülmesine yönelik ilk adımlar atılmıştır. Bu tüzükte ilk kez "yeni yapı" kavramına değinilerek anıtların çevresine yapılacak olan yeni yapıların niteliğiyle birlikte kütlesi, rengi ve üslubunun uygun yapılması önerilmiştir.

1933'te "Atina Antlaşması" yine yeni yapı kavramına değinerek tarihi alanlardaki yeni yapıların eski yapıyı kopyalamadan çağdaş malzeme ile taklit yapılara izin verilmemesi gündeme gelmiştir.

1957'de "Paris Kongresi'nde "kent içinde tek anıt" anlayışından "anıt olarak kent" anlayışına geçişi ile literatürde önem kazanan "tarihi çevre" kavramı 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün ilk maddesiyle kentsel ya da kırsal yerleşmeler olarak genişletilmiştir (Erder, 2020).

Venedik Tüzüğü'nde tarihi yerleşmelerin korunması için uluslararası konsey oluşturulması talebi ile ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında kurulmuştur. 1967 tarihinde gerçekleştirilen ilk ICOMOS konferansında tarihi yerleşimlerin korunmasını ve canlandırılmasını hedeflemektedir. Tarihi yerleşimin korunmasını tehdit eden unsurlardan biri olarak "yeni yapı" görülmüş ve "modern mimarlığın tarihi dokuyla bütünleşmesine" ilişkin bazı uygulamaların gerekliliği vurgulanmıştır (Horler, 1975). ICOMOS ile koruma anlayışının süreklilik kazanması ve anıtların günümüzde kullanılarak değerlendirilmesi ilke alınarak koruma kavramı, "mimari miras" kavramı ile çevresiyle bir bütün halinde kent planlama politikalarına dahil olumuştur.

UNESCO, 1972'de kültürel miras kavramını "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi" ile "üstün evrensel değer" kavramı olarak gündeme gelmiştir. 1975'te mimari miras korunma uygulamalarında "Amsterdam Bildirgesi" ile bölgesel planlamanın hedefi ekonomik, sosyal, yasal ve yönetimsel yönleriyle "bütünleşik koruma" ele alınmıştır (Ahunbay, 2019). Bütünleşik korumada yeni yapıların tarihi dokuyla uyumlu bir şekilde gelişmesi için boyutsal (yükseklik, katsayısı) kısıtlamalar getirilerek hazırlanacak bir yasanın gerekliliği belirtilmiştir (ICOMOS, 1975). Bu doğrultuda tarihi çevrede üretilecek yeni yapılar koruma sürecine dahil olmuştur.

1976'da Nairobi toplantısında 'Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Tavsiyeler' ile yalnızca koruma planlarına uygun olarak yeni yapı yapılması önerisi getirilmiştir. Tarihi çevrelerde hızlı kentleşmenin yaratmış olduğu yapı yoğunluğu ve ölçeğindeki büyük artışlar tarihi alanları yok ederek mevcut kimliğe zarar vermektedir (Madde 5) (Ahunbay, 2019, s.159). Bu doğrultuda yeni yapıların tarihi yapı gruplarıyla uyumlu bir şekilde bir araya gelmesi için tarihi dokunun karakterini oluşturan parametrelerin (parsel içindeki konumu, yükseklik, kütle oranları, malzeme, renk, cephe ve çatı tipleri vb.) detaylı olarak ele alınması gerekmektedir (Madde 28) (Ahunbay,2019, s.161).

1987'de ICOMOS tarafından kabul edilen Washington Tüzüğü'nde sürdürülebilir korumaya değinerek, çevreyle uyumlu çağdaş tasarımların yapılmasına dikkat çekmiştir. Yapılacak yeni yapılar özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Madde 10) (ICOMOS,1987).

21. yüzyılda UNESCO'nun 2005'teki Viyana Bildirgesi'nde (Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık-Tarihi Kentsel Peyzajın Yönetimi) tarihi alanlarda yalnızca yapıları korumakla kalmamalı; yerin tarihi, mimarisi ve kültürünün de derinlemesine anlaşılması gerektiği vurgulanmaktadır (Madde 19) (UNESCO, 2005). Böylelikle tarihi çevrede yeni yapı tasarımında 'kültürel veya görsel etki analizi' yapılması gerekliliği ortaya konulmuştur (Madde 29) (UNESCO, 2005).

2011 yılında Valetta İlkeleri'nde (Tarihi kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle ilgili Valetta İlkeleri) yeni yapılaşmaya dair ilkeler ortaya konulmuştur. Yaşayan bir organizma olarak sürekli değişen dönüşen tarihi kentsel alanların; doğal, insani, somut veya soyut tüm öğelerine yapılacak her türlü müdahaleye yönelik ilke ve strateji önerileri getirilmelidir (ICOMOS, 2011). Bu doğrultuda yeni yapılaşmada belirtilen ilkeler;

- Yeni yapılar tarihi dokunun değerine ve bağlamına saygılı olmalıdır.
- Kentsel sürekliliği canlandırmalı ve estetik yönden tarihi dokunun gelişmesini sağlamalıdır.
- Yeni mimari, mevcut mimariyi olumsuz etkilememeli aynı zamanda ortamının soyut değerlerinden biri olan yerin ruhunu benimseyen yaratıcı bir tasarıma sahip olmalıdır.
- Yeni yapı tasarımında kentsel dokunun parçalanmasına, mekânın sürekliliğinin kesintiye uğramasına sebep olacak aşırı tezatlık içeren çelişkili tasarımlardan uzak durulmalıdır.
- Yeni yapı mevcut dokunun mekânsal organizasyonuna uyumlu olmalıdır.
- Tarihi çevrenin özgünlük ve bütünlüğü ifade eden, hacim, üslup, ölçek, malzeme, renk, parsel boyutu gibi parametreleriyle net bir ilişki kurmalıdır.

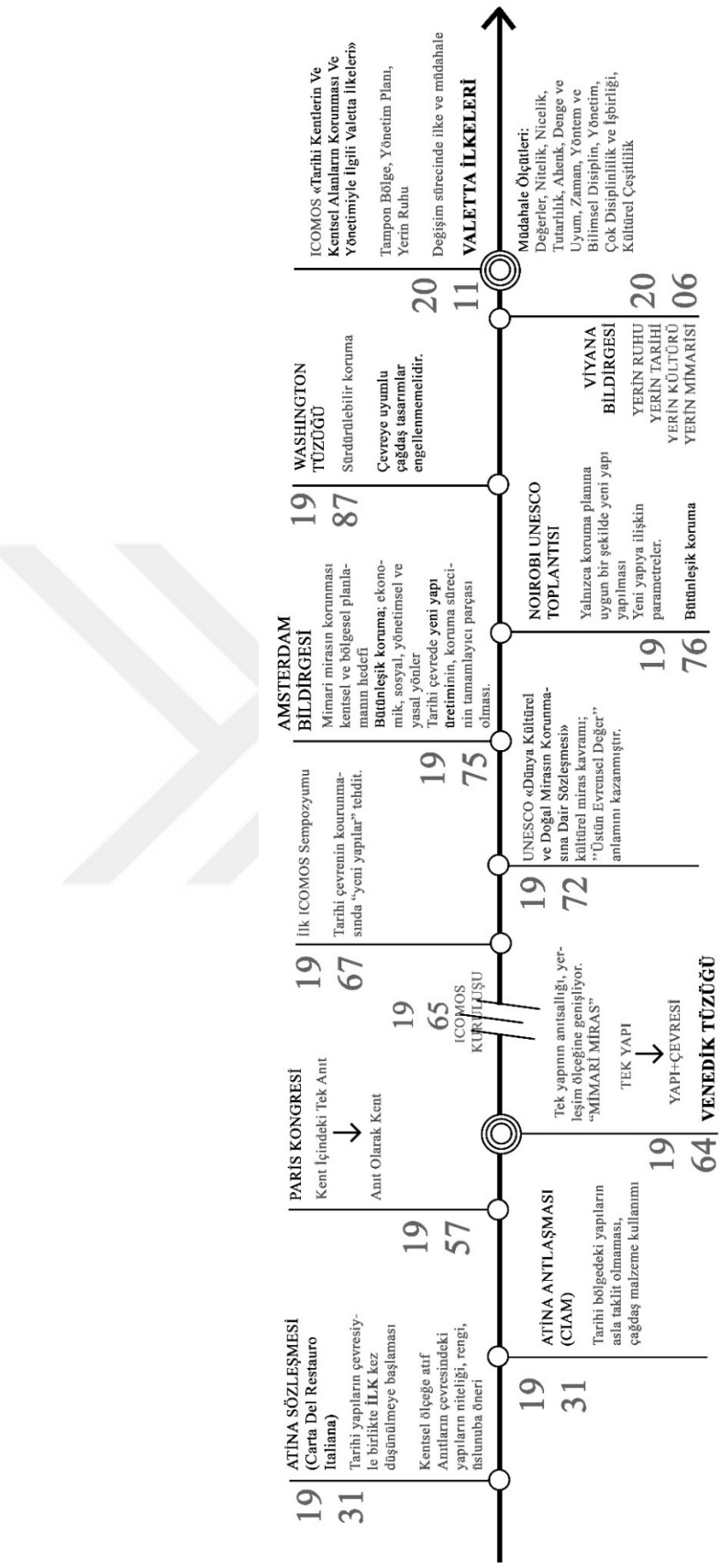

Şekil 2.1 Uluslararası antlaşmalarda tarihi çevre kavramının gelişimi (Öktem Karagül, 2023)

2.1.2 Türkiye'de Tarihi Çevre Kavramının Gelişimi

19. yüzyılın ilk yarısından sonra Türkiye'de koruma kavramı tekil ölçekten başlayarak, ülkenin şartları doğrultusunda değişerek kent ölçeğinde koruma haline gelmiştir. Türkiye'de koruma mevzuatındaki gelişim; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar olan dönem, 1921950 arasındaki dönem, 1950-1983 arasındaki dönem, 1982004 arasındaki dönem, 2004 sonrasındaki dönem olmak üzere beş dönemde incelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadarki dönemde, ilk yasal düzenleme, 1869 yılındaki Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzüğü)'dir. Bu dönemde korumaya ilişkin düzenlemeler kentsel ölçekte olmamış, sadece taşınır eski eserlere ve anıtsal yapılara yönelik düzenlemeleri kapsamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra şehir planlama faaliyetleri olmasına karşın imar hareketleri tarihi çevreler üzerinde olumlu etki oluşturmamıştır. 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu ile her belediyeye şehir planları hazırlama zorunluluğu getirilerek çağdaş ilkelerin ortaya çıkma süreci başlamıştır. Bu dönemde ilk kez imar planları yapımı sırasında anıtsal nitelikte tarihsel mimari eserlerin korunmasına yönelik kararlar gündeme gelmiştir. Böylelikle kent planlarında doğal ve tarihsel değerlere karşı saygılı olma düşüncesi önem kazanmıştır.

1950 sonrası dönemde sanayileşmeyle birlikte Türkiye'de hızlı kentleşmeyle birlikte tarihi dokuda bozulmalar yaşanmıştır. Eski eserlerin koruması, bakım, onarım ve restorasyonunda uygulanacak ilkeler belirlenerek, sorunlara çözüm ve bilimsel görüşün alınması amacı ile "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" (GEEAYK) kurulmuştur. Ancak bu kanun kent ölçeğinde olmayıp tek yapı ölçeğinde kalmıştır.

1967 yılında Venedik Tüzüğü Türkiye'de kabul edilerek tarihi yapıların kentsel ölçekte çevreleriyle birlikte değerlendirilmesinin gerekliliği benimsenmeye başlanmıştır (ÇEKÜL Vakfı, 2010).

1973'te Türkiye Cumhuriyeti'nin 1710 sayılı ilk koruma yasası olan "Eski Eserler Kanunu" ile parsel ölçeğinde uygulanan koruma anlayışı alan ölçeğine taşınarak ve sit kavramı tanımlanarak alanın veya yapının eski eser statüsüne geçmesi için gerekli yasaların tanımlanması gerekliliği ortaya konulmuştur. İlk kez "sit" kavramının tarif edilmesi ve yeni yapı konusunda ilkelerin belirlenmesi gündeme geldiği için Eski Eserler Kanunu'nun Türkiye koruma sürecinde önemli bir yeri vardır. Bu kanunla GEEAYK'a, bir yapı ve alanın eski eser olması için yasaların tanımlanmasında tescil edilme, onarım

ve restorasyon kararlarını alma, hazırlanacak imar planlarında korumayı sağlamak amacıyla plan değişikliği yetkisi verilmiştir.

1980 sonrası dönem yeniden yapılaşmanın başlanması ve yabancılaşma yaşanan dönemde, 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"(1983) ile sit alanlarında koruma ve 'Koruma Amaçlı İmar Planı' ile imar planı süreci detaylandırılarak bütüncül bir koruma yaklaşımı oluşturulmuştur. 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", sit alanlarının planlı korunmasına yönelik özel bir plan türü olan "Koruma Amaçlı İmar Planı" (KAİP) tanımına yer vermesiyle kentsel koruma çalışmaları içinde yeni yapılaşmaya ilişkin kararlar planda yer almıştır.

2004 ve sonrası döneme gelindiğinde 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanımı Hakkında Kanun"u üst ölçekli planların ve koruma imar planlarının yetkisini yerel yönetimlere verilerek; kültürel ve tarihi mirası korumada kentsel dönüşüm projelerinin hazırlaması, yenileme alanlarının tanımlanarak bu alanların planlamasından sorumlu tutulmuştur.

5366 sayılı Yenileme Yasası belediyelere, sit alanlarında belirli bölgeleri yenileme alanları yaparak, bu alanlarda proje yürütme yetkisi verilmiştir. Bu durum koruma alanlarında yetki karmaşasına sebep olarak yasal süreci zorlaştırmıştır.

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren uluslararası alanda ve Türkiye'de tarihi çevrede yeni yapılaşma; ölçeği değişerek tek yapıdan yapı ve çevresi ölçeğinde ele alınarak korunmasıyla gündeme gelmiştir.

Koruma alanındaki gelişmelere rağmen yürürlükte olan kanunlar (2863, 3386 ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KVTVKK)) incelendiğinde tarihi çevrede yeni yapılaşma ve tasarım süreçlerine ilişkin kararların doğrudan yer almadığı tespit edilmiştir. Ancak, KVTVKYK tarafından ilke kararlarında yeni yapıya ilişkin yasal çerçevenin oluşmasını hedeflenmiştir.

Bu ilke kararlarından bazıları şunlardır:

- 1996 tarihli ilke kararında koruma planı yapılmamış tarihi alanlarda yapılaşma koşulları belirlenirken "yeni yapı"ya ilişkin kararlar yer almaktadır. Tarihi dokunun konumu, yoğunluğu, mimari özellikleri, yükseklik, renk, yapı malzemesi vb. özelliklerinin tanımlanması ve bunlarla uyumlu yapılaşmaların sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, yeni yapıların tescilli

yapıların yüksekliğini geçmemesi gerektiği belirtilmiştir. Koruma Kurulu yeni yapı sürecinde en yetkili mercii olarak belirtilmiştir.

- 2016 tarihli ilke kararında tescilli yapıya komşu olan yeni yapılaşma kararı alınan parselde içinde bulunduğu kentsel doku ile birlikte konum, kütle, gabari ilişkilerinin değerlendirilmesi gerekliliği yer almaktadır.
- 2017 tarihli ilke kararında tarihi dokuda yeni yapılaşma alanları ve koruma amaçlı imar planındaki alanlara ilişkin koruma-kullanma şartları belirlenmiştir. Çevresiyle birlikte ele alınarak değerlendirilecek, kentsel sit alanının doku bütünlüğünü zedelemeyecek geçiş dönemi yeni yapılaşma kararları için projenin uygulama ve denetim kısmının varsa KUDEB tarafından yapılması kararı getirilmiştir.
- Koruma amaçlı imar planın olduğu kentsel sit alanlarında yeni yapılaşma kararları, kütle, gabari, cephe/plan/parsel tipolojisi, malzeme, renk, vb. analizleri yapılması şartıyla koruma kurullarının onayına sunulması gerekmektedir. KUDEB'in yeni yapının uygulama ve denetim kısmında yer alması öngörülmüştür.
- 2005'te, 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun"; tarihi yapıların yenilenmesinin önü açılmakta ve yenileme alanları tanımlaması gerekliliği getirilmektedir. Tarihi dokunun bütünlüğüne zarar veren kararların alınmasının önünü açan bu kanunda, tarihi dokuda yeni yapılaşma konusu yer almamaktadır.

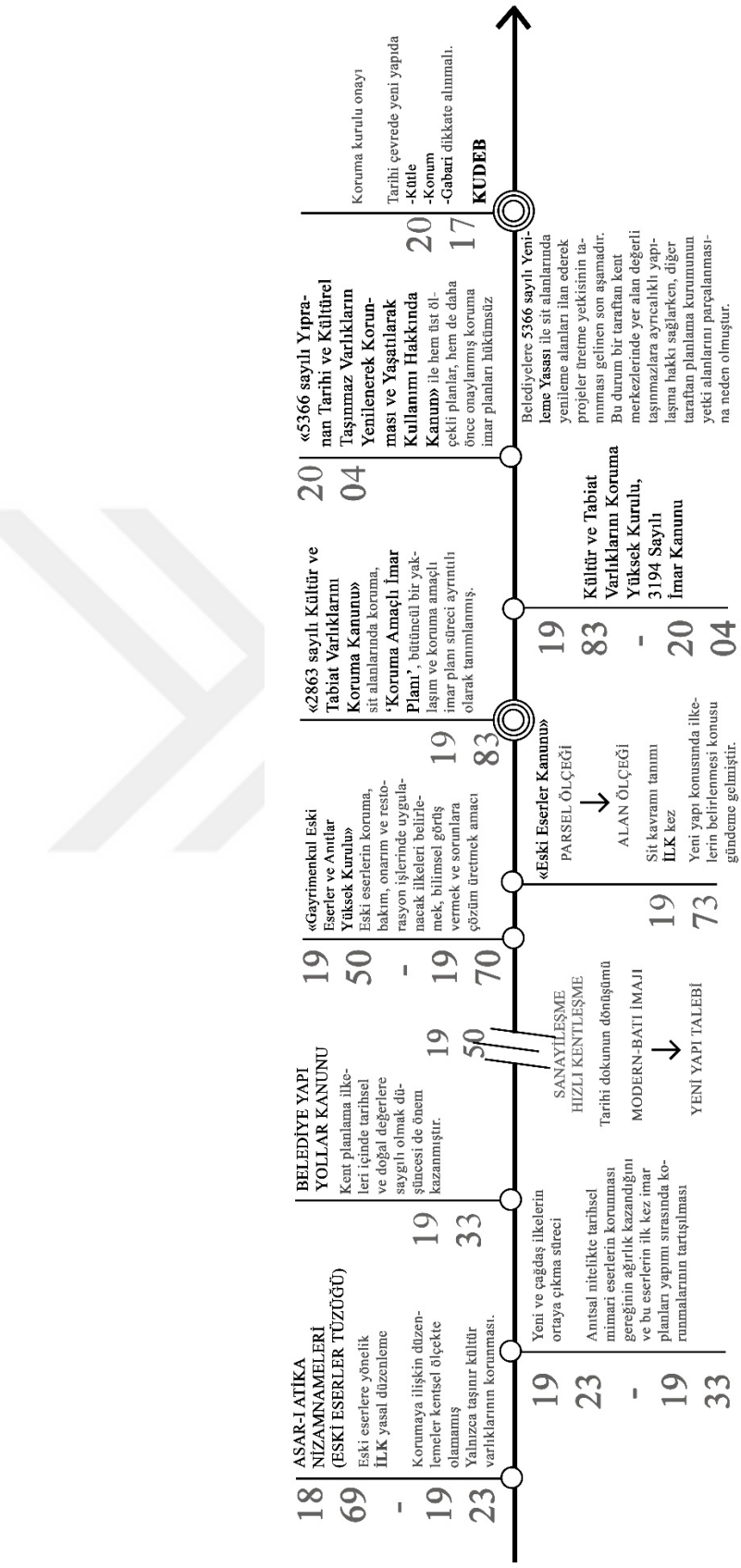

Şekil 2.2 Türkiye'de Tarihi Çevre Kavramının Gelişimi (Öktem Karagül, 2023)

2.2 Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortaya Çıkışı ve Planlama Sistemindeki Rolü

Kentsel tasarım, sürekli değişim halindeki kentin politik, sosyal, ekonomik ve fiziksel yapısı, farklı işlevlerdeki yapı grupları ve kullanıcı hareketleri arasında kalan mekânların tasarımı eylemidir. Bu dinamik kentsel çevrede yer alan karakterin ve formun düzenleyen kamusal alanların tasarımını kapsayan yaratıcı bir eylemdir. Kentsel tasarımda iki boyutlu imar planları ve mimari detayları ele alınmadan önce üçüncü boyutu içeren; kentin fiziksel, sosyal, ekonomik, tarihi, kültürel özelliklerini yansıtan aracı bir disiplindir.

Tarihi çevredeki kentsel tasarım çalışmaları, alanın korunmasını sağlayarak günümüz yerleşimleriyle ilişki kurmayı ve sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlar. Kentsel tasarım alanında oluşturulan tasarım politikaları, geniş bir perspektifte tasarım ve uygulama süreçlerini içeren aktörler ve paydaşlarla birlikte planlama ve uygulama stratejileri geliştirmeyi hedefler. Belirlenen tasarım politikaları doğrultusunda hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinde ise en çok kullanılan uygulama aracı olarak değerlendirilir (Koç, 2000).

İlk olarak 1970'lerde İngiltere ve Amerika'da kullanılan kentsel tasarım rehberleri, günümüzde farklı ülkelerdeki koruma alanlarında denetleme ve yönlendirme aracı öne çıkmaktadır (Orhan, 2015). Koruma alanlarındaki kentsel tasarım çalışmalarında ise uygulama aracı olarak kullanılan kentsel tasarım rehberlerinin hedefi; kent kimliğinde yer alan özgün niteliklerin o yere özgü hedefler doğrultusunda korunması ve geliştirilmesidir (Madanipour, 1996).

Kentsel tasarım rehberleri; kentsel mekânda ortak bir dil oluşmasını sağlayan, kenti bütün olarak ele alan, uygulandığı yere ve zamana özgü hazırlanarak tasarımcıyı yönlendiren kentsel tasarım araçlarından biridir. Tasarım sürecinde üst ölçekten alt ölçeklere kadar en küçük detayların yer aldığı kentsel tasarım rehberleri, kentsel kimliğin ve bütünlüğün korunmasında önemli rol üstlenirler.

Kentsel tasarım rehberleri, hem tasarım ilkelerini belirleyerek mekânın tasarımını, uygulanmasını ve kullanım sürecini yazılı ve görsel detaylarla tasarımcıyı yönlendirmektedir. Rehberler, belirli alan için standart yöntemleri ve teknikleri içeren açıklayıcı, yol gösterici kitaplardır. İmar planı raporundan daha ileri seviyededir ve üç boyutlu, detay, malzeme, mimari karakter gibi konuları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır (Konuk, 1999).

Bu bağlamda, tasarım rehberleri, yerel tasarım ilkelerini belirleyen, açıklayan, örnekleyen, tasarımdaki hataları tanımlayan ve bu hataların önüne geçen belgeler olarak kullanılmaktadır. Ayrıca tasarım sürecindeki müzakereler için bir temel oluştururlar (DETR, 2000).

Kentsel tasarım rehberlerinin önemi Dünya'da 1970'lerde anlaşılmasına karşın, ülkemizde son yıllarda önemi anlaşılarak planlama sistemine dahil olmaya başlamıştır. Günümüzde tarihi değerlere yapılacak müdahalelerin bir bütün olarak kent ile birlikte ele alınması tarihi dokuları korumaya yönelik hazırlanan projelere olan önemi arttırmıştır. (Polat, Tümer Yıldız, & Dostoğlu, 2018). Böylelikle kenti bir bütün halinde ele alan, uygulama imar planlarının yanı sıra çok boyutlu görselleştirmeler ve çok aşamalı uygulamaların olduğu kentsel tasarım rehberleri planlama sistemine dahil olmuştur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 2012 yılında yayımlanan 644 sayılı "Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik"te, kentsel tasarım projeleri ile rehberleri hakkında şu şekilde bahsedilerek plan raporlarında, tasarım ilkeleri ve uygulamaya yönelik yaklaşımlarla birlikte, alanın özelliklerine göre doğal değerleri dikkate alarak koruma, sürdürülebilirlik ve gelecek nesillere aktarım amacıyla değer yaratan stratejilerin içerisinde yer aldığı; koruma esasları, yoğunluk, yapılaşma düzeni konularında tasarım ilkeleri, yaya dolaşımı, açık alan sistemi gibi konuları kapsayan hedeflerin, stratejilerin ve kentsel tasarım hususlarının ayrıntılı bir şekilde yazılı ve görsel olarak belirtilmesi gerekmektedir. (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016).

Aynı yıl, 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun", kamusal alanların korunması ve iyileştirilmesine olanak sağlamıştır. Bu kanun, dönüşümün tek bir yapı olarak ele alınmaması gerekliliğini vurgulayarak, yapı adası bazında dönüşümün önemini ortaya koymuştur.

2013 yılındaki Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği 2863 sayılı KVTVKK ile koruma alanlarında ve kentsel sit alanlarında sokak sağlıklaştırmasına değinerek kentsel tasarım projelerine yönelik gereklilikleri ortaya koymaktadır. Bu kapsamda koruma alanlarındaki özgün sokak dokusunun sokak cephelerindeki mimari elemanlar ile birlikte tüm ögelerinin korunması ve sağlıklaştırmasına değinerek kentsel tasarım projelerine olan önemi vurgulamaktadır.

2018 yıllarındaki Onuncu Kalkınma Planının hedeflerinde; kırsal ve kentsel alanlardaki özgün yapısal özelliklerin fırsata çevrilerek toplumun ihtiyaçlarına cevap veren,

toplumun farklı kesimlerine hitap eden, geniş ortak kullanım alanlarına sahip, güvenli, sağlıklı ve güçlü toplum, yenilikçi üretim, nitelikli insan, yaşanabilir ve sürdürülebilir mekânlar oluşturulması sağlanması yer almaktadır.

2014 tarihli 3194 sayılı imar kanununda "Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği" amaçlarında; çevre düzeni planlarında yer alan ilke ve hedeflerine göre; arazi kullanışı, nüfus yoğunluğu projeksiyonları, kırsal/kentsel yerleşmelerin gelişme yönleri ve ilkelerini, teknik/sosyal altyapı alanlarını ve uygulama imar planlarının hazırlanması, gelişme alanları, kentsel/kırsal yerleşim ve sanayi alanları kararlarını belirleyerek sektörler arasında kullanma dengesinin sağlaması yer almaktadır. Aynı zamanda mekânsal planlar yapım yönetmeliği nazım imar planında alanın özelliklerine göre sürdürülebilirlik, erişilebilirlik, fonksiyon yapı nizamı (konut/ticaret/konut+ticaret), bina yüksekliği, KAKS, TAKS, kademe hattı, ifraz hattını belirleyen yapılaşmaya ilişkin kararları; ulaşım ilişkileri, kentsel, teknik ve sosyal altyapı ve park alanlarına yönelik uygulamaya yönelik kararları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kentsel tasarım rehberi; alanın arazi yapısı ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak, tasarımın amacına göre yapılanma, yaya ve taşıt ilişkisi, açık alanların düzeni, doku, yapı, yeşil alan, sokak ilişkisini ve kentsel mobilyaları ve altyapısını bütüncül olarak ele alan; anlam, imge ve kimlik özelliklerinin yer aldığı tasarım, ilke ve uygulama aracıdır. (Resmi Gazete, 2014).

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde (2014), (Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, 1996) kentsel tasarım rehberi ve projelerine dair maddeler yer almaktadır. Bunlar; alanın sınırları nazım imar planında gösterilerek, kentsel tasarım komisyonu kurulup kentsel tasarım projeleri uygulama imar planı onayından sonra uygulanabilir. Uygulamaya yönelik tavsiye ve kılavuz niteliğinde kararlar içeren meydanlar ve yaya yollarının planla ve tasarım ile geliştirilmesini esas alan kentsel tasarım rehberleri hazırlanır (Resmi Gazete, 2014).

2015 tarihli "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik"te çevre düzenlemesi, sokak sağlıklaştırma ve kentsel tasarım projesi uygulamalarında sit sınırını gösteren koruma bölge kurullarının kararları ile proje alanının sınırlarını, korunacak ögelerin yer aldığı, çevresindeki önemli yapıların panoramik fotoğrafları ve maliyet hesapları ile birlikte ilgili valiliklere başvuru dilekçesi ile teslim edilmesi istenir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016).

Ülkemizde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde "Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü"ne bağlı "Kentsel Tasarım Dairesi Başkanlığı", kentsel tasarıma dair ilk kurumsal yapılanma başlamıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı dışında, kentsel tasarım projelerinin yürütülmesi için başka bir kamu kuruluşu bulunmamaktadır. Belediyeler için hazırlanmış bir düzenleme olmamasına karşın kendi içlerinde projeleri yürütmektedir.

2016 yılına kadar planlarda kentsel tasarım projeleri yer almasına rağmen net bir tanımlama yer almamaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca hazırlanan tasarım rehberleri kitabında, rehber tanımı ve mevzuatına dair bilgiler yer almaktadır. Rehberin içeriği tanımlanarak Dünya'dan örneklerle değerlendirmeler yer almaktadır. Kitapta yer alan tanımlamaya göre rehberlerin bağlayıcı bir yasa veya kanun olmaktan çok bir kontrol aracı ve yönlendirici görevindedir.

Türkiye'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanması Projesi" kapsamında yapılan protokol sonucunda 2016 yılında koruma alanlarında kentsel tasarım rehberi hazırlanması zorunluluğu getirilmiştir. Böylelikle 2016'dan sonra birçok kentsel koruma alanında hazırlanmış olan kentsel tasarım rehberleri yer almaktadır.

Günümüzde kentsel tasarım kontrolü; 3194 sayılı İmar Kanunu ve Yönetmelikler, Mekânsal Planlar, İdare Hukuku Kapsamındaki Kanunlar, Özel Amaçlı Kanunlar ve Kentsel Tasarım Rehberleri ile sağlanmaktadır.

Tablo 2.2 Türkiye planlama sisteminde kentsel tasarım kontrol araçları (İBB, 2017)

ULUSAL DÜZEYDEKİ KENTSEL TASARIM KONTROL ARAÇLARI	
3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yönetmelikler	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Planları Alanlar Tip İmar Yönetmeliği Plansız Alanlar Tip İmar Yönetmeliği Yerleşmelere İlişkin İmar Yönetmeliği
Mekânsal Planlar	Çevre Düzeni Planı Metropoliten Alan Nazım İmar Planı Nazım İmar Planı Uygulama İmar Planı
İdare Hukuku Kapsamındaki Kanunlar	644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 5216 Sayılı Büyükşehir Yasası 5393 Belediye Yasası
Özel Amaçlı Kanunlar	2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu 3566 Ve 6306 Sayılı Kanun 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu
Kentsel Tasarım Rehberleri	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Md30 Yönerge

2.2.1 Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Amaç ve Hedefi

Lang kentsel tasarım rehberlerinin hedeflerini; mekân karakteri-kimliğinin korunması, kapsam ve devamlılığın sağlanması, kamusal mekânların kalitesinin arttırılması, hareket kolaylığı ve okunabilirliğin oluşturulması, çeşitliliğe ve esnekliğe sahip mekânlar oluşturarak uyumlu kentsel çevre elde etmek olarak belirlemiştir (Lang, 2005).

Tarihi çevrelerde hazırlanan tasarım rehberlerdeki amaçlar; kentsel dokunun ve toplumsal miras değerlerinin korunması, sürdürülebilir tarihi kentsel çevrenin oluşturulması, yaşam kalitesini arttırmak ve yaşamı kolaylaştırmak, tarihi mekânın kimlik kazanması, kentsel mekânda estetiğin sağlanması, kentsel canlılığın ve güvenli ortamların oluşturulması,

sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimin sağlanarak geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıyı kurmak ve gelişen mekânda planlama, tasarım yapılmasını sağlamaktır.

Rehberler, tasarımcılara denetim ve sınırlama getirmeden bölge, cadde, sokak veya parsel ölçeğinde; meydan, konut, peyzaj düzenlenmesi gibi konularda alternatif bir tasarım çerçevesi oluşturmaktadır. Tasarım rehberleri, her kent ve tasarım alanı için ayrı olarak düşünülmeli ve o çevrenin kimliğine ve niteliklerine uygun şekilde yere özgü olarak hazırlanmalıdır. Bu rehberlerin amacı, birden fazla kentin tasarımını yönlendirmek değil, her bir kentin özel özelliklerini göz önünde bulundurarak uygulanabilecek tasarımların oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Tarihi çevredeki rehberlerin 'genel amaçlar' şunlardır:

- Tarihi kentsel dokuyu ve miras değerlerini korumak,
- Tarihi mekânlara kimliklerini kazandırmak,
- Tarihi kentsel çevre sürdürülebilir olmasını sağlamak,
- Günlük yaşamı kolaylaştırarak yaşam kalitesini arttırmak,
- Kolay erişim için yaya ve taşıt düzenlemelerinin yapılması,
- Kentsel canlılık ve güvenli ortamlar oluşturulması,
- Kentsel estetik ve kalitenin sağlanması,
- Alanın fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkı sağlaması,
- Geçmiş ve gelecek arasında bağlantının güçlendirilmesi,
- Okunabilir ve geçirgen mekânlar oluşturulması,
- Yerel özelliklerin korunması ve yere özgü tasarımların elde edilmesi,
- Gelişen mekânda üç boyutlu mimarlık planlama yapılmasının sağlanmasıdır.

Rehberlerde, tarihi çevrelerin sürdürülebilir olması için plan ve uygulama süreçlerinde doğru seçimler ile doğru tasarımların yapılması amaçlanmaktadır. Arazi kullanımı, yapıların biçimlenişi ve yapılar arası ilişki, yapım teknikleri, renk ve malzeme özellikleri, cadde, sokak, meydan gibi kamusal açık alanların binalar ile ilişkisine dair tasarım yönlendirmeleri yer almaktadır. Aynı zamanda kentsel tasarım rehberlerinde iyi çözümlenmiş mekânlar oluşturmak, kamusal ve kültürel mirası canlandırmak, kentin bütünlüğünü sağlamak, ekonomik gelişimi desteklemek, yatırımlara yüksek kazanç sağlamak, kentsel tasarım hatalarını düzelterek devletin bu anlamda giderlerini azaltma hedefleri yer almaktadır (Polat, Tümer Yıldız, & Dostoğlu, 2018).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan rehberde;

- "Kentsel Tasarım Rehberleri" kent kimliğini oluşturmak ve sürdürmek, tasarım kalitesini sağlamak amacıyla tasarım kontrollerini yönlendiren planlama araçlarıdır.
- Rehberler, yasa koyucu olmaktan çok tasarımcılar ve girişimciler tarafından da kullanılarak yönetilmektedir.
- Yerel yönetimler tarafından hazırlanan bu rehberler, terminolojik ve planlama rehberleri olarak işlev görerek gelişmeye rehberlik eden ve girişimcilere yönelik yenilikçi araçlar olarak tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016).

Bu tanımlama kentsel tasarım rehberlerinin imar planlarını üçüncü boyutta ifade eden, planlanma ve mimarlık disiplinleri arasında bir rehber görevi görmektedir.

Bu doğrultuda rehberler, yapıldıkları alana göre farklı kapsamlarda ve amaçta hazırlanmaktadır. Üst ölçek alanlardan, yerel ölçekteki mahalle veya sokak gibi farklı ölçeklerde ve tarihi çevre, ekoloji peyzaj, gibi farklı odak konularda sunulmaktadır. Güvenlik, engellilere duyarlı, yayaya dönük, iklime göre yönlendirme gibi bir temaya yönelik olarak; tarihi çevre, konut alanı, kent merkezi, meydan gibi belirli bir alana yönelik veya kentin özelliğine göre (aydınlatma elemanları, ağaç, park vb.) rehberler hazırlanmaktadır.

Tez kapsamında tarihi çevrede yer alan Kuzguncuk semtinin gelişen mahalle ve sokakları arasında yer alan Bereketli Sokak ve çevresinde analizlerle, imar planları göz önünde bulundurularak alana özgü tasarım kriterleri doğrultusunda, alanda planlama ve mimarlık disiplinleri arasında yer alan üçüncü boyut ifade eden kentsel tasarım rehberi önerisi oluşturulmuştur. Yapılan kentsel doku analizleri doğrultusunda tasarım ve uygulama sürecini yönelik yaklaşım esasları önerilmiştir.

2.2.2 Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanma Aşamaları

Kentsel tasarım rehberleri; ilkeler aşamasıyla başlayarak, analiz ve saptama aşamalarından rehberin hazırlanması ile tamamlanır. Sunum, uygulama, izleme ve katılım-denetim aşamaları da rehberin uygulanma aşamalarını oluşmaktadır.

Tablo 2.3 Kentsel tasarım rehberi hazırlama aşamaları

Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanma Aşamaları	
1.Aşama: **Hazırlık, Vizyon ve İlkeler**	Bu aşamada, projenin konusu ve alanı tanımlandıktan sonra projenin sınırları ve sorunları analiz edilir. Hangi yaklaşımın benimsendiği ve nasıl bir mekân tasarlanacağı ortaya konur. Sosyal ve mekânsal analizler yapılarak çalışma konusu belirlenir. Tarihi çevrede hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinde kentsel dokunun ve yapıların ve kent kimliğinin korunması temel ilkedir. Proje ekibi iş programı ve proje paydaşları netleştirilir. Bu aşamada projenin vizyonu belirleneceği için, paydaşların katılımı önemlidir. Paydaş katılım toplantıları, workshop ve çalıştaylar düzenlenerek kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları kapsamında sergi, web sitesi ve etkinlikler ile halkın projeye dahil olması sağlanır.
2.Aşama: **Analiz ve Saptamalar**	Bu aşamada, gerekli bilgilerin haritalanması için veriler, dokümanlar ve bilgiler toplanır. Özellikle yerel toplum dinamiklerine ve yerel kimliğine dikkat önemlidir. Yerel kimliğin vurgulanması için, alanın kimliği, karakteristik özellikleri, morfolojisi, doğal özelliklerin, sosyal ve ekonomik profilinin incelenmesi gereklidir. Yapılan çalışmalar ile belirli bir alandaki kentsel doku analizlerinin yapılması ve mevcut durumun, potansiyel problemlerin, fırsatların, zayıf ve güçlü yönlerin tespiti hedeflenmektedir.
3.Aşama: **Rehberin Hazırlanması ve Sunum**	Bu aşamada belirlenen ilkeler doğrultusunda nazım ve uygulama imar planları kentsel tasarımla ilişkilendirilerek, kentsel yoğunluk, donatı alanı ve ulaşım kararlarıyla birlikte kent kimliğine yönelik imaj ve anlam çalışmaları yapılır. Ayrıca bu aşamada, kentsel doku, kimlik, mahalle sistemi, sokak örüntüsü, kamusal alanlar, açık ve yeşil alan sistemleri gibi unsurlar göz önünde bulundurularak kentsel ilişkiler kurulur ve kentsel yapı kurgulanır. Tarihi çevredeki kentsel tasarım rehberlerinde koruma planlarında yer alan kararlar esas alınır. Alt ölçek detaylarına girerek mekâna yönelik kararlar verilir. Bu doğrultuda peyzaj, sokak mobilyaları, aydınlatma elemanları, kentsel sanat ögeleri, cephe sistemleri, uyarı levhaları, vitrinler, tabelalar, renk ve malzeme gibi mimari ölçekte kararlar ve öneriler yer almaktadır.
4.Aşama: **Uygulama ve Kullanım**	Bu aşamada, ilgili kurumlar ve belediyelerin iş birliğiyle projeler hayata geçirilir. Kentsel tasarım sürecinde yer alan tüm aktörler, bu sürecin bir uygulayıcısı olarak yer alması gerekmektedir. Süreçte yer alan aktörlerin ihtiyaçlarının tamamlayıcı ve aynı düzlemde olmasını sağlayarak, ele alınan tüm ölçeklerde tasarım beraberliğinin sağlanması gerekmektedir.

Tablo 2.3 Kentsel tasarım rehberi hazırlama aşamaları (devamı)

5.Aşama: **İzleme ve Denetim-Katılım**	Etkin bir şekilde tasarım sürecini yönetmek için rehberin uygulamasının izlenmesi önemli bir aşamadır. İzleme sürecinde hedeflenen düzeyin ölçülebilmesi için belirli göstergelerle sürecin izlenmesi gerekmektedir. Bu oluşturulacak izleme raporları belli aralıklarla takip edilmelidir.

Koruma alanlarında kentsel tasarım rehberi oluşturulurken koruma ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Koruma alanlarında rehber hazırlanırken alan çevresiyle birlikte düşünülmeli, tarihi yapılardaki ve yerleşmelerdeki müdahalelerde yerin karakterine ve kimliğine saygı gösterilmelidir. Alan bir bütün halinde ele alınarak korunmalı ve onarımı özgün malzemesine, dokusuna uygun bir şekilde yapılmalıdır. Alt ölçekte sokak manzarası, peyzaj veya konut alanları için hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinde; yapı eki, vitrinler, tabelalar ve dış cephedeki ilgili detaylara yönelik önerilerin getirilmesi gerekmektedir. Bunlar daha çok bölgenin kimliğini koruyarak gelişmeyi, kamusal alanların kalitesini arttırarak ve konut işlevindeki yapıları diğer işlevlerle entegre halde gelişmesini sağlamaktadır (DETR, 2000).

Koruma alanlarında kentsel tasarım rehberinin uygulama aşamasında ilk olarak veri toplanması, yapının biçimi ve strüktürü ile ilgili araştırmaların belgelemesi önemlidir. Veri toplama aşamasında tarihi çevrenin topografyası, dokusu, mahalleye bağlı olan yapı dokusundan gelen sokak, yapı adası özellikleri, mevcut nitelikli yapıların kütle ve biçimi ile ilgili özellikler (boyutları, çatı biçimleri, yapı yüksek ve genişliğinin oranları, yapılardaki çıkmalar ve çıkmaların yerleri, ritimler), mevcutta yer alan nitelikli yapıların cephesindeki doku ve malzeme ve özellikleri, dolu-boş oranları, kat silmeleri, saçaklar, payanda, söveler, yapıların strüktürü, cephe ve pencere süslemeleri gibi veriler elde edilir.

Alanın konumu, yapılar arası ilişki, çevresiyle birlikte uyum ve beraberliği göz önünde bulundurularak; geleneksel olarak var olan yapım sistemlerinde, malzeme ve mimari öğelerin çağdaş elemanlarla, tarihi dokuya aykırı olmayacak şekilde değiştirilmesi, yenilenmesi ve yapının karakter ve biçimine saygı duyularak yeni işleve uyarlanması gerçekleştirilmelidir. Alanda yapılacak nitelikli değişiklikler ve dönem restorasyonları, döneminin belge niteliğini düşünülerek yapılması gerekmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016).

Koruma alanlarında kentsel tasarım rehberi oluşturulması için; toplanan bu veriler rehber oluşturularak tarihi çevrede yapılacak yeni tasarımların görsel değerlerine ilişkin

özelliklere yön verebilir. Bu veriler elde edildikten sonra tasarıma geçilmesi gerekmektedir. Yeni tasarlanacak yapıların farklı olasılıklarda çeşitlilik göstererek sınırlandırılmadan tasarımcının esnek olmasına imkân sağlanmalıdır.

3
TARİHİ ÇEVRENİN GELİŞİMİNDE KENTSEL TASARIM REHBERİ UYGULAMARININ "YENİ YAPI" BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3.1 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Kavramı

Türkiye'de küreselleşmeyle birlikte hızlı bir şekilde gerçekleşen kentleşme ve yaşam tarzlarının değişimi, tarihi çevreler üzerinde baskı ve tehdit oluşturmaktadır. Tarihi yapıların bakımsız kalmasına, yakın çevredeki kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin koruma alanlarının bütünlüğünü bozmasına, soylulaşma sorunlarına ve yerel halkın ihtiyaçlarına cevap verememesi nedeniyle terk edilmesine, vandalizm ve trafik sıkışıklığına bağlı kirlilik gibi sebepler sürdürülebilirliği tehlikeye atmaktadır. Bu nedenle, planlama açısından yeni uygulama araçlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, pek çok tarihi kentte yerel kimlik ve birlikteliği korumak ve kaliteli bir yaşam ortamı sunmak amacıyla kentsel tasarım rehberleri önemli bir rol oynamaktadır. Son yıllarda, Türkiye'de tarihi kent merkezlerindeki kimliği korumak ve güçlendirmek için yerel ve ulusal planlama ve tasarım süreçlerinde yerel ölçekte kentsel tasarım rehberlerinin hazırlanması ve uygulanması önemsenmeye başlanmaktadır.

Tarihi çevrelerin bozulmasına neden olan etkenler, kültürel mirası ve tarihi değerleri içinde barındıran bu yaşayan organizmada kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Doğal veya insan kaynaklı unsurlar, kültürel varlıkların bozulmasına uzun bir süreçte veya hızlı bir şekilde sebep olabilirler.

Tarihi çevrelerdeki bozulma nedenlerini altı ana başlık altında inceleyebiliriz: yaşlanma (eskime), doğal afetler ve savaşlar, insan kaynaklı bozulmalar, ekonomik kaynaklı bozulmalar, yönetim ve planlama kaynaklı bozulmalar, "yeni yapı sorunsalı". Bu bozulmalar, fiziksel, sosyal, ekonomik, planlama ve uygulama sorunlarının ortaya çıkmasına yol açar (Ahunbay, 1996).

Fiziksel sorunlar, işlevini yitirmiş tarihi yapıların yerine yeni yapı taleplerinin artması sonucunda ortaya çıkar. Bu durum, tarihi çevrenin ruhunu ve kimlik öğelerini taşımayan, siluetin bozulduğu, geleneksel dokunun ölçek ve oranlarının kaybolduğu, ulaşım ve

altyapı sorunları yaşanan yeni kent dokularının oluşmasına yol açar. Ayrıca, hatalı yapı restorasyonları, sokak düzenlemeleri, çevre düzenlemeleri ve altyapı onarımları da fiziksel sorunlara sebep olan unsurlardır (Ahunbay, 1996).

Sosyal ve ekonomik sorunlar da tarihi çevrelerin bozulmasına yol açar. Kullanıcılar açısından, koruma kültürü, aitlik bilinci ve farkındalık eksikliği sorunları ortaya çıkar. Mülk sahipleri açısından ise terk edilme veya el değiştirme gibi sorunlar yaşanabilir (Ahunbay, 1996).

Planlama ve uygulama sorunları da tarihi çevrelerde bozulmaya sebep olur. İmar planları, tarihi çevrelerdeki mülk sahiplerini korumaya yönelik olmayabilir, yıkarak yenileme eğilimlerini teşvik edebilir. Sit alanlarında yapılan Koruma Amaçlı İmar Planı yapım ve onama süreçlerinin uzun olması ve kentsel rantın dengesiz bir şekilde artması gibi unsurlar da sorunlara katkıda bulunur. Yerel yönetimlerin duyarsızlığı gibi hususlarda kaçak yapılaşma da geleneksel dokunun bulunduğu alanların bozulmasına neden olur (Ahunbay, 1996; Madran 1999).

3.1.1 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Müdahale Türleri

Bir kentte, yeni bir yapı inşa edilmesi ve mevcut bir yapının ortadan kaldırılması, kentin özgün kimliğini etkileyerek zarar verme potansiyeline sahip ve kentsel hafızayı yok edebilecek bir niteliğe sahip olabilir. Eğer bir yapının kendisi ve çevresindeki yapılar, kentin özgün kimliği için önemli bir değer oluşturuyorsa, kentsel alanlarla ilgili alınacak kararlar son derece önem taşır. Bu tür kararlar öncesinde, yapının ve çevresinin iyi anlaşılması gereklidir. Çünkü kentte bulunan mimari değerler, kent kimliğinin önemli bir parçasını oluşturur ve kentin özgün kimliğine zarar verebilecek kentsel müdahaleleri etkisiz hale getirebilir.

Son yıllarda, kentlerde kaybolmakta olan kültürel varlıkların değeri giderek daha fazla fark edilmektedir. Bu nedenle, kültürel varlıkların korunması ve canlandırılması, yeni ekonomik faydalar elde etmek amacıyla önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bu değerlerin yaşatılması için, yerel yönetimlerin ve kentin tüm kuruluşlarının, ekonomik, kültürel ve sosyal aktörlerin potansiyellerini mümkün olan en iyi şekilde harekete geçirmesi beklenmektedir (Zeren, 2010).

Sosyo-ekonomik koşulların ve ihtiyaçların değişmesiyle birlikte, tarihi kentlerde koruma prensiplerine uygun olmayan yeni yapılar, eski dokunun bütünlüğünü ve tarihsel sürekliliğini bozma eğilimindedir. Bu durum, kentin uzun süreç içinde kazandığı fiziksel

ve kültürel kimliğin kaybolmasına neden olabilir. Bununla birlikte, fiziksel aşınma, çevresel faktörler, insan ihtiyaçları, ekonomik değişimler ve teknolojinin ilerlemesi gibi etmenlerle, yeni yapılaşmanın kentlerde ortaya çıkması doğal bir süreçtir. Burada önemli olan nokta, kent dokusundaki değişimin, yeni yapılaşmanın kentin fiziksel ve kültürel kimliğine, tarihi dokuya ve siluete zarar vermeden nasıl gerçekleştirilebileceğidir (Zeren, 2010).

Tarihi çevrede yeni yapılar tasarlarken, dokuya saygılı olmanın belirli kriterleri ve yöntemleri olmalıdır. Dünya'da Türkiye'de, 20. yüzyılın başından itibaren tarihi dokuda yeni yapılaşma konusu, tek bir yapı ölçeğinde değil, kentsel koruma kararlarının bir parçası olarak ele alınmıştır. Tarihi dokuda yapılacak müdahalelerde, "her dönemin kentsel ve mimari yapısının kendi dönemine özgü özelliklerini yansıtma gerekliliği" vurgulanmış ve taklitçi yapıların, "büyük felaketler ve toplumda yarattığı psikolojik etkiler gibi özel durumlar" dışında kesinlikle kabul edilemez olduğu ortaya konulmuştur.

Tarihi çevrede yeni yapı konusunda öncelikle; üst ölçekten alt ölçeğe yaklaşım benimsenerek dokunun karakterini kavramak, ruhunu anlayabilmek için dokusal özelliklerin analiz edilmesi gerekmektedir. Fiziksel mekânın nitelikleri doğru bir şekilde ortaya konarak tasarımın yöntemleri belirlenmelidir. Görgülü'ye göre tarihi dokuyu analiz etmenin başlıkları şu başlıkları içermelidir:

- Tarihi dokunun geçmiş, bugün ve varoluş sürecindeki demografik ve sosyal göstergeler,
- Tarihi dokudaki tescilli ve anıt eserler,
- Tarihi dokudaki işlevler,
- Tarihi dokudaki yapılara ait kat adetleri,
- Tarihi dokudaki parsel boyut ve biçimleri,
- Tarihi dokudaki yapıların oluşturduğu silüet,
- Tarihi dokudaki yapıların doluluk-boşluk oranları (pencere),
- Tarihi dokudaki yapılara ait mimari özellikler (Görgülü, 2015).

Tüm bu araştırmalar yapıldıktan sonra, işlevsel, kontur/gabari, kütle açısından yapılacak olan yeni yapıların tasarım özellikleri ortaya çıkacaktır. Meydanlar, parklar, yaya yolları gibi kamusal alanlar için de kentsel tasarım çalışmaları gerekmektedir (Görgülü, 2015).

Tarihi çevreye yapılacak müdahalelerin yeni yapılar, işlevler ve çağdaş eklerle günümüz gereksinimlerine göre kent dokusuna yeniden kazandırılması beklenmektedir. Bu

doğrultuda tarihi dokuya yapılacak müdahaleler 2 başlıkta incelenmektedir. Yıldız'a göre;

1. Kentsel sit alanlarında yer alan boş parsellerde veya sit alanındaki tescilsiz yapı parsellerinde yapılacak yeni yapı uygulaması (infill)
2. Tarihi dokuda çağdaş ek (tarihi yapıdaki özgün işlev yerine farklı işlevlerin yer alması durumunda çağdaş ilave yapı veya çağdaş mimari eleman) (Yıldız, 2011).

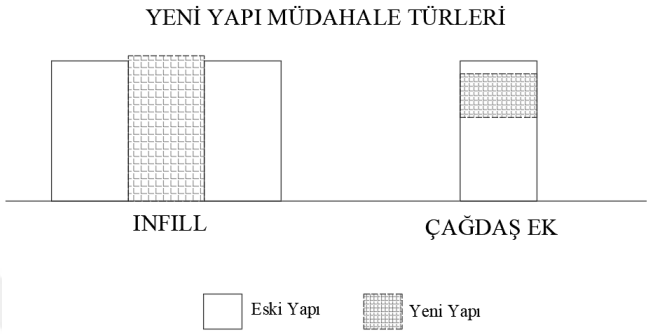

Şekil 3.1 Yeni yapı müdahale türleri (Öktem Karagül, 2023)

3.1.1.1 Infill (Dolgu)

Müdahale türlerinden ilki infill (dolgu) uygulaması Doğrusöz (1994)'e göre, tarihi doku içerisindeki boşluğu dolduran yeni yapı olarak tanımlamaktadır. Demiri (2013)'ye göre infill, tarihi dokuda yer alan kesintisiz sokak görünümüne eklemlenen yeni yapı olarak tanımlanmaktadır.

Infill yapıları bulundukları kentsel dokunun imar özelliklerine göre bitişik veya ayrık nizamlı konumlanmaktadır. Bitişik nizamlı yapılaşma olma durumunda infill yapı, tarihi yapıya yaslanır. Bu durumda bütünün bir parçası olarak çevresiyle uyumun sağlanması gerekmektedir.

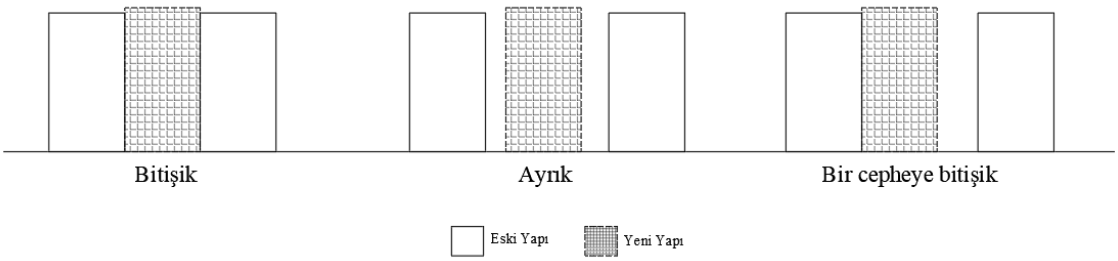

Şekil 3.2 Infill yapısının eski yapıya göre konumları (Öktem Karagül, 2023)

3.1.1.2 Çağdaş Ek

Tarihi çevrede yeni yapılaşmada müdahale türlerinden ikincisi olan "çağdaş ek", yapının özgün fonksiyonuna yakın olacak işlev değişikliğinde, değişimin ihtiyacı doğrultusunda tarihi yapıya yapılan ekler olarak tanımlanmaktadır. Tarihi yapıya yapılan çağdaş eklerin tarihi yapıyı gölgede bırakmadan ve tarihi yapının kimliğine zarar vermeden uygulanması ve yapı ile görsel arasında fiziksel etkileşimde olacak şekilde hem estetik hem de yapısal olarak tarihi dokuya ve yapıya saygı göstererek yapılmalıdır (Zakar & Eren, 2019). Yapılacak ekleri minimum düzeyde tutara yapının tarihsel bütünlüğünün korunmasına dikkat etmek gerekmektedir.

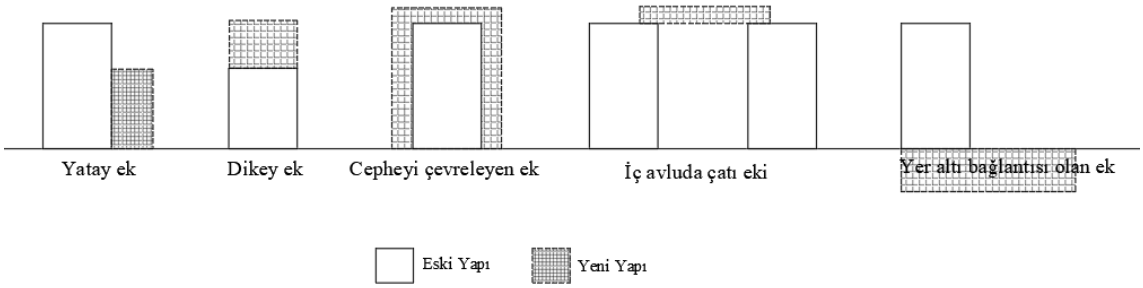

Şekil 3.3 Çağdaş ekin eski yapıya göre konumları (Öktem Karagül, 2023)

Tarihi yapıya yapılan yeni eklerde kütle, ölçek, ritim ve oranın uluslararası koruma standartlarına ve tüzüklerindeki ilkeler doğrultusunda tasarlanması gerekmektedir. Venedik Tüzüğü'nde yer alan 13.maddede; "Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, kompozisyonuna, geleneksel konumuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir." denilmektedir (ICOMOS, 1964).

Tarihi yapılara yapılan yeni eklerin yapının kimliğini bozmasının yanı sıra önemli tarihi özelliklerine ve malzemelerine de zarar verme ve yok etme riski vardır. Bu nedenle tarihi yapılara yapılan eklerin hem eski yapıya uyumlu olması hem de yaşanılan dönemin mimari özelliklerini, üslubunu, malzeme ve teknolojisi yansıtması beklenmektedir (Ahunbay, 2016) (Zeren, 2010).

Bu doğrultuda 21.yy çağdaş eklerinde malzeme olarak döneminin kimliğini yansıtması, hafif ve sökülüp takılır olması sebebiyle çoğunlukla çelik ve cam malzemeler tercih edilmektedir (Kıray ve Karaman, 2006). Çağdaş ek olarak gelişen hem form hem de malzeme açısından tarihi yapıyla kurduğu ilişki bağlamında zıtlık yaklaşımı içinde olan tarihi yapının uzantısı olan yapılar, literatürde 'parazit mimari' (Parasitic Architecture)

olarak yer almaktadır. Parazit yapıların çıkış amacı tarihi yapıyla ilişki kurmaktan ziyade dikkat çekici formlarıyla potansiyel alanı değerlendirmektir (Yorgancıoğlu & Güray, 2018)

Şekil 3.4 Fransa, Paris Louvre Müzesi (Öktem Karagül, 2023)

3.1.2 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Yaklaşımları

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yapılırken, kapsamlı analizlerin yapılması ve koruma planı olan alanlarda belirlenen prensiplere uygun, dokuyla bütünleşen tasarımların oluşturulması gereklidir. Ayrıca, yeni yapılaşmanın sadece fiziksel açıdan değil, kullanıcıların da sürece katılmasının önemlidir.

Tarihi bir çevrede yapılacak yeni tasarımlar için, bölgenin taşıdığı kimlik, anlam, imge… gibi meselelerin anlaşılabilmesi önemlidir. Bu doğrultuda, yeni yapılanmanın nasıl olması gerektiğine karar vermek için, kendine özgü niteliklere sahip olan fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, biçimsel ve tarihsel faktörlerle çevresel verilerin araştırılması gerekmektedir (Velioğlu, 1992).

Tarihi çevrede bozulmanın önüne geçebilmek, kültürel mirasın aktarımının sağlanabilmesi için geliştirilen tarihi çevrede yeni yapı yaklaşımı iki aşamada gerçekleşmektedir.

Birinci aşama olan kentsel doku ölçeğinde yapılacak analizlerde yeni yapının morfolojik ve tipolojik analizleri yapılarak tasarım parametrelerin belirlenmesi gerekmektedir. Ele alınan parametrelerle tasarım alanının özgün doku karakterinin incelenmesi, kent içinde birlikte yer alan yapılar ve bu yapıların çevrelediği boşluklar, yollar, meydanlar vb. bileşenler özgün bir geometrik kurguda çözümlenmelidir. Kentsel doku ölçeğinde;

- Konum ve çevre ilişkileri çözümlemek için; kimlik, rol, sosyal veri analizi topoğrafya, peyzaj değeri, iklim gibi yaşam biçimi ve kültürü;

- Dokusal olarak kütlesel devinimde; ölçek, ritim, çıkmalar, yapı ve çatı formu;
- Cephe ve örgü sisteminde; malzeme, doku, renk ve doluluk boşluk oranları gibi özelliklerini ortaya çıkaran yapısal parametreleri incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmaların ikinci aşaması olan mimari tasarım ölçeğinde, Aydın'a göre uygunluk (uygun yapma), taklit (aynısını yapma), karşıtlık şeklinde üç farklı yaklaşım tasarım sürecini yönlendirmektedir (Aydın, 1998).

3.1.2.1 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Uygunluk (Uyumlu Yapma) Yaklaşımı

Tarihi çevredeki mevcut yapılaşmayla uyum sağlamak için yapılan biçimlendirme çalışmalarında, temel ilke doku, yön, renk, biçim, ölçü, oran gibi tasarım öğeleri ile yapılı çevre arasında benzerlik yaratmaktır. Tarihi kent dokusunda eski ile yeni arasında bir uyum sağlanması için iki yaklaşım kullanılmaktadır. İlk olarak, benzer biçimler, oranlar, elemanlar, malzemeler gibi unsurlar kullanılarak yeni tasarımlar oluşturulur. İkinci olarak ise, tarihi çevreyi taklit etmek amacıyla geleneksel özelliklerini ve malzemelerini kullanarak yeni yapılar inşa edilir. Ancak, bu dokusal bütünlük yaklaşımı eleştirilmektedir çünkü çevreye artı değer katmamakta, yaratıcılıktan yoksun olup monoton çevrelerin oluşmasına sebep olmaktadır. Özellikle 'cephecilik' (facadism) olarak tanımlanan yaklaşım, modern yapıların geleneksel cephelerle giydirilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım da eleştirilmekte ve çevreye gerçek anlamda katkı sağlamadığı, yaratıcılıktan yoksun olduğu ve monoton bir çevre oluşturduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla, tarihi çevrede yeni tasarımlar geliştirirken, sadece dış cepheye odaklanmak yerine daha yenilikçi ve canlı çözümler araştırılması önerilmektedir.

Benzetme/Benzerlik Yöntemi

Benzer yeni yapıların üretilmesiyle ilgili yaklaşımlardan biri olan yöntem, tarihi kent dokusunda bulunan yaygın mimari öğelerin, elemanların ve biçimlerin detaylı bir analizinin yapılması ve bu analiz sonucunda günümüz malzeme ve teknolojisiyle tasarım yapılması esasına dayanmaktadır.

Zeren'e göre; "Geleneksele Öykünme" olarak adlandırılan, birçok koruma kuramcısı tarafından kabul edilen bu yaklaşım, tarihi dokudaki referansların günümüze taşınması yöntemidir. Geçmişte var olan dokuların ve izlerin yorumlanmaya esas olan yönlerine öykünen yapıların üretimidir. Bu yaklaşımda önemli olan öykünmenin oranıdır. Tarihi çevredeki mevcut yapılardan alınan referanslar, yeni yapıda birebir tekrarlamamalıdır.

Tarihi yapıya öykünme, yeni yapıyı basit bir kopya haline getirecek şekilde tasarlanmamalıdır (Zeren, 2010).

Bu yaklaşım "Geleneksele Öykünme" ifade edilebilir. Birçok koruma teorisyenince kabul görmüştür. Tarihi dokudaki birtakım referansların günümüze taşınmasıdır. Geçmişte var olan dokuların ve izlerin yorumlanmaya dayanarak yapıların üretilmesini içerir. Ancak bu yaklaşımda önemli nokta öykünmenin doğru oranda olmasıdır. Kitsch sayılabilecek bir şey ortaya çıkarılmamalı; birebir tekrarlamalardan kaçınılmalıdır. Tarihi yapılara olan öykünme, yeni yapıyı sadece basit bir kopya haline getirmemelidir (Zeren, 2010).

Aynı zamanda bu üsluba göre tasarlanacak yapı tarihi dokuyu kopyalamadığı gibi onu ezen ve reddeden, kendi varlığını ön plana çıkaran üslupta da olmaması gerekmektedir. Tarihi süreklilik içinde özgün yerini alarak geleceğe yapıldığı yüzyılın özellikleriyle aktarılmalıdır.

İngiltere'de Glasgow'da inşa edilen otelin tasarımı incelendiğinde tarihi yapıdan aldığı referansla; cephe düzeni, kütle oyunları, çağdaş malzeme ile yüzeyde kazandırdığı dinamizm hem yapıldığı dönemin özelliğini hem de tarihsel süreklilik içinde yerini korumuştur. Böylelikle tarihi doku ön plana çıkarılarak geçmişin izleri taşınmıştır.

Şekil 3.5 İngiltere'de Glasgow'da 2003 yılında inşa edilmiş olan Radisson SAS Otel (Bayraktar, 2015)

Etkisizleştirme (Nötrleştirme) Yöntemi

Nötrleştirme yöntemiyle tasarlanan yapılar, tarihi çevreye saygılı, sade ve modern bir tarzda inşa edilen ve çevresindeki tarihi yapılara destek sağlayarak onları ön plana çıkaran yapılar olarak tanımlanır. Bu yaklaşıma göre, yeni yapı tarihi yapının önüne geçmeden, sadelik ilkesine uygun bir şekilde tasarlanmalı ve eski dokuyu vurgulamalıdır. Bu yaklaşımda, tarihi dokuya ve içinde bulunan tarihi yapılarına önem verilir. İtalyan mimar Gustavo Giovannoni ve Camillo Boito, koruma disiplininin kuramsal temellerinde önemli bir rol oynayarak, tarihi dokunun bütünlüğünün korunması ve sürekliliğinin sağlanmasının esas olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, müdahalelerin biçimsel ve dekoratif olmaması, modern ve teknolojik malzemelerin kullanılmasıyla sade ve nötr tasarımların yapılması önerilmiştir (Birlik, 1999).

İtalya'da Milan'da yer alan Porte Ticinese yanında yer alan yapılardan bu yaklaşıma örnek olabilecek olanlar vardır. Şekil 3.6'da görülen yapı bunlardan biridir. 20. yüzyılın başında nötr olarak tasarlanmış yapı, yanındaki 12. yüzyılda yapılmış olan ortaçağ şehir kapısına doluluk boşluk oranları, kat silmeleri, ölçek ve çevresel konum itibariyle uyumlu; çevredeki tarihi yapılardan da referanslar alarak sade tasarımla doku bütünlüğünün korunmasını sağlamıştır.

Şekil 3.6 Antik Porta Ticinese şehir kapısı (Bayraktar, 2015)

3.1.2.2 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Tarihsel Biçimlerin Taklidi (Aynısını Yapma) Yöntemi

Tarihi çevredeki taklit etme/kopyalama yaklaşımında, geleneksel yapılardaki cephe elemanları, biçim, renk, malzeme gibi mimari özellikler aynen tekrarlanarak tarihi kent dokusundaki yaygın mimari unsurların replikaları oluşturulur. Zeren'e göre, bu yöntem üslup taklidi olarak adlandırılır ve çalışma alanındaki doku özellikleri, taşıyıcı sistem,

malzeme özellikleri ve cephe özelliklerinin analiziyle bu yapıların benzerleri oluşturulur. Bu yapılar "replikalar" olarak adlandırılır ve tarihi dokuya entegre edilirler. Ancak, bu yaklaşımla üretilen yapılar, tarihi dokuya eklemlenen bir yapıymış gibi algılanır ve yeni eklenen yapılar fark edilemez. Bu durum, tarihsel sürecin zedelenmesine yol açar çünkü her yapı tarihi bir yapıymış gibi algılanır. Bu nedenle, bu yöntem eleştirilir ve yeni yapıların tarihi çevreyle uyumlu olması ve orijinaliteyi koruması için daha yenilikçi yaklaşımların benimsenmesi önerilir (Duralı, 2007; Zeren, 2010; Bayraktar, 2015).

Şekil 3.7 Brüksel'de taklit yöntemiyle bir yapı (Bayraktar, 2015)

3.1.2.3 Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında "Karşıt/Zıt" Yaklaşım

Zıt yaklaşım, ölçü, orantı, doku, ton, şekil gibi tasarım unsurlarıyla bilinçli bir şekilde mevcut dokuda bulunmayan verilerin kullanılması prensibidir. Bu yöntemde, geçmişi tamamen taklit etmek yerine, karşıtlık ve zıtlık kullanarak yeni tasarımlarla meydan okuma yoluna gidilir. Tarihi çevredeki kompozisyonu, cephe ve kütle oranlarını reddettiği gibi görünebilir, ancak asıl amaç tarihi çevreyi yok saymak değil, farklı bir duruşla karşı karşıya gelmektir. Bu yaklaşımın başarılı olabilmesi için çevrenin özgün niteliklerini iyi anlamayı ve tasarlanacak "zıtlığı" bu bilgilerle değerlendirerek tasarlamayı hedefleyen uzun bir çalışma ve birikim sürecini gerektirir.

Tarihi doku içerisinde gerçekleştirilecek çalışmalarda yükseklik, en ve hacim açısından belli referanslara bağlı kalınarak, kullanılan malzeme ile karşıtlık sağlanabilir. Bu metodun bir örneği, dönemin teknolojisini yansıtan malzemeler olarak geniş cam paneller veya sağır cepheler kullanılmasıdır. Geniş cam paneller, ayna etkisiyle tarihi dokuyu yansıtarak bütünlük ve süreklilik sağlar (Duralı, 2007; Zeren, 2010; Enç, 2010).

Tarihi yapı içerisinde zıt yaklaşıma dayalı olarak planlanmış olan Paris Louvre Müzesi'ndeki Piramit tasarımı, sarayın klasik mimari kütlesine karşıt olarak şeffaf

malzeme kullanılarak çevre ve kütle etkisiyle tamamen zıt bir etki yaratmayı amaçlamıştır. Bu şekilde kütle hafifletilmiş ve modern bir etki elde edilmiştir. Avusturya Graz'daki Kunsthaus Sanat Merkezi de benzer bir şekilde malzeme, doku ve renk seçimi açısından çevreyle uyumsuz, sadece yükseklik açısından çevreye uyum sağlayan bir yapı olarak tasarlanmıştır.

Şekil 3.8 Fransa, Paris Louvre Müzesi (Öktem Karagül, 2023)

3.1.3 Bölüm Değerlendirmesi

Tablo 3.1 Tarihi çevrede yeni yapı tasarımında yaklaşımların olumlu ve olumsuz yönleri (Öktem Karagül, 2023)

	OLUMLU	**OLUMSUZ**
Uygunluk (Uygun Yapma) Yöntemi **Benzerlik/Benzetme**	Yeni yapının kendi dönemini açıkça ortaya koyarak bulunduğu tarihi çevrenin de bir parçası olduğunu kabul ettirmesi	Tarihi dokudan alınan referansların dengesiz dağılımı ya da yeni yapıyı tarihi yapının üslubuna bire bir yaklaştırması ile yeni yapıyı basit bir kopya haline getirebilme olasılığı.
Uygunluk (Uygun Yapma) Yöntemi **Etkisizleştirme (Nötrleştirme)**	Geleneksel doku içinde yeni yapının, tarihi yapının önüne geçmeden nötr bir cephe etkisi oluştururken doku bütünlüğünü de bozulmamış olması modern bir ifadeyle kendi dönemini yansıtması.	Etkisizleştirmenin dozunun ayarlanamaması halinde daha baskın bir yapının ortaya çıkabilme olasılığı.
Tarihsel Biçimlerin Taklidi (Aynısını Yapma) Yöntemi	Tarihi doku bütünlüğünün korunması	Tarihi yanılgıya sebep olması. Yeni yapının tarihi bir yapı olduğu hissi baskın olduğundan yeni eklemlenen yapıların algılanamaması.
Karşıt (Kontrast) / Zıt Yaklaşım	Tarihî çevre içinde, kendi tavrını ortaya koyarak çağın damgasını taşıması	Tasarlaması ve kabul ettirmesi en zor olan yaklaşımdır. Aykırı olmanın ötesinde hiçbir anlam taşımayan uygulamalar başarısız örnekler olarak kalırlar.

3.2 Tarihi Çevrenin Gelişiminde Kentsel Tasarım Rehberi Uygulama Örneklerinin İncelenmesi

1980'lerden itibaren, dünya çapında kentsel tasarım rehberlerinin kentsel planlama süreçlerinde bir araç ve tasarım kontrolü olarak kullanılması gerekliliği kabul edilmiştir. Bu rehberler, ilgili ülke, şehir veya bölgeye göre yasal ve yönetimsel süreçlerin hazırlanmasını içermekte, analizlerin yapılması için gerekli bilgilerin elde edilmesini sağlamakta ve tüm paydaşların katılımıyla sürecin içine dahil olmaktadır. Bu sayede kentlerin gelişimi ve değişimi kontrol altına alınmakta ve daha kaliteli kentlerin oluşturulması hedeflenmektedir.

Tarihi çevrelerde hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinin teorik yapısını ve kapsamını daha iyi anlayabilmek için, farklı ölçeklerde uygulanmış ve başarılı sonuçların bulunduğu dünya genelindeki örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Tarihi çevrelerde hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinin kuramsal yapısını ve kapsamını daha iyi anlayabilmek için, Türkiye'de ve Dünya'da farklı uygulama ölçeklerinde hazırlanmış ve başarılı sonuçların yer aldığı örnekleri incelenmelidir.

Bu doğrultuda tezin bu bölümünde, literatür araştırmalarından elde edilen bilgilerle, tarihi çevrelerde hazırlanmış örnek tasarım rehberlerinin tasarım ölçütleri sınıflandırılmıştır. Tarihi çevrede hazırlanmış iki yurtdışı, iki yurt içi örneği incelenirken tasarım ölçütleri üç ana kriterde karşılaştırılmıştır. Bunlardan ilki rehberlerin üst ölçek yaklaşım kararlarını ele alan kent ölçeği, ikinci olarak daha alt ölçek olan mahalle ve sokak ölçeği, son olarak da yeni yapı kavramını ele alış biçimini değerlendirmek için alt ölçek yaklaşımı olan bina ve yapı ölçeği kararları incelenmiştir.

3.2.1 Uluslararası Tarihi Çevrelerde Kentsel Tasarım Rehberleri

Tarihi çevrede hazırlanmış uluslararası kentsel tasarım rehberleri örnekleri için Türkiye planlama sistemine yakın olan iki ülkeden, literatürde İngilizce olarak yer alan Londra Kentsel Tasarım Rehberi (Planning Policy Guidance-PPG) ve Edinburg Kent Konseyi'nin (The City of Edinburgh Council) hazırladığı kentsel tasarım rehberleri literatürlerinde çokça yer alan Endinburg Kentsel Tasarım Rehberi incelenmiştir.

3.2.1.1 İngiltere Londra Kentsel Tasarım Rehberi

İngiltere Planlama sisteminde planlar temel yasal belirleyiciler ile değil kendi koşulları içinde yerel olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, planlamada ve tasarım denetiminde karar yetkisi yerel yönetimlere aittir. Kent planları bu sayede, yol gösterici stratejik içerikleriyle politika geliştirme süreçlerinde ve mekânsal değişimin yönlendirilmesinde yeniliklere açık esnek bir çözüm sunmaktadır.

Binaların tasarımına dair esaslar; ilgili politika ve araçlar, kapsamlı bir şekilde planlama mevzuatı içinde tanımlanmıştır. Londra gibi bazı şehirlerde, kent planları tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, yapıların ortak bir dil ile tasarlanmasında kentsel tasarım rehberi önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Yerel yönetimler üst ölçekten alt ölçeğe kadar "rehberler" (planning policy guidance-PPG) ile planlarda tasarıma yönelik politikalara yer verilmektedir. Rehberlerin genel amacı, mekânları, peyzajı, binaları ve ulaşım sistemini içeren yapılı çevreye ilişkin yaklaşımların bütününü kapsayarak kentsel tasarım standartlarını yükseltmektir. Rehberlerin temel ilkesi ise kaliteli kamusal alanlar oluşturmak, bölge karakterinin devamlılığının sağlanması, okunabilirlik, uyum ve çeşitliliktir.

Rehberlerde çevresel, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik boyutlara yönelik analiz çalışmasını takip eden, sentez ve tasarım aşamaları sonucunda tasarımın geliştirildiği görülmüştür. Rehberler üst ölçek plan kararlarında peyzaj, mekân ve ulaşım sistemini ele alırken; alt ölçekte plan, kesit ve görünüşler ve sokak modelleri ile yapıların karakter ve biçimlerini etkileyen kararlara yer vermektedir.

Londra PPG'de konu başlıkları; sürdürülebilir kalkınma, yeşil kuşak, konut alanları planlaması, sürdürülebilir ekonomik büyüme, kent merkezleri için planlama, sadeleştirilmiş planlama bölgeleri, kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma, telekomünikasyon, ulaşım sistemleri, biyoçeşitlilik, bölgesel planlama, jeolojik koruma, yerel mekânsal planlama, planlama ve tarihi çevre ve arkeolojik alanlar, spor ve rekreasyon, kıyı planlaması, turizm, yenilenebilir enerji, kirlilik ve gürültü kontrolü olarak yer almaktadır.

Londra Kentsel Tasarım Rehberi'nde yer alan konut alanlarına yönelik tasarımlarda üst ölçek yeşil kuşak tasarımından, alt ölçekte "infill" sürecine dair tasarım kriterlerine yer verilmektedir. Konut alanlarındaki mimari tasarım süreçlerine yönelik; kütle yoğunluğu/

hacimleri, yükseklik profili, gabari, bina yerleşimi, bina ölçeği, bina biçimi ve birbiriyle ilişkisi, parsel boyutları, yapısal oran, doluluk-boşluk vb. detaylara yer verilmektedir.

Tarihi çevrede yeni yapı sürecini elen Londra PPG konu başlıkları ve detayları şu şekildedir:

1.Planlama Bölgeleri / Bölgesel Planlama

Kalite, sürdürülebilirlik, ulaşılabilirlik, açık alanlar, doğal-yapay peyzaj, kent silueti, kent dokusu, manzara koridorları, yükseklik profili, görsel erişim, doğal yapı koruma ve geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal).

2.Kent Merkezleri için Planlama; Spor ve Rekreasyon Alanları

Ulaşılabilirlik, ulaşım ağları ile bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, yaya ve bisiklet yolları, kamu alanları- meydanlar bağlantı, kent işaretleri/mobilyaları/aydınlatma, otopark, dolaşım alanı, kalite, kimlik, meydan ve açık alan ilişkisi.

Sokaklar, ulaşılabilirlik, ulaşım ağları ile bağlantı (ana ve ara yollar), manzara koridorları, kent ve sokak görünümü.

3. Konut Alanları

Yapısal oran, bina ölçeği-yerleşimi-biçimi-birbiri ile ilişkisi, doluluk-boşluk, kütle yoğunluğu/hacimleri, parsel boyutları, yükseklik profili olarak mimari tasarımı düşünülebilir.

4. Kıyı Planlaması

Yükseklik profili, kütle yoğunluğu/hacimleri, bina ölçeği-yerleşimi-biçimi-birbiri ile ilişkisi, yapısal oran, doluluk-boşluk ve parsel boyutları gibi unsurlar, mimari tasarımın önemli bileşenleridir.

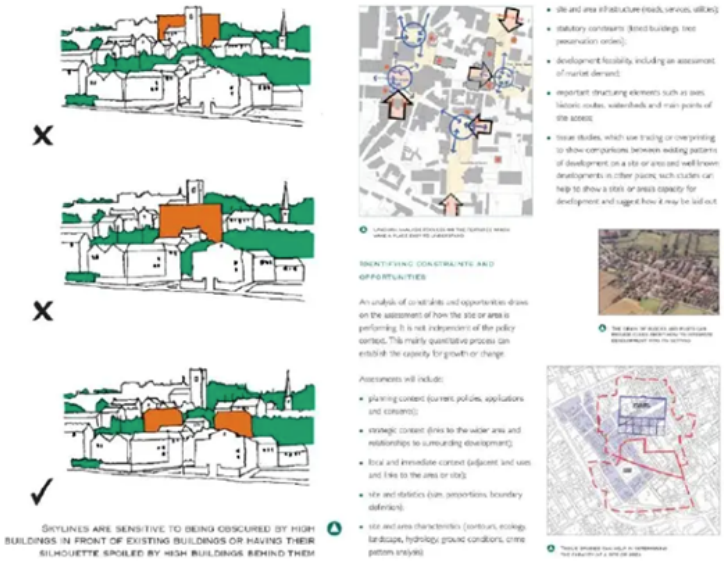

Şekil 3.9 İngiltere Londra Kentsel Tasarım Rehberi (Londra PPG, 2019)

Tablo 3.2 Londra Kentsel Tasarım Rehberi içerikleri

	LONDRA KENTSEL TASARIM REHBERİ İÇERİKLERİ
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	Dolaşım alanı kararları; ulaşılabilirlik, kent işaretleri/mobilyaları/aydınlatma, otopark, kaldırım, yaya ve bisiklet yolları, kamu alanları ve meydan bağlantıları, kentsel kalite ve kimlik, meydan ve açık-yeşil alan ilişkisi, yeşil bantlar gibi unsurları içermektedir. Manzara koridorları, kent silueti, kent dokusu ve ulaşım ağları ile bağlantı (ana ve ara yollar) ise kent ve sokak görünümünü etkileyen diğer faktörlerdir.
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Plan, kesit ve görünüşler ve mahalle modelleri Yaya alanları, kamusal açık alanlar, özel açık alanlar, yaya ve bisiklet bağlantıları, otopark alanları, koruma, bitkilendirme, mobilya ve aydınlatma, kamu sanatı gibi unsurlar kentsel tasarımda önemli bir rol oynamaktadır.
Alt Ölçek Yaklaşımı **Sokak Görünümü** **Bina-Yapı Ölçeği**	Yeni yapılaşmada yapı yerleşimi, yapı biçimi ve birbiriyle ilişkisi, doluluk-boşluk dengesi, yapısal oranlar, görsel bütünlük, eski ve yeni yapılar arasında denge ve uyum, ölçek, sokak önyüzleri, parsel boyutları, yapısal oranlar, kütle yoğunluğu, hacimleri ve gabari gibi unsurlar önem taşımaktadır.

3.2.1.2 İskoçya- Edinburg Kentsel Tasarım Rehberi

Edinburgh Edinburgh kentsel tasarım rehberleri de üst ölçekten alt ölçeğe 4 farklı ölçekte hazırlanmaktadır. “Kent, kamusal mekanlar, sokaklar ve yerel bölge” ölçeğinde olmak üzere kentsel tasarım standartları tanımlayarak bu ölçeklerde yeni gelişme ve iş alanlarına, konut yapılarına; koruma alanları ve tescilli yapılara yönelik farklı tasarım rehberleri oluşturulmuştur. Bu rehberlerden koruma alanları ve tescilli yapılara yönelik rehber incelendiğinde, alandaki kimlik ve görünüşü korumaya yönelik politikalar üretilmektedir (The City of Edinburgh Council, 2014).

Edinburgh kentsel tasarım rehberlerinde alan genelinde; peyzaj ve manzara değerlendirmeleri, silueti çalışmaları, yoğunluk hesapları, sokak görünümleri, sert zemin-yumuşak zemin ilişkileri, yaya ve bisiklet yolları, otopark alanları, bina tasarımına girdi verecek bina düzenleri ve yerleşimi, yükseklik, biçim, ölçek-oran, malzeme, renk ve detay içeren en alt ölçek detayına kadar tasarımı kısıtlamadan yönlendirecek çalışmalar yer almaktadır. Alanın kimliği ve karakteriyle uyumlu mimari ve kentsel tasarım, eski ve yeni yapıların denge ve uyum içinde bir arada bulunduğu, sokak önyüzleri ve arayüzlerinin önemsendiği, tescilli yapıların korunduğu, kalite, yerellik, esneklik ve çeşitliliğin öncelikli olduğu bir tasarım yaklaşımıyla alanın yeniden şekillendirilmesi sağlanır.

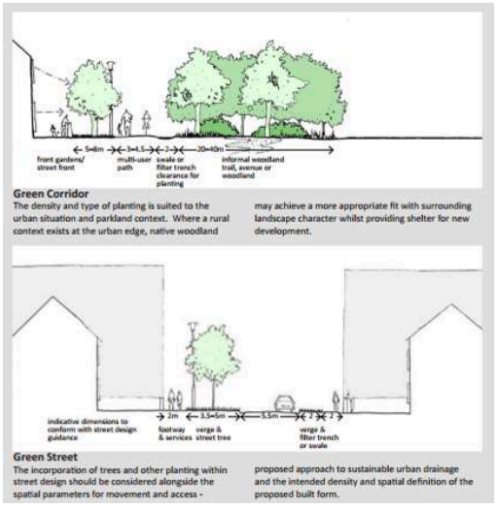

Şekil 3.10 Yeşil koridor ve yeşil sokak tasarımı örneği (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2022) (Edinburgh Design Guidance)

Makro kent ölçeğindeki kentsel tasarım rehberleri kent içindeki yeni gelişmeleri kentin kimliğini koruyarak desteklemektedir. Yerel bölge ölçeğinde hazırlanan tasarım

rehberleri ise kentin içinde yaşayan-canlı bir merkez yaratmayı sağlamaktadır. Kent içinde karma kullanımları destekleyen, içinde bulunma isteği yaratan merak uyandıran mekânlar oluşmasını sağlamaktadır. Koruma alanlarında geçmişin izlerinin devamlılığını sağlayan yeniden kullanımı desteklemek ve yeni yapıların çevresindeki yapılar ile uyumlu olmasını sağlayacak yönlendirmelerin yer aldığı rehberler oluşturulmaktadır.

Şekil 3.11 Edinburgh tarihi çevrede yeni yapı örneği (Erişim Tarihi:12 Aralık 2022)

Arazi-sokak ölçeğinde hazırlanan rehberlerde amaç yerel sokak özellikleri güçlendirecek, kentin ölçeğiyle uyumlu, eski yapılardan referanslanmış tasarımların ortaya çıkması hedeflenmektedir. Yeni yapılarda bu yönde biçimler yer almış, yerel malzemeler de eskiyle uyumlu tasarımsal ilişkilerin kurulması sağlarken kullanılmıştır. Yeni gelişme alanlarında kentin genel sokak karakteristiği göz önüne alınarak binaların yükseklileri birbirleri ile uyumlu tasarımlara yönlendirmektedir.

Rehberlerde, yazılı yönlendiricilere üç boyutlu görsel anlatımlar ve kesitler eşlik etmektedir. Ayrıca, grafiksel şekillerle doğru ve yanlış durumları gösteren grafikler, fotoğraflar, eskizler, resimler ve grafik destekli anlatımlar da bulunmaktadır.

Şekil 3.12 Bina kütle ve yükseklikleri, cephe doluluk-boşluk oranı ile ilgili yönlendirici anlatımlar (Edinburgh Design Guidance)

Tablo 3.3 Edinburg Kentsel Tasarım Rehberi içerikleri

	EDINBURGH KENTSEL TASARIM REHBERİ İÇERİKLERİ
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	Yeni gelişme ve iş alanlarına, konut yapılarına; koruma alanları ve tescilli yapılara yönelik farklı tasarım rehberleri Kentin başlıca giriş noktaları, ana yollar ve geçişler, sınırlar, etrafını saran yeşil bölgeler ve şehre doğru uzanan yeşil koridorlar, kentin kenarındaki tepecikler ve manzara noktaları, vb. Dünya kültür mirasındaki olan alanlar, koruma alanları ve bu alanların mekânsal örüntüleri, Önemli halk parkları ve şehir açık alanları, şehir kıyıları, nehirler ve kanallar, vb. Kent silüeti, kent dokusu ve nirengi noktalarına yer verilmektedir.
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Kalite, esneklik, çeşitlilik, yerellik, tescilli yapılarda koruma, sokak önyüzleri ve arayüzleri, eski-yeni yapılaşmada denge ve uyum Geçirgenlik, güvenlik, doğal çevre-yapılı çevre dengesi, ulaşılabilirlik, otopark, görsel bütünlük, okunabilirlik, yaya ve bisiklet yolları, kamu alanları-meydanlar bağlantı.
Alt Ölçek Yaklaşımı **Sokak Görünümü** **Bina-Yapı Ölçeği**	Yükseklik ve biçim, ölçek, oran, bina düzenleri ve yerleşimi, malzeme ve detay, enerji verimliliği, karma kullanım, gün ışığı ve güneş ışığı, uyarlanabilirlik, kamu güvenliği. Eski yapılarda koruma, kimliğe ve karaktere uygun mimari/kentsel tasarım, eski-yeni yapılaşmada denge-uyum, sokak önyüzleri, kalite, yerellik, çeşitlilik, esneklik. Grafik destekli anlatımlar, üç boyutlu görsel anlatımlar, fotoğraf, kesitlerle desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, resim, eskiz ve doğru-yanlış şeklinde grafik anlatımları.

3.2.2 İstanbul'da Tarihi Çevredeki Kentsel Tasarım Rehberleri

Türkiye'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanması Projesi" kapsamında yapılan protokol sonucunda 2016 yılında koruma alanlarında kentsel tasarım rehberi hazırlanması zorunluluğu ile İstanbul'daki tarihi alanlarda kentsel tasarım rehberleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda tezin Türkiye'de yer alan tarihi çevredeki kentsel tasarım rehberi örnekleri için çalışma alanı olan Üsküdar Kuzguncuk Semti ile aynı ilde yer alan Fatih ve Beşiktaş örnekleri incelenmiştir.

3.2.2.1 İstanbul- Fatih Kentsel Tasarım Rehberi

Fatih Belediyesi, Tarihi Yarımada olarak bilinen ve eskiden Eminönü ve Fatih ilçeleri olarak anılan bölgedeki ilçeleri bünyesinde barındırmaktadır. Tarihi Yarımada Genel Tipoloji Envanteri ve Kentsel Tasarım Rehberi, çalışma alanını Fatih ilçesine odaklamıştır.

Kentsel Tasarım Rehberleri, Kentsel Tasarım Projeleri; İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı (DBB) Projeler Daire Başkanlığı ile ilgili İlçe Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanması sonrası, İst 1.No'lu K. ve T.V.K.K. kararı alınması ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca onanması ile uygulamaya geçmiştir.

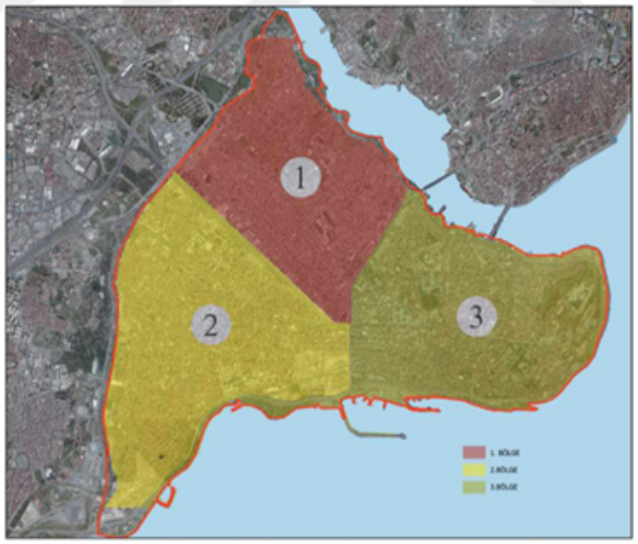

Şekil 3.13 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi bölgelemesi (Fatih KTR, 2023)

Fatih Kentsel Tasarım Rehberi'nin içeriğinde; taşıt ve yol tiplerine uygun cadde ve sokak en kesitleri, bisiklet yolu detayları, bitkisel kimlik detayları ve kent mobilyalarına ait detaylara yer verilmiştir.

Bina eklerine, vitrinlere ve tabelalara yönelik öneriler, kütle ve biçimle ilgili özellikler (boyutları, çatı biçimleri, cephe yüksekliği ve genişliği oranları, binadaki çıkıntıların yeri ve oranları, ritimler) gibi alt ölçekte yer alan özelliklere odaklanılmıştır. Ayrıca, mevcut nitelikli yapıların cephesinde kullanılan malzeme ve doku özellikleri, dolu-boş oranları, silmeler, saçaklar, payandalar, söveler, yapıların strüktürü ve süslemeleri gibi özellikler de göz ardı edilmemiştir. Ancak, bu önerilerde mevcut nitelikli yapıların kültürü ve dokusundan kaynaklanan özelliklere (binaların ritmi, çekme mesafeleri gibi) yer verilmemiştir.

Şekil 3.14 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi yol perspektifleri ve malzeme detayları (Fatih KTR, 2023)

Tarihi çevrede yapılacak mimari tasarımlar için; cephe kaplaması, pencere tipi ve boyutları, cumba tipi ve boyutları, saçak boyutları ve kalınlıkları, çatı kaplaması ve malzeme gibi özel üslup koşulları belirlenmiştir.

Alan incelemelerinde görülmektedir ki; yeni yapılaşma hükümleri arasından; kat yükseklikleri, çekme kat özellikleri, tescilli yapıya yaklaşma durumu ve yapı yasağı olan

parselde yeni binaların durumu gibi bazı kararların, tarihi çevrede, uygulamaya yansıması farklı olmaktadır.

Uygulamalardan bazılarının plan kararlarına uygun şekilde yapılmaması "Belediye'nin inisiyatif kullanması" şeklinde açıklanmaktadır. Yerel yönetim tarafından verilen inisiyatiflerin devam etmesi tarihi dokuya zarar verici sonuçlar doğurmaktadır.

Şekil 3.15 Fatih Kentsel Tasarım Rehberi kent mobilyaları ve detayları (Fatih KTR, 2023)

Tablo 3.4 İstanbul-Fatih Kentsel Tasarim Rehberi içerikleri

	İSTANBUL-FATİH KENTSEL TASARIM REHBERİ İÇERİKLERİ
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	Kentsel tasarım rehberlerinde üst ölçek planlara yer verilmemiştir. Etkileme Geçiş Alanı-Koruma Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kararları geçerli olacaktır.
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Taşıt ve yol tiplerine uygun cadde ve sokak en kesitleri, bisiklet yolu detayları, bitkisel kimlik detayları ve kent mobilyalarına ait detaylara yer verilmiştir.
Sokak Görünümü **Bina-Yapı Ölçeği** **Alt Ölçek Yaklaşımı**	Alt ölçek yaklaşım detaylarına, yeni yapılaşma koşullarına yer verilmemiştir.

3.2.2.2 İstanbul Beşiktaş Kentsel Tasarım Rehberi

İstanbul Beşiktaş ilçesi için hazırlanan kentsel tasarım rehberinde temel amaç, kentsel sit ve koruma alanlarının yer aldığı Beşiktaş'ta mevcut kentsel tarihi dokuyu sürdürülebilir koruma anlayışı ile yaşatmak ve yeni yapılaşmalara yönelik kararlar getirmektir. Bu amaçla KTR'de alanın kentsel ve mimari açıdan tarihsel gelişimi incelenmiş, alandaki özgün yapıların yeni yapılaşmalara ne gibi ipuçları verdiği ortaya konulmuştur.

Kentsel tasarım rehberi 4 temel aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi alana dair analizlerin yer aldığı "veri elde etme" aşamasıdır. İkinci aşama "verilerin bilgiye dönüştürmesi", üçüncü aşama ise yeni yapılacak yapıların mevcut kültür varlıkları ve doku ile ne ölçüde uyumlu olacağını tarif eden ilke ve yaklaşımların yer aldığı "karar verme" aşamasıdır.

Rehber kapsamın yer alan Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.09.2004 gün ve 59 sayılı kararı ile kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Alan içerisin tescilli saraylar, cami, mescit, tekke

ve türbeler, gayrimüslim yapıları, su yapıları; hamamlar, çeşmeler ve sivil mimarlık yapıları yer almaktadır.

Alanın analizi yapılırken karakterini oluşturan tescilli yapılar ve özgün-özgünlüğünü kaybetmiş dokular detaylı olarak incelenmiştir. Kentsel doku analizlerinde; ada-parsel-bina ilişkileri, mimari yapıların dönemlerine ilişkin analizler, işlevler, yat yükseklikleri, kat adedi, yapı teknikleri ve malzeme özellikleri, cumba ve çıkmalar, yapı girişleri, çatı formu-saçak ilişkileri incelenerek alanda bölgeleme çalışmaları yapılmıştır. Sit alanı içerisinde belirlenen alt bölgelere göre, ortak ve farklılık gösteren özellikteki alt bölgelere ait yeni yapılaşma tipoloji önerileri getirilmiştir.

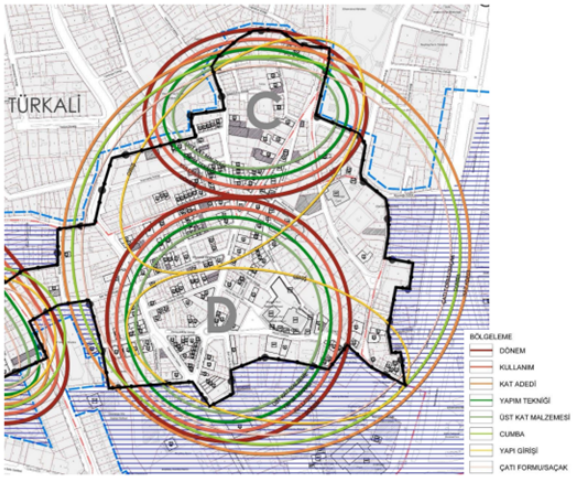

Şekil 3.16 Beşiktaş Kentsel Tasarım Rehberi bölgeleme önerisi

Alt bölgelere ayrılan alan için rehber oluşturulurken 5 temel uygulama ilkesi belirlenmiştir.

- Rapor içinde yer alan analizler ile rehber bir bütündür. Tasarım rehberinde yer almayan alanlar için Etkileme Geçiş Alanı ve Koruma Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kararları geçerlidir.
- Rehberde belirlenen yaklaşımlar koruma alanında kalan tüm yeni yapıları da kapsayarak tüm yeni yapılarda tarihi dokuyu bozacak uygulamalara izin verilmeyecektir.
- Tescilli yapılara yönelik olarak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yanı sıra yeniden yapım (rekonstrüksiyon) projeleri, koruma bölge kurulu tarafından uygun bulunduğunda gerçekleştirilebilir. Uygulama, onaylı projeye uygun bir şekilde tamamlandığına dair teknik rapor ve uygulama sonrası

fotoğraflarla birlikte koruma bölge kurulu tarafından değerlendirildikten sonra, yönetmelik doğrultusunda yapı kullanma izin belgesi verilebilir.

- Planlama alanındaki kentsel tasarım, cephe sokak sağlıklaştırma projelerinde Tasarım Rehberi kararları uygulanacaktır.
- 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planında ve Kademe Hattı Ölçü Paftasında gösterilen kat çekmeleri hiçbir koşulda kapatılamaz.

Sit alanında belirlenen alt bölgelere göre, ortak ve farklılık gösteren özellikler belirlenerek alt bölgelere ait yeni yapılaşma tipolojileri önerilmiştir. Planlama alanı içindeki doku, kimlik, mimari üslup olarak tipolojiyi temsil eden 8 örnek alanda tipoloji ve siluet çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların; yeni yapılacak çalışmalara model oluşturması hedeflenmektedir.

Tasarım rehberi planlama alanı yapılaşma önerileri; silüet, yapıların kat adedi ve yükseklikleri, plan türünün seçilmesi, yapı-parsel ilişkisi, mimari mekân organizasyonu, yapım sistemi, kapalı çıkmalar (cumbalar), açık çıkmalar (balkonlar), giriş kapıları, bahçe duvarları, pencereler, cepheler, cephe süsleme elemanları, çatı, silmeleri, parapetler, tabelalar, cephe renk ve malzemeleri, cephe aydınlatması, tenteler olmak üzere 20 başlık altında incelenmiştir. Her başlık detaylı olarak analizlere göre yeni yapılaşa koşullarını yönlendirecek şekilde ele alınmıştır.

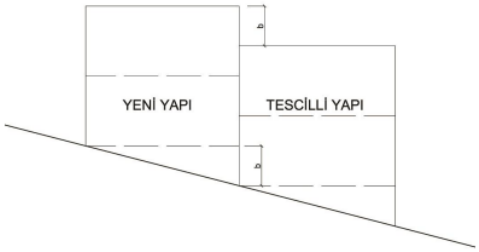

Şekil 3.17 Beşiktaş KTR Yeni Yapılaşma Koşulları

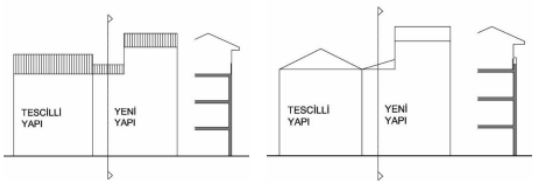

Şekil 3.18 Beşiktaş KTR Yeni Yapılaşma Koşulları

Tablo 3.5 Beşiktaş Kentsel Tasarım Rehberi İçerikleri

	İSTANBUL-BEŞİKTAŞ KENTSEL TASARIM REHBERİ İÇERİKLERİ
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	1/1000 ölçekli Kentsel Sit Etkileme Geçiş ve Koruma Alanı Kısmı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, planlama alanındaki dokuyu ve yapıları incelemek, mevcut dokuyu, yapılaşma niteliklerini, özgün ve özel mimari/doku çözümlemelerini anlayarak, yeni inşa edilecek yapılar için tasarımcılara yönelik bir rehber oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu yüzden rehberde üst ölçek plan kararları yer almamaktadır. Üst ölçek planlar doğrultusunda bir rehber hazırlanmıştır.
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Mevcut kimlik ve dokuyla uyum, eski-yeni yapılaşmada denge, tescilli yapılar ile yan yana gelişlerde kriterler belirlenmiştir. Tescilli yapı ile komşuluğu olan parsellerde yeni yapının kat adedi tescilli yapıdan fazla ise, tescilli yapı yönünde bir kat kademe yapılması, yeni yapıların tescilli yapılara referansla projelendirilmesi hedeflenmiştir.
Alt Ölçek Yaklaşımı **Sokak Görünümü** **Bina-Yapı Ölçeği**	Yapıların kat yüksekliği ve adedi eski yapılara göre konumları yan yana gelişleri, mevcut dokuya uygun plan türünün seçilmesi, yapı-parsel ilişkisini belirleyen ön-yan-arka bahçe mesafeleri, açık- yarı açık alanların düzenleri, kapalı ve açık çıkmalarda yeni yapıda sokağın kimliğine uygun olarak bu elemanlar sokak yönünde ve parsel sınırı dışına taşma yapılarak kullanılması, bahçe duvarları, giriş kapısı, pencere ve cephe süsleme detaylarında malzeme ve renk seçimi, çatı formu, çatı parapeti, cephede mevcut dokuya uygun malzeme ve renk seçimleri, sokak ve dükkan tabela detayları, cephe ve sokak aydınlatmaları ve tentelere dair detaylar yer almaktadır. Üç boyutlu görsel anlatımlar, görünüşler kesitlerle desteklenmiş yazılı yönlendiriciler yer almaktadır.

3.2.3 Bölüm Değerlendirmesi

Tablo 3.6 Londra- Edinburg- İstanbul Kentsel Tasarım Rehberlerinin karşılaştırılması

	LONDRA	**EDINBURGH**	**İSTANBUL-FATİH**	**İSTANBUL-BEŞİKTAŞ**
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	Dolaşım alanı kararları; ulaşılabilirlik, ulaşım ağları ile bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, yaya ve bisiklet yolları, kamu alanları ve meydan bağlantıları, kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, otopark, kentsel kalite ve kimlik, meydan ve açık-yeşil alan ilişkisi, yeşil bantlar Manzara koridorları, kent silueti, kent dokusu, ulaşım ağları ile bağlantı (ana ve ara yollar)kent ve sokak görünümü	Yeni gelişme ve iş alanlarına, konut yapılarına; koruma alanları ve tescilli yapılara yönelik farklı tasarım rehberleri Kentin ana girişleri, arterler ve eşikler, sınırlar, kenti çevreleyen yeşil kuşak ve kente uzanan yeşil koridorlar, kent çeperindeki tepeler ve manzara noktaları, Dünya kültür mirasındaki olan alanlar, koruma alanları ve bu alanların mekânsal örüntüleri, Kentsel kıyı alanları, akarsular ve kanallar, ana kamusal parklar ve kentsel açık alanlar şeklinde sıralanabilir. Kent silueti, kent dokusu ve nirengi noktaları detaylarına yer verilmektedir.	Kentsel tasarım rehberlerinde üst ölçek planlara yer verilmemiştir. Etkileme Geçiş Alanı-Koruma Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kararları geçerli olacaktır.	1/1000 ölçekli Kentsel Sit Etkileme Geçiş ve Koruma Alanı Kısmı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, planlama alanındaki dokuyu ve yapıları incelemek, mevcut dokuyu, yapılaşma niteliklerini, özgün ve özel mimari/doku çözümlemelerini anlayarak, yeni inşa edilecek yapılar için tasarımcılara yönelik bir rehber oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu yüzden rehberde üst ölçek plan kararları yer almamaktadır. Üst ölçek planlar doğrultusunda bir rehber hazırlanmıştır.
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Plan, kesit ve görünüşler ve mahalle modelleri Yaya alanları, koruma, otopark alanları, özel açık alanlar, kamusal açık alanlar, yaya ve bisiklet bağlantıları,	Eski-yeni yapılaşmada denge ve uyum, sokak önyüzleri ve arayüzleri, tescilli yapılarda koruma, kalite, yerellik, esneklik, çeşitlilik	Taşıt ve yol tiplerine uygun cadde ve sokak en kesitleri, bisiklet yolu detayları,	Mevcut kimlik ve dokuyla uyum, eski-yeni yapılaşmada denge, tescilli yapılar ile yan yana gelişlerde kriterler belirlenmiştir.

Tablo 3.6 Londra- Edinburg- İstanbul Kentsel Tasarım Rehberlerinin karşılaştırılması (devamı)

Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	kamu sanatı, bitkilendirme, mobilya ve aydınlatma	Görsel bütünlük, doğal çevre-yapılı çevre dengesi, geçirgenlik, okunabilirlik, güvenlik ulaşılabilirlik, yaya ve bisiklet yolları ve kamu alanları-meydanlar bağlantı, otopark	bitkisel kimlik detayları ve kent mobilyalarına ait detaylara yer verilmiştir.	Tescilli yapı ile komşuluğu olan parsellerde yeni yapının kat adedi tescilli yapıdan fazla ise, tescilli yapı yönünde bir kat kademe yapılması, yeni yapıların tescilli yapılara referansla projelendirilmesi hedeflenmiştir.
Sokak Görünümü **Bina-Yapı Ölçeği** **Alt Ölçek Yaklaşımı**	Yeni yapılaşmada yapı yerleşimi-biçimi ve birbiri ile ilişkisi, doluluk-boşluk, yapısal oran, görsel bütünlük, eski-yeni yapılaşmada denge-uyum- ölçek, sokak önyüzleri, parsel boyutları, yapısal oranlar, kütle yoğunluğu, hacimleri, gabari	Yeni yapılaşmada; yükseklik ve biçim, ölçek, oran, bina düzenleri ve yerleşimi, malzeme ve detay, enerji verimliliği, uyarlanabilirlik, karma kullanım, gün ışığı ve güneş ışığı, kamu güvenliği Eski yapılarda koruma, kimliğe ve karaktere uygun mimari/kentsel tasarım, çeşitlilik, esneklik, yerellik, kalite, sokak önyüzleri, eski-yeni yapılaşmada denge-uyum	Alt ölçek yaklaşım detaylarına yer verilmemiştir.	Yapıların kat yüksekliği ve adedi eski yapılara göre konumları yan yana gelişleri, mevcut dokuya uygun plan türünün seçilmesi, yapı-parsel ilişkisini belirleyen ön-yan-arka bahçe mesafeleri, açık- yarı açık alanların düzenleri, kapalı ve açık çıkmalarda yeni yapıda sokağın kimliğine uygun olarak bu elemanlar sokak yönünde ve parsel sınırı dışına taşma yapılarak kullanılması, bahçe duvarları, giriş kapısı, pencere ve cephe süsleme detaylarında malzeme ve renk seçimi, çatı formu, çatı parapeti, cephede mevcut dokuya uygun malzeme ve renk seçimleri, sokak ve dükkan tabela detayları, cephe ve sokak aydınlatmaları ve tentelere dair detaylar yer almaktadır.

- Kentsel tasarım rehberlerinde olması gereken alan bütününde farklılıkları göz önünde tutan özgün mimarinin oluşturulması ilkesi olmasına rağmen ortaya konan uygulama hükümleri farklılıkları baz almamıştır. Büyük bir alan için tek kentsel tasarım rehberi oluşturulmuştur.
- Tarihi doku içerisinde yeni yapı ya da korunması gerekli bir yapıya ek bir bina yapılacağı zaman, mimari tasarımı sınırlandırmadan yönlendirici kararlar yerine belediyeler ve kurullarda çalışanların şahsi görüşlerine göre mevcut analizlere uyun şekilde şeffaf projelendirilmelidir.
- Kentsel tasarım rehberlerinde değişen koşullar, gereksinimler ve olanaklar dikkate alınmalıdır. Plan kararları, mimari tasarımı sınırlandırılmamalı ve yaratıcılığa ortam hazırlamalıdır.
- Uluslararası belgelerde ortaya konan ilkeler;
- Tutarlı kentsel politikalar üretilmesi, bugünün tekniği ve malzemesinin kullanılma şartı, kullanılacak eklerin kesin ve açık olması, geçmişin taklit edilmeden geçmişe uygun tasarım ortaya konulması, çağdaş, mimarlığın yüksek kalitede olması ve mimari kalitenin önemi şeklinde özetlenebilir.

İstanbul Fatih KTR'de bu ilkelerin yer almadığı görülmektedir. Fakat Beşiktaş KTR'ye bakıldığında yeni yapı ölçütlerine yer verilmesi, alt ölçek detaylar ve çizimlerin tasarımcıyı yönlendirmesi ile uluslararası literatüre uygun bir kentsel tasarım rehberi olduğu söylenebilir.

4
KUZGUNCUK'TA KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ

Bu bölümde tez kapsamında ele alınan çalışma alanının özgün geleneksel dokusu ve mimari özelliklerinin kapsamlı olarak ele alındığı bu rehberde, mevcut kentsel tarihi dokunun ve kimliğinin sürdürülebilmesi, yeniden canlandırılması ve yapılacak yeni yapıların dokuya uyumlu olması ve bütünlük sağlayabilmesi için yaklaşım önerilerinin yer aldığı kentsel tasarım rehberi oluşturulmuştur.

Rehberin hazırlanma aşamaları tezin 2.2.2 Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanma Aşamaları bölümünde yer alan tablo Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi için de hazırlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan rehber çalışması üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi hazırlık vizyon ve ilke aşamasıdır. İkinci aşamada ise analizler ve saptamalar yer alırken, üçüncü aşamada rehberin hazırlanması kısmı yer almaktadır. Rehberlerde yer alan 4. uygulama ve kullanım bölümü ve 5. izleme ve denetim-katılım bölümleri uygulama aşamalarını kapsadığı için çalışmada yer almamaktadır.

Tablo 4.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi aşamaları

Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Aşamaları	
1.Aşama: **Hazırlık, Vizyon ve İlkeler**	Bu aşamada, alanın konumu ve sorunları ortaya konularak kentsel tasarım rehberi ihtiyacı ortaya konulmuştur. Bu doğrultudan rehberin amacı ve hedefi belirlenerek temel ilkeler saptanmıştır. Tarihi çevrede hazırlanacak olan rehberin kentsel doku ve kent kimliğini korumaya yönelik yaklaşımları ortaya konulmuştur. Bu aşama paydaş katılım toplantıları ve kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları ile halkın sürece dahil olması sağlanır. Tez kapsamında alanın sorunlarına yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda yazar tarafından vizyon geliştirilmiştir.
2.Aşama: **Analiz ve Saptamalar**	Bu aşamada Kuzguncuk'a dair verilerin belli bir çerçevede bir araya getirilerek kent dokusu ve kimliği ortaya konulmuştur. Bu aşamada analizler üst ölçek mahalle analizleri ve alta ölçek sokak analizi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kimliğin ve dokunun anlaşılabilmesi öncelikle tarihsel süreç ve koruma süreci ele alınmıştır.

Tablo 4.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi aşamaları (devamı)

2.Aşama: **Analiz ve Saptamalar**	Ardından sosyal yapı analizleri ile bölgenin karakteristik özellikleri, yapıların bir araya gelişindeki kullanıcı profilinin etkisi ortaya konulmuştur. Kentsel doku analizleri ile mevcut durum mahalle sistemi, açık, yeşil alanlar, sokak örüntüsü gibi fiziksel yapıya yönelik analizlere yer verilmiştir. Sokak ölçeğinde cephe, malzeme kullanımı, renk gibi alt ölçek tasarım detayları yer almaktadır. Bu aşamanın sonunda alana dair güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir.
3.Aşama: **Rehberin Hazırlanması ve Sunum**	Bu aşamada belirlenecek olan ilkeler ve yaklaşım esasları doğrultusunda tasarımı kısıtlamadan yönlendirecek kararlara yer verilmiştir. Kentsel kurgu detayında mekânsal ölçeğe yönelik kararlara verilmiştir. Bu doğrultuda tarihi çevrede yeni yapıya yönelik silüet, cephe sistemi, renk, malzeme seçimi, sokak mobilyaları, aydınlatma elemanları, cephe gibi mimari ölçekte kararlara ve önerilere yer verilmiştir.
4.Aşama: **Uygulama ve Kullanım**	Rehberin hayata geçirilmesi için tüm aktörler ortaya konulmuştur. Tezin temel amacı olan koruma alanlarına yönelik üçüncü boyutu ele alan rehberlerin yaygınlaşmasını hedefleyecek tez çalışması ortaya konulmuştur.
5.Aşama: **İzleme ve Denetim-Katılım**	Rehber uygulanmadığı için izleme ve denetleme aşaması tez kapsamında incelenmemiştir.

4.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlık, Vizyon ve İlkeler

Tezin bu bölümünde hazırlanacak olan rehberin vizyon ve ilkelerinin ortaya konulması için öncelikle Kuzguncuk konum, genel bilgileri ve alanın korunması için gerekli olan rehber ihtiyacı ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda belirlenecek olan vizyon, ilke ve hedefler doğrultusunda 4.2. bölümünde Kuzguncuk analiz ve saptamalarına yer verilmiştir.

4.1.1 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi İhtiyacı

Çalışma alanı olan Kuzguncuk, Boğaziçi'nin Anadolu kıyısında, Üsküdar ilçesinde yer alan tarihi bir semttir. Coğrafi özelliklerinin sınırlamasından dolayı arazide yayılma gösterememiştir. Tarih boyunca birçok farklı kültüre sahip olan semt, Cengiz Bektaş'ın

değimiyle “Hoşgörünün Öteki Adı: Kuzguncuk” üç dinin buluşma noktası olarak farklı etnik grupların bir arada yaşadığı İstanbul’un geleneksel dokusunun korunduğu bir Boğaz yerleşimidir.

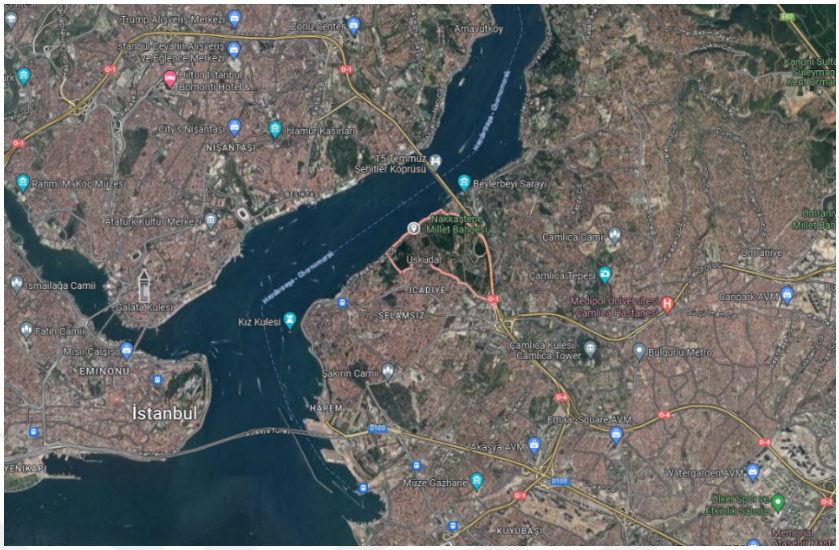

Şekil 4.1 Kuzguncuk Hava Fotoğrafı 2021 (İBB Şehir Haritaları, 2023)

Kuzguncuk’ta, 1. ve 2. derece tescilli anıt eser, Osmanlı dönemi geleneksel ahşap sivil mimarlık yapıları ve Erken Cumhuriyet dönemine ait ilk apartmanlar yer almaktadır. Kuzguncuk İskelesi, Kuzguncuk Camii, Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi, Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi, Beth Yaakov Sinagogu, Ayios Pantelemion Kilisesi ve Ayazması, Simotas Apartmanı, Marko Paşa Köşkü gibi birçok tarihi önemli yapı bir arada bulunmaktadır. Aynı zamanda Kuzguncuk’ta bir Müslüman Mezarlığı, bir Musevi Mezarlığı, bir Rum Mezarlığı, Kuzguncuk Gazhanesi ve halka açık bostan yer almaktadır.

Şekil 4.2 Kuzguncuk’taki önemli yapılar (Google Maps, 2023)

İstanbul'da birçok tarihi çevrede yaşanan ve Kuzguncuk'ta da var olan yapılaşma baskısı ve eskime mahallenin kimliğini oluşturan kentsel doku ve karakterinin yaşamaya devam etmesi için bir mekânsal kurgu ve yönlendirmeye ihtiyacı duymaktadır. Mahalledeki değişimin ve gelişim kontrol altına alınabilmesi, geçmişle bağları koparılmadan tarihi yapıların yeniden kullanılması ve mevcut nitelikli yapılarla yeni yapıların uyumlu olabilmesi için rehbere ihtiyaç vardır.

Bölgede yapılan koruma planı bölgeyi tek boyutta ele alması, üçüncü boyutta tarihi çevreyi yönlendirmekte yetersiz kalmaktadır. Kuzguncuk'ta yapılacak olan planlama ve mimari tasarım arasındaki rehber, sokağı üçüncü boyutta ele alarak, sokağa getirilecek önerilerin cephe ritmi, bina yükseklikleri, form, renk, malzeme, doku detaylarını içererek tasarımı yönlendirmesi ve kolayca uygulanabilir olması sayesinde sokağın gelişimine pozitif bir katkı sağlayacaktır.

4.1.2 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi Vizyon, Amaç, İlke ve Hedefleri

Kentsel koruma alanlarından biri olan Kuzguncuk Bereketli Sokak'ta, mevcut tarihi dokuyu sürdürülebilir koruma anlayışı ile yaşatmak, yeni yapılaşmalara ve eklere yön vermesi için hazırlanacak rehberin vizyonu; *"Tarihi çevrenin korunduğu, yeni yapıların sokağın bütünlüğüne uyum sağladığı, geleneksel kimliğin korunduğu Bereketli Sokak"* olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, Bereketli Sokak ve çevresiyle birlikte bir bütün olarak ele alınıp var olan dokunun korunması, sokaktaki kimliği bozan yapılara öneriler getirilmesi, yeni yapıların mevcuttaki nitelikli binalar ve tarihi dokuyla uyumlu olması, sokağın tarihi, sanat ve estetik değerinin yükseltilmesi, erişilebilirliği yüksek, güvenli, temiz, canlı, rahat, özgün kimlikli ve doğru işleyen sokak sistemi yaratmaktır.

Tarihi kentsel çevrenin sokak ölçeğinde korunarak özgün kimliğin ve karakterin devamlılığını sağlamak, rehberin en önemli tasarım ilkelerindendir. Sokağı kimliği korunurken sadece ekonomik, politik olarak değil, aynı zamanda rehber sayesinde sosyal parçalanmanın önüne geçerek sosyal ve kültürel devamlılığın sağlanması amaçlanmaktadır.

Yapı ölçeğindeyse ana amaç, nitelikli ve tescilli yapıların korunması, yapılacak yeni yapıların sokağın kimliğiyle uyumlu olarak sürekliliği sağlamaktır. Bu doğrultuda

sokakta, parsel boyutları, yapı yüksekliği, doluluk boşluk oranları ile kentsel estetiğe uyumlu olacak tasarım ilkelerinin oluşturması amaçlanmaktadır.

Tasarım ilkeleri

- Mevcut dokunun korunarak gelişen ve değişen çevreye uyum sağlamak
- Mevcut sokak dokusunu korumak, geçmiş-gelecek arasındaki bağlantıyı güçlendirmek
- Yeni yapılacak eklerin ve yapıların sokağın kimliğine ait değerleri koruyarak yapılmasını sağlamak
- Sokağın yaya odaklı, erişilebilirliği yüksek, güvenli ve canlı olmasını sağlayarak yaşam kalitesini yükseltmek
- Sokağın dokusuna uygun, tabela ve işaretlerden arınmış yalın ve estetik cephe kullanımı
- Sürdürülebilir ve özgün malzeme kullanımına teşvik edilmesi

Tasarım ilkeleri doğrultusunda tanımlanmış hedefler;

- Tarihi çevrede nitelikli yapı ve yeni yapı arasında uyum
- Kimliğini korumak için yoğunluk artışını engellemek
- Yaya odaklı, erişilebilir, kaliteli mekân yaratmak
- Sosyal bütünleşmeyi ve entegrasyonu sağlamak

Bereketli Sokak'ın kimliğinin devamlılığının sağlanması için belirlenen ilke ve hedeflerin yapılan alt ölçek analizleri doğrultusunda yaklaşım esasları ve stratejiler, 4.3. rehberin hazırlanması bölümünde geliştirilmiştir.

4.2 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberine Yönelik Analiz ve Saptamalar

Tarihi çevrede yer alan Bereketli Sokak'ın kimliğini korumaya yönelik hazırlanacak olan rehberin tarihsel, sosyal ve mekânsal boyuttaki analiz çalışmaları tezin önceki bölümlerinde incelenen örnek kentsel tasarım rehberlerinin analiz başlıkları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Ana hedef sokağın hem de kendi içinde hem semt içinde bütünselliğini koruyacak olan tasarım kriterleri için yapılacak analiz çalışmaları üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama üst ölçek yaklaşımında çalışma alan sınırı belirlenerek bir Boğaziçi köyü olan Kuzguncuk semtinin İstanbul ve Üsküdar içindeki konumu tarihsel süreci, koruma süreci ve sosyal

yapısı analiz edilmiştir. İkinci aşama olan mahalle ölçeğinde, Kuzguncuk doğal çevre ve yapılı çevre özellikleri, geleneksel dokusu ve konutları incelenmiştir. Son aşama olan sokak ölçeği aşamasında Bereketli Sokak'a dair doku analizleri yer almaktadır. Yapılan analiz çalışmaları sonunda Bereketli Sokak sentezi ve SWOT analizi yer almaktadır.

Tablo 4.2 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberi İçeriği

KUZGUNCUK "BEREKETLİ SOKAK" KENTSEL TASARIM REHBERİ		
Üst Ölçek Yaklaşımı **Kent Ölçeği**	Çalışma alan sınırının belirlenmesi	Doğal yapının farklılaşması, kentsel doku ögelerinin ve arazi kullanımının değişimi
	Konum ve tarihsel gelişimi	Tarihi haritalar, geçmiş ve bugüne dair hava fotoğrafları
	Koruma süreci	Yasal düzenlemeler, koruma planları, Boğaziçi Koruma Planı
	Sosyal yapı özellikleri	Göçler, yangınlar, farklı etnik grupların bir araya gelmesi, bugünkü sosyal yapı temellerinin oluşum süreci
Mahalle ve Sokak Ölçeği **Silüet Yaklaşımı**	Doğal çevre ve yapılı çevre özellikleri	Doğal yapı analizleri; yeşil alanlar, vadiler, bakı ve eğim analizleri Fiziksel yapı analizleri; ulaşım ağı ve yol dokusu, baskın işlevler, kat sayısı, tescilli yapılar, yapı malzemesi, TAKS ve KAKS analizleri
	Geleneksel doku ve konutlar	Sokak dokusu, sokak-yapı ilişkisi, ada morfolojisi, yapı-yapı, yapı-parsel ilişkisi
Alt Ölçek Yaklaşımı **Sokak Görünümü** **Bina-Yapı Ölçeği**	Sokak dokusu	Tescilli, tescile önerilen ve yeni yapılar, yapı işlevleri, yapı yükseklikleri ve genişlikleri
	Yerleşim, yapı-parsel ilişkisi	Yapı-yapı, yapı-parsel, yapı-sokak ilişkileri, yapı girişleri, TAKS-KAKS,
	Plan ve cephe özellikleri	Geleneksel yapı kat planları, açık-kapalı(cumba) çıkma tipolojileri, yapı girişleri (düz-nişli-merdivenli), cephe doluluk-boşluk, yataylık-düşeylik analizleri
	Yapım tekniği, malzeme ve renk özellikleri	Çatı tipolojileri, yapım tekniği, pencere tipolojisi, payandalar, renk özellikleri, yol malzemesi, yeşil doku, sokak sınırlayıcı elemanları, aydınlatma, tabela, sokak mobilyaları

4.2.1 Çalışma Alan Sınırının Belirlenmesi

Tarihi ve kültürel değerlere sahip şehirlerin ve dokuların korunması, gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır. Ancak, ekonomik sebepler nedeniyle bu koruma süreci giderek zorlaşmaktadır. Özellikle tarihi şehir merkezlerinde, rantın artması veya turizm amaçlarıyla koruma kararı alınan eserlerin bile kötüye kullanılması, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasını engellemektedir. Ayrıca, tarihi şehir merkezlerine yapılan yatırımların artması ve restorasyon çalışmalarının gerçekleştirilmesi istendiğinde, uzun yasal ve bürokratik engellerle karşılaşılması, tescilli eserlerin kaderlerine terk edilmesine neden olmaktadır. Üsküdar Kuzguncuk Mahallesi Kentsel Sit Alanı, bu sorunlarla karşı karşıya olan bölgelerden biridir. İstanbul'un Anadolu yakasının merkezi sayılan Üsküdar'ın merkezinde bulunan bu bölge, tarihi ve kültürel açıdan çalışma yapılması için oldukça uygun bir konumdadır. Ne var ki, alan kentsel sit alanı olarak koruma altına alınmasına rağmen, birçok tescilli binanın yeniden yapıldığı, uyumsuz eklerin yapıldığı ve az da olsa bir kısmının otopark olarak kullanıldığı görülmektedir. Bölge, kozmopolit yapısı, tarihi dokusu, yapılarının çeşitliliği ve yeni ile tarihin iç içe geçtiği yapılaşması nedeniyle uygulama bölgesi olarak seçilmiştir.

Çalışma alanının sınırının belirlenmesinde doğal yapının farklılaşması, arazi kullanımı ve kentsel doku ögelerinin değişimi etkili olmuştur. Eğimin az olduğu, geleneksel kent dokusunun yer aldığı, ticaret alanları ve konutun kesiştiği bölge alt bölge çalışma alanı sınırı olarak belirlenmiştir. Bereketli Sokak olarak belirlenen alt bölgede “yeni yapı” uygulamalarının saptanması ve kentsel korumaya uygun örnekler ile bir tasarım rehberi oluşturması planlanmıştır.

4.2.2 Konum, Tarihsel Gelişim ve Koruma Süreci

Kuzguncuk, İstanbul'un Anadolu yakasında Üsküdar ilçesinde bulunan bir semttir. Boğaziçi'nin Anadolu kıyısında, Üsküdar ile Paşalimanı arasında yer alan bu bölge, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda konumlanmış ve Boğaziçi'ne açılan bir vadi yerleşimidir.

Şekil 4.3 Kuzguncuk drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023)

Boğaziçi'nde bulunan diğer yerleşimler incelendiğinde, genellikle sahil boyunca deniz kenarında ve deniz seviyesinden yukarı doğru gelişen kentsel yerleşimlerin oluştuğu görülür. Kuzguncuk, Boğaziçi Tarihi ve Doğal Sit Alanı içinde yer alan eski Boğaziçi köylerinin tarihi dokusunu ve mekânsal özelliklerini büyük ölçüde yansıtabilen bir yerleşimdir. Kuzguncuk'ta yerleşim dokusunun güneyinde Fethi Paşa Korusu, kuzeybatısında Kuzguncuk İskelesi ve Paşalimanı Caddesi, güneybatısında İcadiye Mahallesi, kuzeyinde ise Nakkaş Baba Mezarlığı bulunmaktadır ve bu alanlar Kuzguncuk'un sınırlarını oluşturmaktadır.

Şekil 4.4 Kuzguncuk hava fotoğrafı 2021 (İBB Şehir Haritaları, 2021)

Tarihsel Gelişimi

Bizans döneminde Hermelaos Manastırı etrafında gelişen Kuzguncuk'un diğer adı Hermeloas olarak bilinir. Bir görüşe göre, burada yaşayan Derviş Kuzgun Baba'nın 15. yüzyılda Kuzguncuk'a ismini verdiği söylenir. Diğer bir görüş ise Bizans dönemindeki "Kosinitsa" adlı yerleşim yerinin adının Kuzguncuk'a kaynaklandığı yönündedir (Deleon, 2003). Evliya Çelebi'ye göre ise Kuzguncuk ismi, II. Mehmet (Fatih) zamanında (1451-1481) buraya yerleşen "Kuzgun Baba" isimli bir veliden kaynaklanmaktadır (Bektaş, 2011).

İstanbul'un Asya kıtasındaki ilk Musevi yerleşim bölgesi Kuzguncuk'tur (İşli, 2002). Kuzguncuk'ta, 1776 yılında Kauffer tarafından çizilen bir haritada, İcadiye Caddesi'nin denize yakın bölümünde yerleşim evlerinin planlandığı görülmektedir. Eremya Çelebi Kömürcüyan, Kuzguncuk'un bir Yahudi köyü olduğunu ve sahil boyunca Rumların ikamet ettiğini belirtmektedir. İncicyan da, 17. ve 18. yüzyıl arasında Kuzguncuk'ta Rum, Yahudi ve az miktarda Ermeni evlerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Museviler, ibadetlerini Büyük Sinagog (Beth Yakov Sinagogu) ve Küçük Sinagog'da yaparken, Rumlar Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi ve Ayios Pantelemion Kilisesi'ni inşa etmişlerdir. 18. yüzyılda Türkler daha çok Paşalimanı'nda yerleşikken, Üryanizade Camii'nin 1860 yılında inşa edilmiş olması, Türklerin Kuzguncuk'ta 19. yüzyıla kadar bulunmadığını göstermektedir (Bektaş, 2011). 1852 tarihli yapı adalarının ve topoğrafyanın görüldüğü Moltke haritasında, iskan artışı ve İcadiye Caddesi'nden sırtlara doğru yerleşim yoğunluğu görülmektedir.

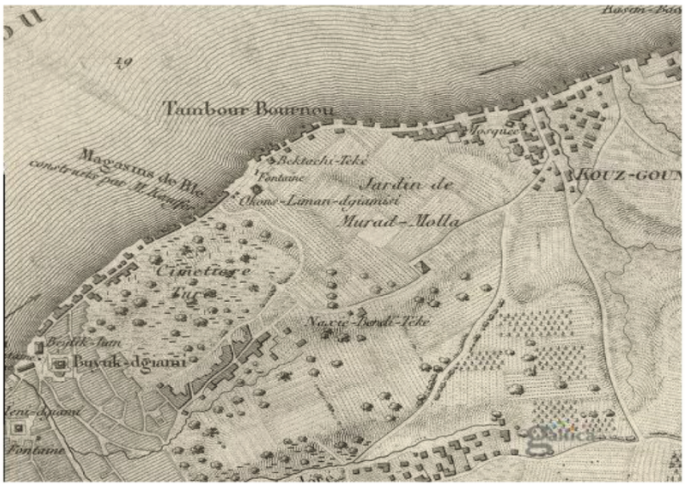

Şekil 4.5 F. Kauffer'in İstanbul Plan (1786). (Salt Araştırma Arşivi, 2023)

Şekil 4.6 Moltke Haritası (1852). (Salt Araştırma Arşivi, 2023)

Osmanlı döneminde, Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla başlayan ve 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Batıya doğru değişim sürecinin ilk izleri, 18. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Batının ilerleyişi karşısında, yeni doğan uygarlığa ayak uyduramamanın sonucunda askerî açıdan çöküş, yenilgi ve toprak kaybı riskine karşı yenileşme gerekliliği fark edilmiş ve Osmanlı yönetiminin temelini oluşturan dini hukuk ve yasa anlayışı devam ettirilirken, değişim ve yenileşme arayışı askeri alanda "Islahat" adı altında yoğunlaşmıştır (Denel, 1982).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18.yüzyılda başlayan, toplumun her kesimini etkileyen Batı'ya yönelim, Tanzimat ve Islahat Fermanı sonucunda Rum toplumunun Osmanlı vatandaşlığı kazanması, ticari etkinlikler sonucu refah seviyelerinin yükselmesi, Rum toplumunun hem Osmanlı hem de Batılı ülkeler arasında öne çıkmasını sağlamış ve yapı sektöründe farklı şekillenmelere yol açmıştır (Dizdar ve Sönmez, 2006).

19. yüzyıl öncesinde İstanbul'da sıkça çıkan yangınlar yerleşimdeki ahşap evlere büyük zararlar vermiş ve 1865-66 yıllarında çıkan yangınlar ile ahşap evlerin birçoğu yok olmuştur. Kuzguncuk'ta yaşanan yangınında 500 ev ve dükkân yanmış; daha sonra belediye tarafından bu alanda çarşı düzenlenmiştir (Bektaş, 2011). Yangınların ardından, Kuzguncuk'ta büyük hasar gören ticari, dini ve geleneksel konut yapılarının birçoğu restore edilmiş ve yeniden inşa edilerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde, Şirket-i Hayriye tarafından Kuzguncuk'ta inşa edilen iskele, 19. yüzyıldaki gelişmelerin bir sonucu olarak Boğaz ulaşımının önemli bir noktası haline gelmiş ve Boğaz ile Üsküdar arasında hızlı ve güvenilir deniz ulaşımı sistemi hayata geçirilmiştir.

Kuzguncuk, Boğaz köyleri arasında yapılan seferlerin ve göçlerin etkisiyle yerleşimin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmiştir (Kuban, 2001).

İstanbul'un şehir planlamasına temel oluşturması amacıyla 19114 yılları arasında Alman Deutsch Syndikat Für Staebaliche Arbeiten tarafından hazırlanan Alman Mavileri haritalarında Kuzguncuk semtinin yapı adalarının dağılımı, yollar ve dini yapılar gibi unsurlar görülebilmektedir

Şekil 4.7 Alman Mavileri (1913) (Salt Araştırma Arşivi, 2023)

1922-1943 yılları arasında hazırlanan Pervititch yangın sigortası haritalarında, Kuzguncuk yerleşiminde kamu yapıları, sokaklar ve yapı adaları ayrıntılı olarak gösterilmektedir. Yangın ve sigorta amaçlı üretilen bu haritada, parsellerin detaylarına yer verildiği görülmektedir. Bu haritalarda, Kuzguncuk yerleşiminde yapılaşmanın İcadiye Caddesi aksı boyunca iki yönlü olarak geliştiği ve kıyı çizgisinin değişmediği görülmektedir.

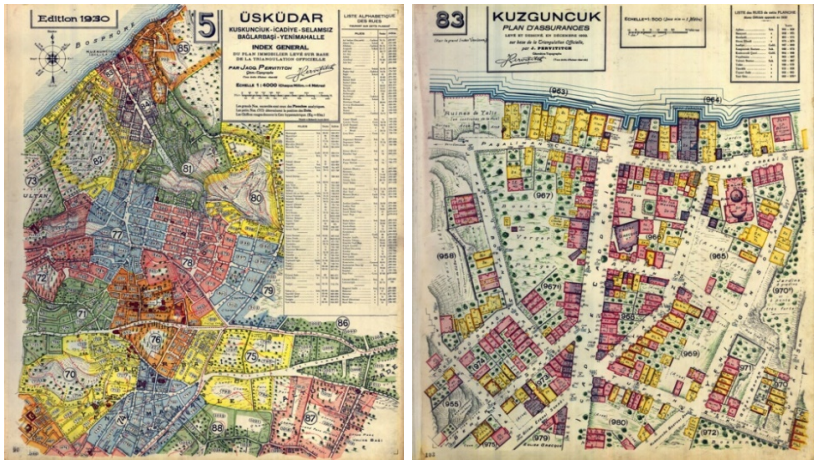

Şekil 4.8 Pervititch Haritası (1930) (Salt Araştırma, 2023)

Şekil 4.9 Kuzguncuk hava fotoğrafı (1940) (İBB Şehir Haritaları, 2022)

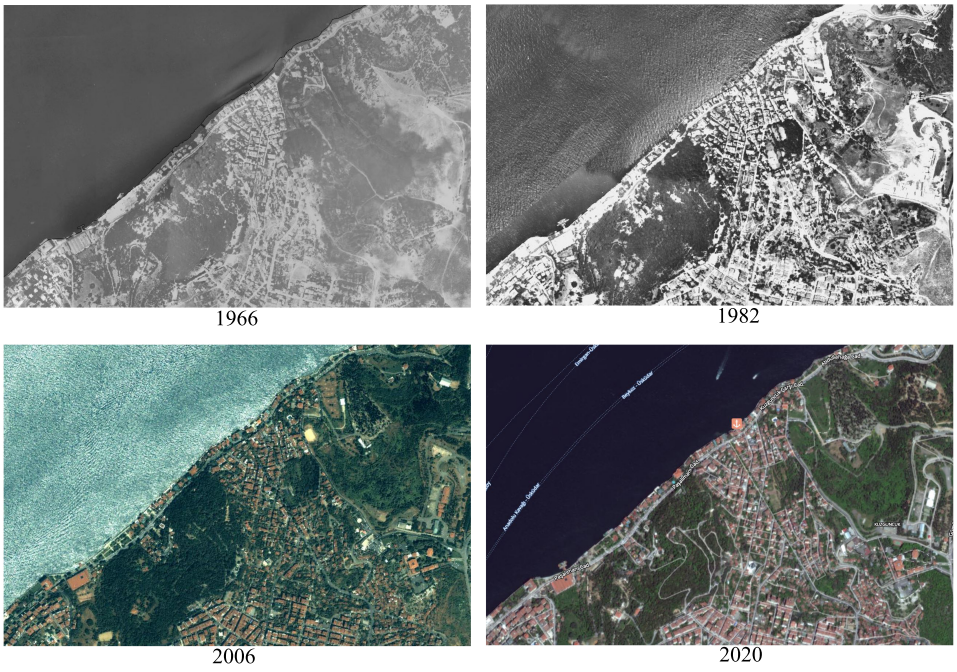

Şekil 4.10 Kuzguncuk hava fotoğrafı (İBB Şehir Haritaları, 2022)

Kuzguncuk'un kent dokusu 1960'lara kadar büyük ölçüde değişmezken, nüfus artışı, göçler, 1973 yılında Boğaziçi Köprüsü'nün kullanılmaya başlanması ve Üsküdar merkezine yakınlığı nedeniyle diğer Boğaz köylerine göre daha fazla değişime uğramıştır

(Çubuk, 1971). Bu değişiklikler, organik bir şekilde gelişen yerleşim dokusunun zaman içinde bozulmasını ve kentsel yeşil alanların yapılaşmasını gösteren hava fotoğraflarında görülebilir.

Koruma Süreci ve Yasal Düzenlemeler

İstanbul'un fethinden sonra imar ve iskân hareketleri ile şehrin nüfusu artırılmaya başlanmıştır. İstanbul'un ilk imar planı sayılabilecek 1822 tarihli Kauffer'in planından sonra, 1837 tarihli Moltke haritasında geniş yollar açılmasını önerilmiştir. Kentin genelinde çıkan yangınları önlemek amacıyla 1848'de yürürlüğe giren Ebniye ve Turuk nizamnamelerinde; kentte geniş yolların açılması, meydanların ve yolların genişletilmesi, yapı yüksekliklerinin belirlenmesi, kullanılacak yapı malzemeleri, yapım teknikleri ve inşaat denetimine dair kararlar geliştirilmiştir (Akın, 1994).

1863 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'nin 12. maddesine göre; yangın durumunda daha kolay müdahale edilebilmesi için etrafı yol ile sınırlı ada ve mahallelerde genişletme çalışmalarının yapılması gerektiği, arsaların mümkün olduğunca kare veya dikdörtgen şekil yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Kuzguncuk'taki yerleşim düzeni, düzgün yolların topoğrafyaya uygun bir şekilde planlandığı, yapı parsellerinin dikdörtgen şeklinde düzenlendiği ve yapıların bitişik nizamda ve arka bahçeli olarak planlandığı nizamnamelere uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Ebniye Kanunu'nun 1882 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte, Boğaziçi'nin sahil yapılarının ve köşklerinin ahşap malzemeden olması zorunlu hale getirilmiştir. Bu kanunla birlikte, kentin fiziksel görünümünü etkileyen önemli bir gelişme olarak, kent merkezine deniz ve demiryolu bağlantısını sağlayan rıhtım ve istasyonlar inşa edilmiştir (Kuban, 1970).

20. yüzyıla kadar Osmanlı dönemi nizamnamelerindeki ferman ve kanunlar kapsamında Boğaziçi'ndeki yasal düzenlemeler oluşturularak Boğaziçi sahil ve köyiçi yerleşmeleri gelişmiştir. 1936 yılına gelindiğinde Fransız Mimar Henri Prost'un Boğaziçi planlarında yer alan sahil yollarının oluşumu bölgedeki yapı yoğunluğunun artmasına sebep olmuştur.

1970 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)'nun 5280 sayılı kararı ile Boğaziçi'nde yer alan yapıların 1. grup, 2. grup ve 3. grup olarak sınıflandırılması yapılmıştır. GEEAYK'nın 5595 sayılı kararında yeşil alan ve iskan sahaları, eski eser ve kagir yapılar tespit edilmiştir. Böylece Boğaziçi yerleşimlerinin

mimari düzenlemelerinde; yol mesafeleri, parsel ve bina sınırları, bina kat yükseklikleri, cephesi, çıkmaları, derinliği ve cephe karakteri hakkında yapı inşa esasları getirilmiştir (Çubuk, 1994). Cumhuriyet döneminin ilk eski eserler yasası GEEAYK, doğal ve kültür varlıkların korunmasına ilişkin çağdaş yaklaşımlar içererek korumayı çevresiyle bir bütün halinde ele almıştır.

1975 tarihli "Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Alanı" koruma kararları, yeşil alanların korunmasına ilişkin hükümleri içermekte olup, Boğaziçi Alanı'nın kentsel dokuyu yönlendiren üst ölçekli planlama kararları ve sokak düzeyinde karakteristik dokunun korunması için farklı ölçeklerde koruma şartlarını belirleyen olumlu kararları içermektedir.

1983 tarihli GEEAYK'nın 15175 sayılı kararıyla 1/5000 ölçekli "Boğaziçi Nazım İmar Planı" ve 1/1000 ölçekli "Uygulama İmar Planı" onaylanmış olup, "Boğaziçi Nazım İmar Planı"nda "Boğaziçi Alanı, Kıyı ve Sahil Şeridi, Öngörünüm, Geri görünüm ve Etkilenme Bölgeleri" belirtilmiştir.

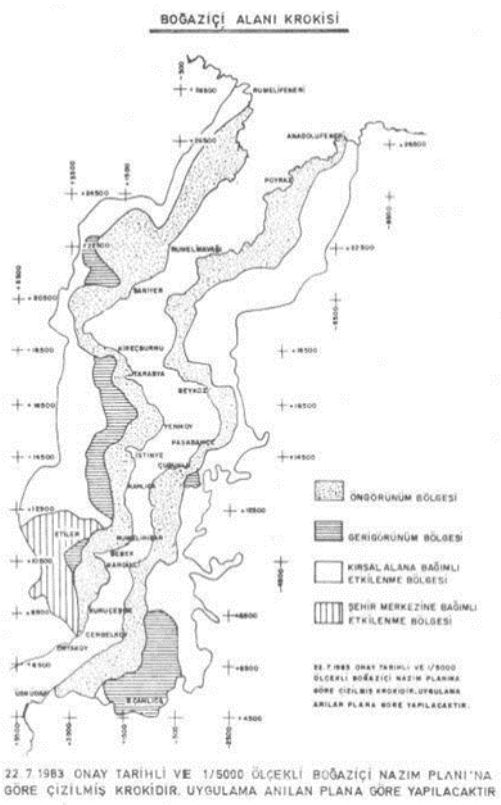

Şekil 4.11 Boğaziçi Alanının İdari Sınırı (Boğaziçi Kanunu Ek-102, 2018)

Boğaziçi Kanunu, Boğaziçi Alanı'nın tarihi ve kültürel değerlerini, doğal güzelliklerini kamu yararını gözeterek korumayı, geliştirmeyi ve yapılaşmayı sınırlamayı amaçlayan

imar mevzuatını belirlemektedir. Bu kanunla plan notlarına göre belirlenen fonksiyonlar için özel yapılaşma koşullarına dayalı sınırlamalar getirilmiştir.

2960 sayılı kanunda, öngörünüm bölgesine yapı yasağı ve 1983 tarihli planlarda imar hakkı verilen parsellere inşaat yasağı getirilmiştir. Yeni yapılaşmanın sınırlandırılması, sahil şeridinin rekreasyon ve turizm amaçlı kullanımını teşvik etmek amacıyla olumlu bir karar olarak kabul edilmiş, öngörünüm bölgesinde ise konut gelişiminin kısıtlanması hedeflenmiştir. Diğer bölgelerde ise yoğun olmayan ve az katlı yapılara izin verilmiştir. Boğaziçi Yasası'nın uygulanmasıyla birlikte, eski eser tescili talepleri ve restorasyon uygulamalarında önemli bir artış yaşanmıştır. Eski eser tescili olmayan binaların yıkıldığı durumlarda, yeşil alan statüsü kazanmaları sebebiyle öngörünüm bölgesinde bulunan harap ahşap evler, restorasyon ve inşaat izni alabilmek için eski eser olarak tescil edilmeye başlanmıştır.

Yetki ve denetimlerin dağılımı Boğaziçi Alanında; Koruma Kurulu, Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve İBB KUDEB olmak üzere üç kurumun sorumluluğundadır. Bu durum yetki karmaşasına sebep olmaktadır. Çalışma alanı sınırı içinde yer alan İcadiye Mahallesi'nin bir kısmı topografyadan kaynaklı olarak öngörünüm sınırı içinde, bir kısmı da geri görünümde kalmaktadır. Ön görünümde kalan parsellerde yetki Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ndeyken, geri görünümde kalan parsellerde yetki Üsküdar Belediyesi'ne aittir. Bu durum kurumlar arası bürokrasi sürecinin uzamasına, uygulamalarda sorunların yaşanmasına ve mülkiyet sahiplerinin mağdur olmasına sebep olmaktadır.

2960 sayılı "Boğaziçi Yasası" ve 2863 "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" arasında uygulamada yaşanan sorunları çözmek için Danıştay I. Dairenin 17.05.1993 tarih, 1993/88 sayılı kararı ile belirlenen özel yasaların öncelikli uygulanmasına karar verilmiştir. Böylelikle Boğaziçi Sit Alanı'nda koruma mevzuatının yetersiz kaldığı durumlarda temel koruma ilkeleri ile duruma özgü ek tedbirlerin alınması sağlanmıştır (Binan, 2009).

Çalışma alanı içinde kalan kültür varlığı yapılarının esaslı onarım uygulamaları (restorasyon), "6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri" tarafından onaylanan projelerle gerçekleştirilmektedir. Alandaki bakım ve basit onarım uygulamaları ise 2007 yılı itibariyle İBB KUDEB Müdürlüğü'nün görüşü doğrultusunda Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden verilen ruhsat izinleriyle yapılmaktadır.

Şekil 4.12 Kuzguncuk Pervitich haritası ve güncel halihazırın çakıştırılması (Öktem Karagül, 2023

Kuzguncuk Pervitich haritası ve güncel halihazırın çakıştırılması çalışmasının incelenmesi sonucunda, 20. yüzyılın başlarında nizamnamelerle oluşturulan istenen grid sisteminin korunduğu, ana arterlerin değişmediği, İcadiye Caddesi'ndeki cephelerin yapıların yoğunlaştığı, kıyı yerleşiminde bazı parsellerin değiştiği ve kıyıyla ana yol arasındaki parsellerdeki yapıların ise olmadığı tespit edilmiştir.

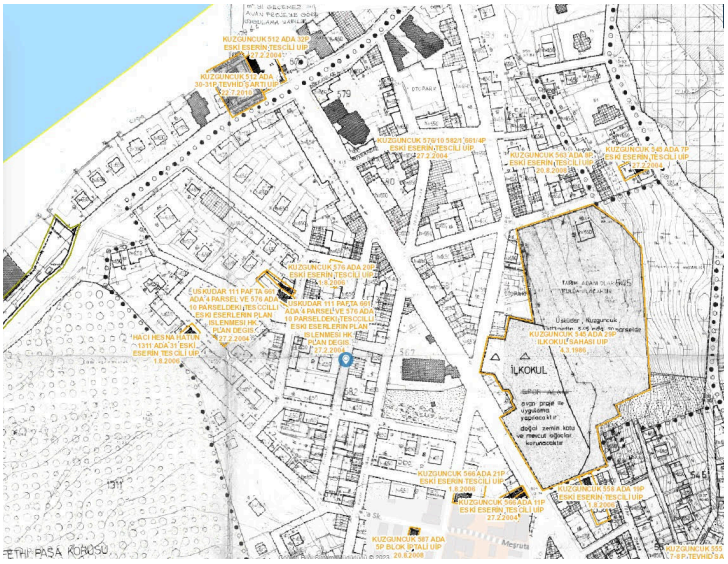

Şekil 4.13 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

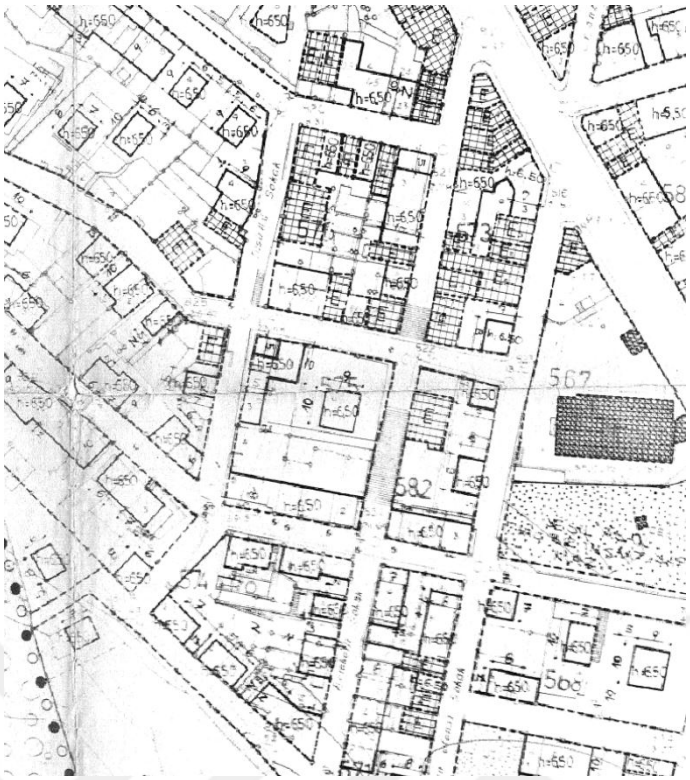

Şekil 4.14 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

4.2.3 Sosyal Yapı Özellikleri

Evliya Çelebi (1671-684), Kuzguncuk'u bir Yahudi köyü olarak tanımlayarak, Yahudilerin denize nazır evlerde yaşadıklarını ve Üsküdar tepesine giden yolun güneyinden geçtiklerini ifade eder. Ayrıca Rumların da bu bölgede ikamet ettiklerini, kiliseleri, ayazmaları, sahilde büyük konakları ile iki büyük bostanları olduğunu aktarır (Duru, 2000).

Kuzguncuk'taki Yahudi varlığı, İstanbul'un fethinden önceye Bizans dönemine dayanmasına rağmen Yahudi yerleşmelerinin 1492'deki Sefarad göçüyle gerçekleşmiştir. İnciciyan'a göre, Yahudiler Kuzguncuk'u Kudüs'e bağlı bir toprak olarak gördükleri için buradaki mezarlığı da kutsal kabul ederler. Kuzguncuk'ta, Yahudilerin semtin deniz kıyısında topluca yaşadıkları apartmana benzeyen, ahşap ve çok katlı binalar olan "Yahudhane" adlı yapılar bulunmaktaydı (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.7).

Şekil 4.15 Kuzguncuk sahilindeki yalıların gravürü, Topkapı Sarayı arşivi (Mimari Düşünce, 2023)

19. yüzyılda Kuzguncuk Sahili'nde bulunan yalıların çoğunluğu Yahudi sahipler tarafından kullanılmaktaydı. Bu yalılardan sekizi şunlardı: Çuhacı Yahudi'nin yalısı, Hahambaşı Yahudi'nin yalısı, Şalcı Yako Yahudi'nin yalısı, Kethudaoğlu Avram Yahudi'nin yalısı, Celobonoğlu Avram Yahudi'nin yalısı, Sarraf Kinorta Yahudi'nin yalısı, Attar Rafael Yahudi'nin yalısı ve Çuhacı İzak Yahudi'nin yalısı. Zaman içinde bu yalılar ve arsalar farklı kişilerin sahipliğine geçmiş ve farklı isimlerle anılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.16 Kuzguncuk Sahili'ndeki yalıların bugünkü görünümü (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.17 Kuzguncuk Sahili'ndeki yalıların görünümü (Öktem Karagül, 2023)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehirlerin yönetim politikası etnik grupların bir arada yaşayacakları bir yerleşim sistemi oluşturmaktı. Fethedilen kentlerin Osmanlılaştırma politikası için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Müslüman halk, bu bölgelerde etnik gruplarla farklı mahallelere ayrılarak yerleştirilirlerdi. Çoğunlukla Yahudilerin ve az sayıda Rum nüfusun yaşadığı Kuzguncuk'a, Ermeniler 19.yy doğru, Türkler ise 19.yy sonlarına doğru yoğun olarak göç etmişlerdir.

1866 yılında Alman C.Stolpe 1/15000 ölçekli, nüfusun Musevi, Hıristiyan ve Müslüman yerleşimlerinin kent içinde dağılımını gösteren demografik çeşitliğini ortaya koyan Kuzguncuk haritası hazırlamıştır (Şekil, 3.18). Haritanın lejantına göre yerleşimlerde yoğunluklu olarak Musevilerin yaşadığı yerler sarı, Hıristiyanların gri, Müslümanların ise açık pembe olarak belirtilmiştir (Yetişkin Kubilay, 2009). Haritaya göre Kuzguncuk'ta sarı ve gri renklerin yoğunlukta olduğu açık pembe rengin ise bulunmadığı görülmektedir (Şekil, 3.19)

Şekil 4.18 1866 Tarihli Alman C.Stolpe Haritası'nda Kuzguncuk Mahallesi (Yetişkin Kubilay, 2009)

Şekil 4.19 1866 Tarihli Alman C.Stolpe Haritası'nda Kuzguncuk Mahallesi (Yetişkin Kubilay, 2009)

17. yüzyılda Kuzguncuk'a yerleşen Rumlar; berberlik, kahvecilik ve meyhanecilik ile ilgilenirken; 18. yüzyılda semte gelmeye başlayan Ermeniler; tuhafiyecilik ve kuyumculuk, Yahudiler ise zerzevatçılık ve balıkçılıkla meslekleriyle ilgilenmişlerdir. Böylelikle farklı etnik grupların bir arada yaşadığı Kuzguncuk'ta meslek grupları da çeşitlilik göstermiştir.

1914 yılında Hayriye salnamesine göre Kuzguncuk'ta 1340 hanenin bulunduğu; bunlardan 70 hanenin İslam, 250 hanenin Rum, İcadiye de yaşayanlarla birlikte 1600 hanenin de Ermeni ve 400 Musevi hane olduğu belirtilmektedir (Ebcim, 2005).

1930'lu yılların başında Cumhuriyetin kurulmasından sonra, Kuzguncuk'ta yaklaşık 4 bin olan nüfusun %90'ı gayrimüslimlerden oluşmaktaydı (Güven, 2009). 1940'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'deki azınlıkları ekonomik anlamda zorlayan Varlık Vergisi uygulamasının etkileri Kuzguncuk semtinde de görülmüştür. Nedret Ebcim'in kitabındaki örneğine göre Kuzguncuk'ta bugün bile varlığını sürdüren; rahatsızlığı olanlara ve alkoliklere içki verilmeyen Tarihi İsmet Baba Restoranı'nın 40'lı yıllardaki sahibi, Rum Meyhaneci Kiryako'nun, Varlık Vergisi sebebiyle iflas ettiği ve meyhaneyi

kapatarak, işletmeyi Müslüman Türk olan İsmet Bey'e devretmek zorunda kaldığı belirtilmektedir (Ebcim, 2005, 118).

1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, Türkiye genelinde ve İstanbul'da yaşayan birçok Yahudi göç etmeye başladı. Ancak, 1955 yılında Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atılması iddiasıyla başlayan 6-7 Eylül olayları, özellikle Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler olmak üzere gayrimüslim toplulukların mallarının yağmalanması ve talan edilmesiyle sonuçlandı. Bu olaylar, İstanbul ve Kuzguncuk gibi bölgelerde yaşayan gayrimüslim halkın göç etmesine neden oldu.

1970'li yıllar itibariyle Türkiye'nin ve İstanbul şehrinin yanı sıra, Kuzguncuk semtinin de değişim sürecine girdiği dönemde yüksek gelir seviyesine sahip Müslümanlar, Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler yeni yerleşim bölgelerine göç etmeye başladı. O dönemde, Kuzguncuk semtindeki binalar, birbirine bitişik ve basit bir yapıya sahip olduğu için yüksek gelirli kesimi cezbetmedi. Bu nedenle, bakımsız kalan binalar zamanla yıprandı ve eski görünümünü kaybetmeye başladı.

Kırdan kente göçün başladığı bu dönemde, Kuzguncuk semtindeki evlerin mülkiyet durumları da değişti ve semt, özgün yerleşim özelliklerini kaybetmeye başladı. Hala Kuzguncuk'ta Amerika, Fransa ve Kanada gibi ülkelerde yaşayan azınlıklara ait binalar ve araziler bulunmaktadır. Kuzguncuk'ta azınlıklar ülkeyi terk etmeden önce evlerini komşularına uygun fiyatlara sattıkları için mülkiyet sorunu sorunsuz bir şekilde çözülmüştür. 1970'lerde boşalan bu yapıların bir kısmı, kent merkezindeki boş ve ekonomik yapıları değerlendirmek isteyen inşaatçılar tarafından yeniden kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda ise yüksek tavanlı çalışma mekanlarına ihtiyaç duyan sanatçı ve ressamların bu yapıları tercih etmeye başlamıştır. Böylelikle Kuzguncuk'ta farklı yaşantıların yer aldığı bugün var olan çok katmanlı kültürel yapısı oluşmuştur.

1990 ve 2000'li yılların başında Kuzguncuk tarihi sokaklarında çekilen "Yeditepe İstanbul" "Perihan Abla", "Süper Baba" ve "Ekmek Teknesi" gibi artık İstanbul'da kaybolmaya yüz tutmuş olan iyi komşuluk ilişkilerini, mahalle içi birlikteliği vurgulayan popüler televizyon dizileri de Kuzguncuk'u gözde bir semt haline getirmiştir. Öyledir ki bu diziler Kuzguncuk sokaklarına isimlerini vererek mahallenin bir parçası haline gelmiştir. Popüler bir semt haline gelen Kuzguncuk, aynı zamanda fotoğrafçılık alanında da sık kullanılan bir mekân olmuştur. Bu durumdan semtlilerin bir kısmı memnun olsa da

bir kısmı da rahatsızlık duymaktadır. Semt sakinleri tepkilerini evlerinin kapısına astıkları, üzerinde; “Kuzguncuk semttir set değildir.” veya “Bu evin önünden fotoğraf çekilmesi yasaktır.” yazılarıyla göstermektedirler. Bugün çok sayıda ziyaretçinin geldiği, gündüz nüfusunun yoğunlaştığı semtte ticari amaçlı birçok küçük kafe, kitapçı, galeri ve butik otel bulunmaktadır.

Şekil 4.20 Kuzguncuk Üryanizade Sokak (Mimari Düşünce, 2021)

4.2.4 Doğal Çevre ve Yapılı Çevre Özellikleri

Büyük yeşil alanlar ve vadiler haritasına bakıldığında, yerleşmenin vadi üzerine kurulduğu ve vadi eteklerine doğru yayıldığı görülmektedir. Alanın Kuzeydoğu ve Güneybatı yönünde var olan büyük yeşil alanlar ise yerleşmeyi her iki yandan sınırlamaktadır.

Kuzguncuk, İstanbul Boğazı'na açılan bir vadide yer almasıyla tipik bir Boğaziçi peyzaj karakterine sahiptir. Bölgedeki sırtlardaki eğimli topoğrafya ve üzerindeki bitki örtüsü, genellikle Fıstık Çamı (Pinus Pinea), Akdeniz Servisi (Cupressus sempervirens) ve Erguvan (Cercis siliquastrum) gibi türlerden oluşur. Bu bitki çeşitliliği, geçmişten günümüze miras kalan ve İstanbul Boğazı'nın peyzaj karakterini şekillendiren en önemli unsurlardan biridir.

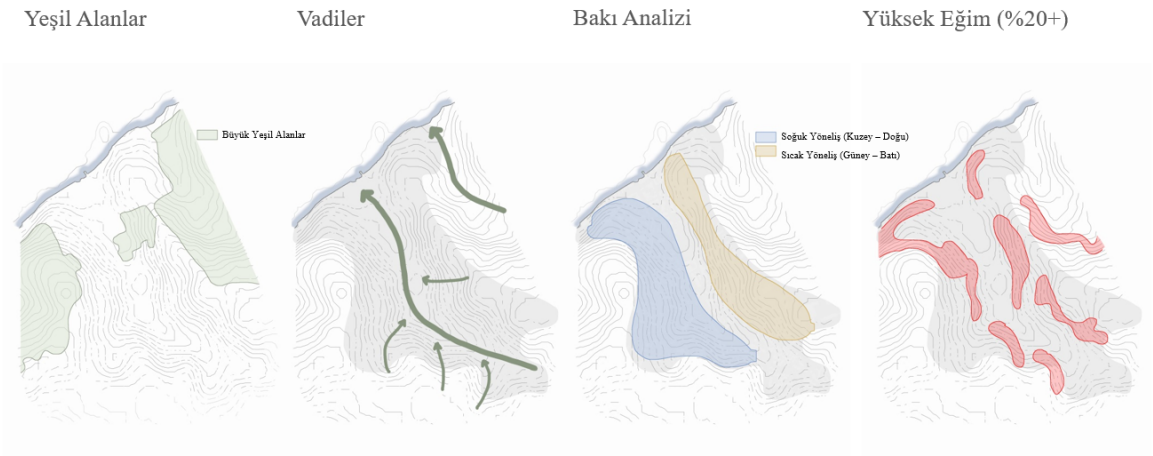

Şekil 4.21 Kuzguncuk doğal yapı analizleri (Öktem Karagül, 2023)

Alanın doğal yapı analizleri incelendiğinde vadi tabanıyla ikiye bölünen yerleşmenin Kuzeydoğu'sunda Güney ve Batı yönelişleri hakimken Güneybatısı'nda Kuzey ve Doğu yönelişlerinin hakim olduğu görülmektedir (Şekil, 4.21) Eğim analizinde alandaki vadi oluşumları nedeniyle kırmızı ile gösterilen yerlerde eğim oranının %20'nin üzerine çıktığı görülmektedir.

Kuzguncuk alt ölçek alan çalışmaları sınırı, mahallenin kuzeybatısında bulunan ticaret yoğun bölgeyi kapsamaktadır. Sahil şeridi boyunca ayrık nizamda yalıların bulunduğu yapı tipolojisi hakimdir.

Yapılı çevre analizleri incelendiğinde kıyı alanında karma işlev (ticaret/konut/konut+ticaret) görülürken, 1.kademe yol ve 2.kademe yolun kesiştiği alanda ticaret yoğun işlevin hâkim olduğu görülmektedir. Alanda bulunan 1.kademe yol toplu taşımanın bulunduğu tek akstır ve denizyolu bağlantısı da bu aks üzerinden sağlanmaktadır. 2.kademe yol alanı ikiye bölmektedir. Bu yol taşıt ve yaya yoğunluğunun yüksek olduğu bir akstır.

Şekil 4.22 Çalışma alanı yapı işlev ve ulaşım analizleri (Öktem Karagül, 2023)

Ticaret birimleri daha küçük taban alanına sahipken, konut alanlarında doluluk oranı azalmaktadır. TAKS ve KAKS ticaret yoğun bölgelerde daha fazladır.

Şekil 4.23 Çalışma alanı TAKS/KAKS analizleri (Öktem Karagül, 2023)

Alanın genelinde 2-4 kat arası kat adedine sahip yapılar çoğunluktadır. Çeperlere doğru kat adetlerinde görece artış gözlenmektedir.

Şekil 4.24 Çalışma alanı doluluk-boşluk ve kat adedi analizleri (Öktem Karagül, 2023)

Alan içerisinde birçok 1.derece ve 2.derece tescilli yapı yer almaktadır. Geleneksel yapı tipolojisine sahip alanda tescilli yapıların çoğunluklu olarak ahşap ve yığma yapılarla kesişmektedir.

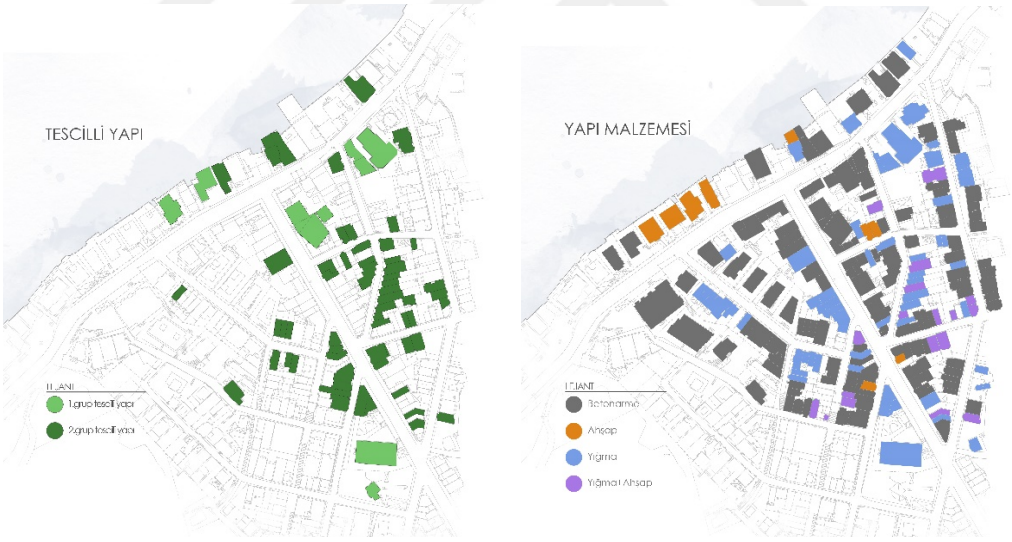

Şekil 4.25 Çalışma alanı tescilli yapı ve yapı malzemesi analizleri (Öktem Karagül, 2023)

4.2.5 Geleneksel Doku ve Konutlar

Kuzguncuk, sahil şeridinden vadi tabanı boyunca gelişen bir yerleşme iken 18. yüzyılda sahilden iç kesimlere doğuda ve batıda yüksek alanlara doğru ilerleyerek fiziki yapısının bu dönemde şekillenmeye başladığı ve 19. yüzyılda bölgede yaşanan yangınların etkisi ile planlı bir yapılaşma için imar faaliyetleri zorunlu hale geldiği görülmektedir.

1922-1930 tarihli Pervititch haritaları doku analizinde temel veri kaynağı olarak kullanılarak dokunun özgün ya da bozulmuş olduğu mevcut halihazır ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Yaklaşık 100 yıllık zaman aralığında yapılan iki haritanın karşılaştırması sonucunda özellikle üst bölgelerde 1950'ler ve sonrasındaki imar faaliyetlerinin dokuda ciddi değişimlere sebep olduğu görülmektedir.

Çalışma alanı bütününde yapılan doku araştırmalarında; yapı adası formları, parsel konumları, yapı-parsel, yapı-sokak, yapı-yapı ilişkileri incelenmiştir.

Sokak Dokusu

Geleneksel dokunun görüldüğü alt bölge alanında İcadiye Caddesi'nde kilit taşı kullanılırken, geleneksel dokunun bittiği yerde asfalt kullanımı görülmektedir. 7.50metre enkesitli konut alanlarının içinde kalan yollarda Arnavut kaldırımı görülmektedir. İcadiye Caddesi'ndeki kaldırımlarda ise kare formlu taşlar kullanılmıştır.

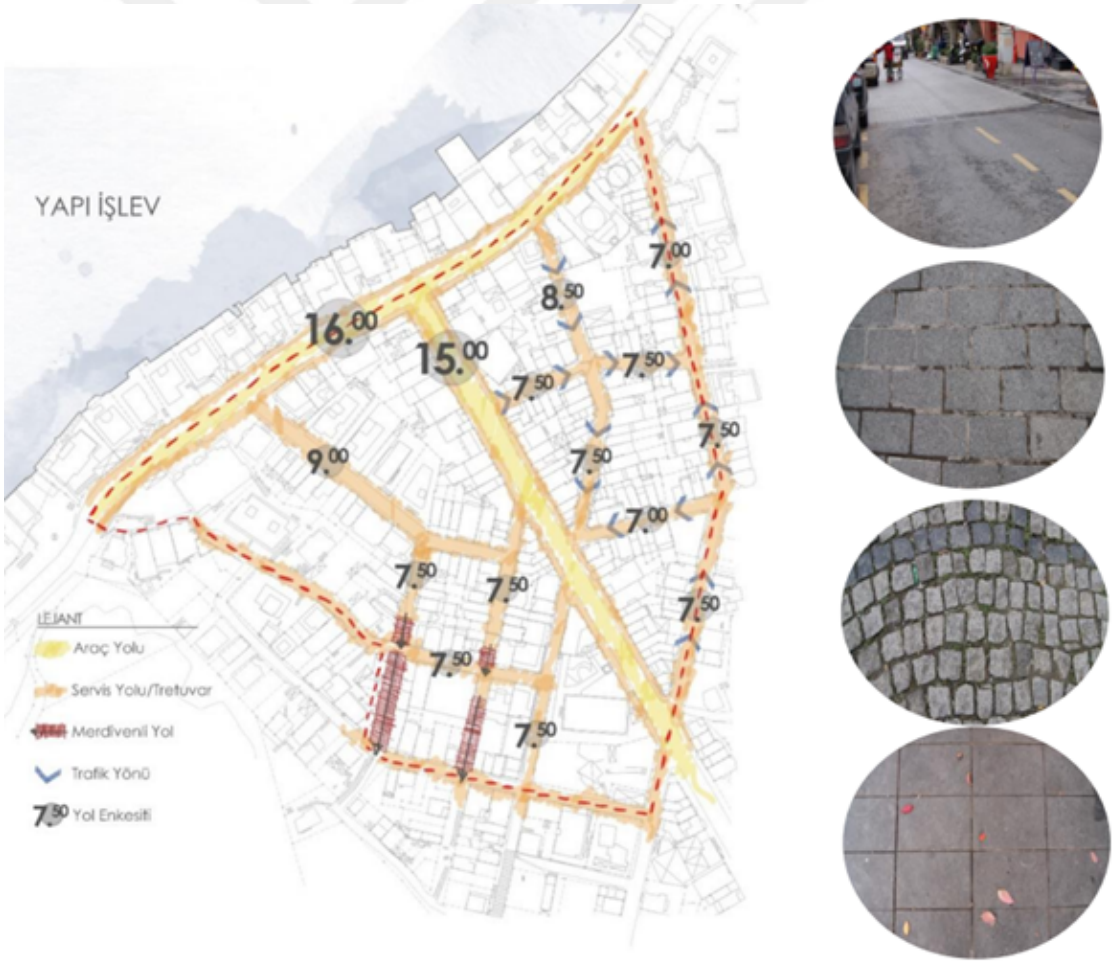

Şekil 4.26 Yol dokusu (Öktem Karagül, 2023)

Alanın ticaret aksı olan İcadiye Caddesi (A-A kesiti) incelendiğinde araç ve yaya tirafiğinin birarada bulunduğu görülmektedir. İcadiye Caddesi'nin doğusunda 3 metre parklanmaya ayrılmış şerit yer almaktadır. Konut ve ticaret yapılarının bulunduğu caddede çıkmalı yapılar ve çınar ağaçları yaya yolunda gölgelendirme oluşturmaktadır. Ana caddeye çıkan 7.50 metrelik enkesitli sokaklar (B-B kesiti), çıkmalı yapılarla gölgelenen konut yapıları arasındaki sokaklardır. Alanda topografyadan dolayı oluşan uzun merdivenli sokaklar alanın karakteristiğini oluşturmaktadır. Çalışma alanı olan Bereketli Sokak da bu karakteristiğe sahip sokaklardan biridir.

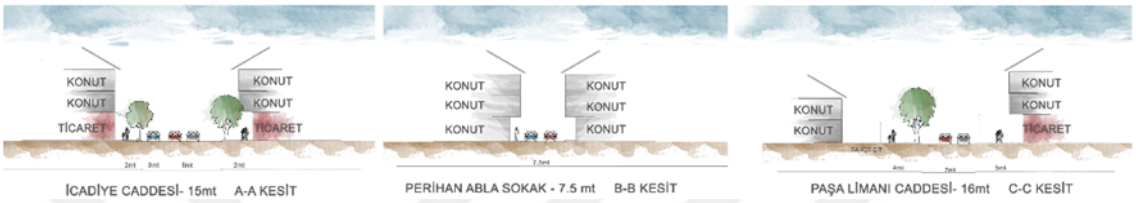

Şekil 4.27 Kuzguncuk yapı-sokak ilişkisi (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.28 İcadiye Caddesi ve Paşalimanı Caddesi drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.29 İcadiye Caddesi'ni örten çınar ağaçları (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.30 İcadiye Caddesi ve caddeyi gölgelendiren çınar ağaçları (Öktem Karagül, 2023)

Ada Morfolojisi

Alandaki yapı adaları üçgen, dörtgen ve amorf olarak 3 kategoride incelenmiştir. Farklı karakterdeki yapı adaları homojen bir şekilde dağılım göstermektedir. Yapı adalarının büyük bir bölümü amorf ve üçgen yapıdayken, küçük bir bölümü dörtgen formludur. Dar köşeli yapı adaları üçgen ve amorf formunu oluşturarak ile bölgenin karakteristiğini

yansıtmaktadır. Eğim değerlerinin kuzeydoğu ve güneybatıya gidildikçe artması alanındaki amorf formlu adaların oranının yüksek olmasına neden olduğu görülmektedir. Ancak sahil şeridinde ve nispeten düz bölgelerde yaygın olarak üçgen ve dörtgen yapı adaları yer almaktadır. Yapı adalarında boş parseller bulunmasına rağmen adalar genellikle kapalı ada formundadır.

Şekil 4.31 Ada formları (Öktem Karagül, 2023)

Yapı-Sokak, Yapı-Parsel, Yapı-Yapı İlişkileri

Çalışma alanındaki parsellerin, ada içindeki konumları incelenmiştir. Parsel konumları; sokaktan cephe alan bitişik nizamlı parsel, ön bahçeli bitişik nizamlı parsel, ayrık nizamda yan bahçeli parsel, sokaktan cephe alan ayrık nizamda parsel ve sokağa üç cepheli köşe parsel olarak 5 ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Yapılaşmanın ağırlıklı olarak bitişik nizamda ve sokağa cephesi olan arka bahçeli yapılardan oluştuğu görülmektedir.

Şekil 4.32 Kuzguncuk yapı-parsel, yapı-yapı ilişkisi (Öktem Karagül, 2023)

4.2.6 Bereketli Sokak Kentsel Doku Analizleri

Kentsel sistem içinde en önemli altyapı, kente kültürel kimliği yansıtan sokak dokusudur. Bu nedenle tarihi kentsel çevrede değişim baskısı altında kalan sokakların yaşatılabilmesi yönlendirilmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Hazırlanan rehberlerin sokaktaki değişimi kontrol altına alarak, tarihi yapıların geçmişle bağlarını koparmadan yeniden kullanılmasını ve sokağa yapılacak yeni yapıların mevcut nitelikli yapılarla uyum içinde ve estetik olmasını sağlamalıdır.

Değişim baskısı altında kalan Bereketli Sokak ve çevresindeki tarihi yapıların bazılarının bakımsız olduğu görülmektedir. Değişim halindeki sokakta yeni yapılaşma yönlendirmelerine ve var olan tarihi yapıların onarım ve bakıma ihtiyacı olduğu görülmektedir. Sokak ve çevresinin uyum içerisinde ve bütüncül olması, alanın kimlik ve anlam kazanması sanat değeri ve estetik değerinin arttırılması gerekmektedir. Sokaktaki yeni yapıların çevresindeki yapılarla uyum içinde olması, ulaşılabilir ve kaliteli malzeme kullanılmasına yönlendirilmelidir.

Tez konusunun hedefi de Bereketli Sokak'ta yeni yapı bağlamında kentsel tasarım rehberi hazırlayarak yeni yapı tasarımlarını kısıtlamadan yönlendirmek, sokağı bir bütün olarak uyumlu hale gelmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda tezin bu bölümünde sokağın doku analizleri yapılarak rehber için altlık oluşturacak tasarım çerçevesi ortaya konulmuştur.

Bereketli Sokak'a yönelik yapılan üst ölçek mekânsal boyuttaki analiz çalışmalarının doğrultusunda alt ölçek sokak çalışmalarında; sokağın hem semt ile hem de kendi içinde bütünselliğini sağlayarak, yeni yapıların çevresiyle uyumlu halde olmasının hedeflendiği çalışmada sokak analizi için başlıklar;

- Sokak dokusu
- Yerleşim, yapı-parsel ilişkisi
- Plan ve cephe özellikleri
- Yapım tekniği, malzeme ve renk özellikleri

Sokak Dokusu

Genellikle konut işlevinin yer aldığı Bereketli Sokak'ta bina yerleşimlerinin eğimli topoğrafyaya uyum sağladığı görülmektedir. Bitişik nizamdaki yapıların parsellerine sokak cephesi ve yan cephelerde tamamen oturmuş, arka cephede de küçük bahçeleri yer almaktadır. Sokakta dar parselasyon sebebiyle direk sokağa açılan yapı girişlerinin yer aldığı görülmektedir.

Bereketi Sokak konut mimarisine genel olarak baktığımızda, topografyanın kuzeyde daha düz olduğu güneyde ise merdivenle sınırlanan ve eğimin başladığı sokakta, yapıların eğimle uyumlu bir şekilde kademeli siluet çizdiği görülmektedir. Sokağın dokusuna uyum sağlayamayan yeni yapılaşmanın ve niteliksiz yapıdaki eklerin bu silueti bozduğu görülmektedir.

İnceleme yapılan sokakta toplamda 19 adet yapı bulunmakta; 15 adet geleneksel yapı 4 adet de tarihi çevrede yeni yapı tespit edilmiştir. Sokaktaki bulunan nitelikli Osmanlı sivil mimarlık örneği yapılarından; 14 tanesi ahşap karkas,1 tanesi de yığma yapı olarak tespit edilmiştir.

Şekil 4.33 Bereketli Sokak vaziyet planı (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.34 Bereketli Sokak drone fotoğrafı (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.35 Bereketli Sokak tescilli yapılar (Öktem Karagül, 2023)

Alanın vaziyet planı ve cepheler incelendiğinde sokaktan doğrudan yapılara giriş olduğu gözükmektedir. 8 numaralı parsel yapı girişinin Bican Efendi sokağı'ndan, 11 numaralı parselin yapı girişinin ise Bamyacı Sokağı'ndan olduğu görülmektedir. 10, 12, 13 numaralı yapıların yan bahçelerinde bahçe kapısı görülürken yapı girişlerinin sokaktan doğrudan yapıya olduğu görülmektedir. 1, 2, 3 numaralı yapıların üçgen ada kullanımı sebebiyle hem Bereketli Sokak'a hem de İcadiye Caddesi'ne cepheleri vardır. Genellikle kırma ve beşik çatı görülürken altı yapıda teras çatı bulunmaktadır. 2.derece tescilli olan 4 ve 5 numaralı yapılarda teras çatı olması, zaman içerisinde söz konusu yapıla müdahale edildiği düşünülmektedir.

Şekil 4.36 Bereketli Sokak perspektifi ve tescilli yapılar (Öktem Karagül, 2023)

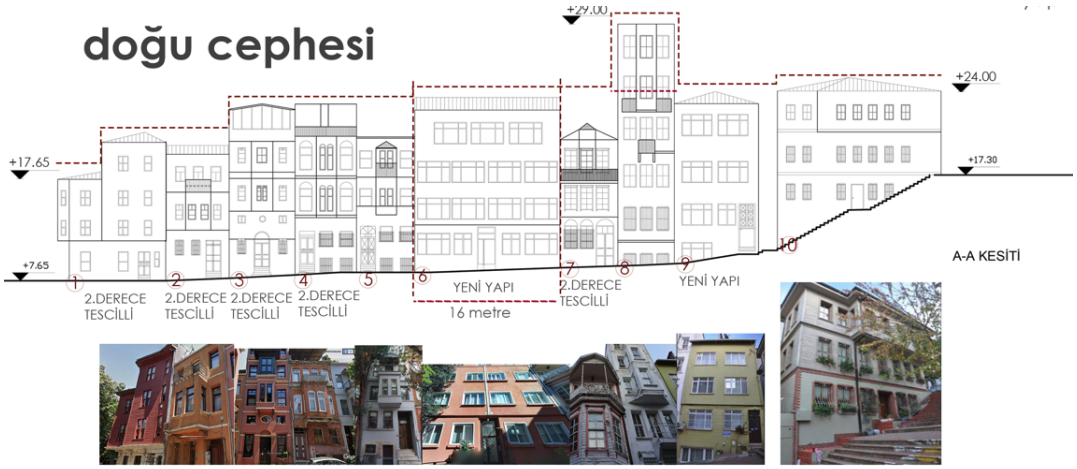

Şekil 4.37 Bereketli Sokak doğu cephesi (Öktem Karagül, 2023)

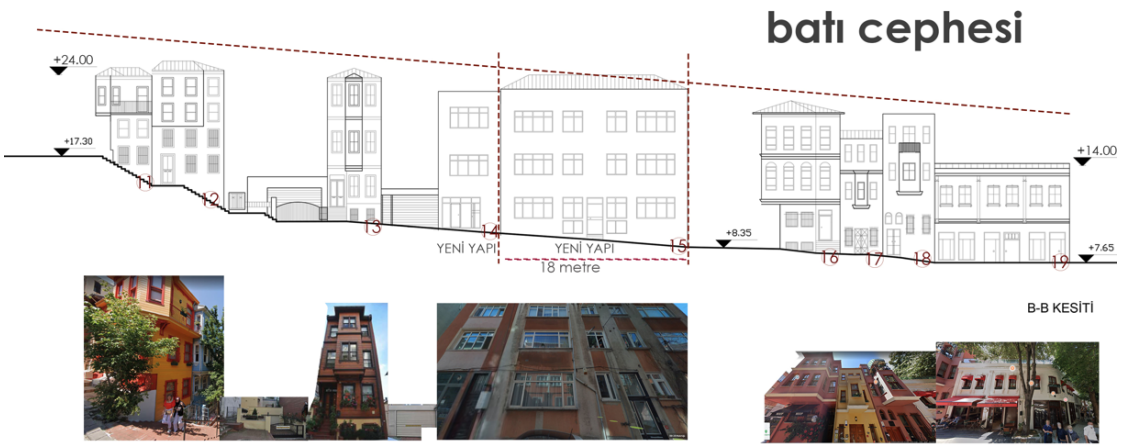

Şekil 4.38 Bereketli Sokak batı cephesi (Öktem Karagül, 2023)

Sokağı doğu cephesi incelendiğinde yapılara genellikle birkaç basamaklı nişler içinden giriş sağlanmaktadır. Bu nişler yapı girişinde giriş saçağının oluşmasına sebep olmuştur.

Topografyası güney yönde +7.65 kotundan +17.30 kotuna yükselen merdivenli sokakta, yapı yükseklikleri de topografya ile yükselirken 8 numaralı yapının doku içinde uyumsuz olarak yüksekliğinin fazla olduğu görülmektedir. Yapı genişlikleri genellikle 5-6metre olmasına rağmen 1970 sonrası inşa edilen yeni yapılardan olan 6-15 numaralı yapıların yükseklik olarak dokuya uyumluyken, yapı genişliği olarak cephede uyumsuzluk göstermesi bu yapıların "serbest" yaklaşımlı olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.39 Bereketli Sokak perspektifi (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.40 Bereketli Sokak 576 Ada 23 Parsel yeni yapı örneği (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.41 Bereketli Sokak 573 Ada 14 Parsel yeni yapı örneği (Öktem Karagül, 2023)

Yerleşim ve Yapı-Parsel İlişkisi

Sokakta üç çeşit yapı parsel ilişkisi görülmektedir. Bunlardan birincisi bitişik nizamlı, ön ve yan bahçesiz olan parseller, ikincisi bitişik nizamda yan ve arka bahçesi bulunan parseller ve son olarak parselin tamamının kullanıldığı TAKS'ın 1 olduğu sokağa üç cepheli köşe parselidir.

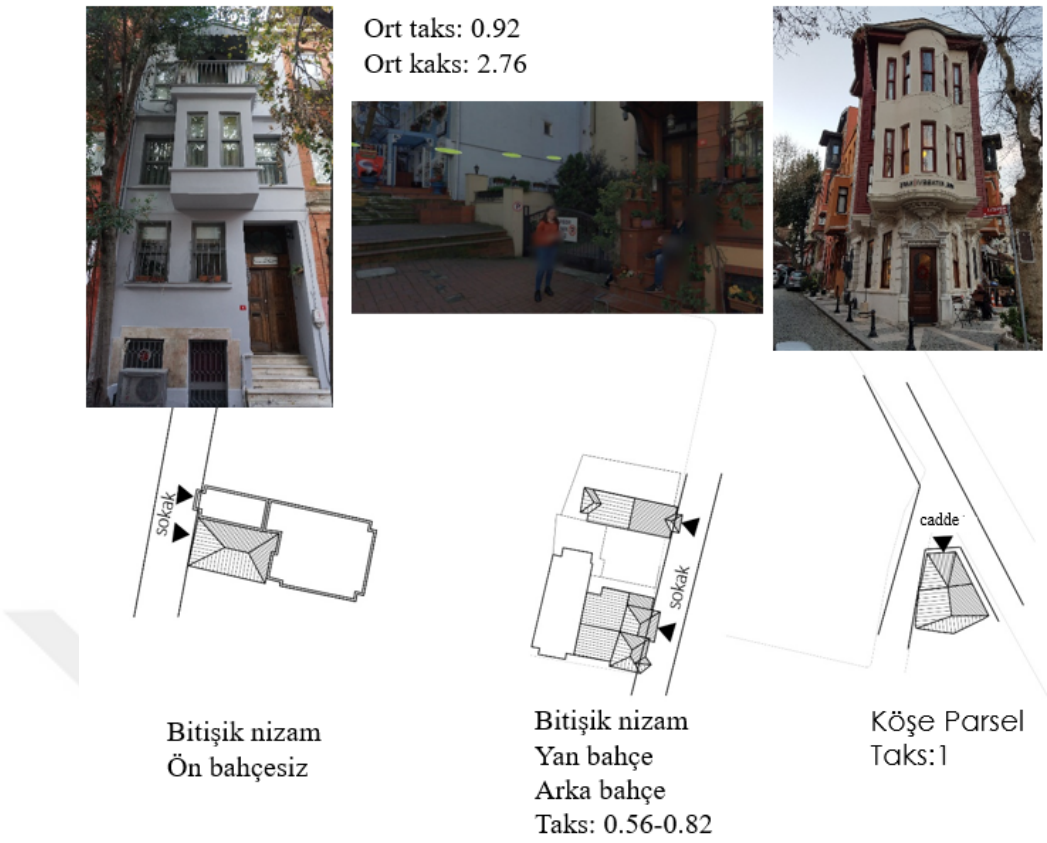

Şekil 4.42 Bereketli Sokak yapı-parsel ilişkisi (Öktem Karagül, 2023)

Ortalama yapı genişliği 5-6 metre olan sokakta en geniş yapı cephesi, 6 ve 15 nolu yeni yapılara aittir. En yüksek yapı ise yeniden inşa edilen ve 2 kat fazla yapılarak sokağın dokusunu bozan 19 metrelik 8 nolu yapıdır.

Şekil 4.43 Sokağa medivenli yapı girişleri (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.44 Yan bahçe girişleri (Öktem Karagül, 2023)

Sokaktan alınan C-C kesiti incelendiğinde yapılardaki cumbaların sokağın gölgelenmesine ve farklı manzara noktalarının oluşmasını sağladığı görülürken, yapılar arasındaki sokak genişliğinin yapı yüksekliğinden az olması sebebiyle sokağın ve giriş katların ışık alma problemi yaşadığı görülmüştür (Şekil, 4.45). Aksonometrik perspektif incelendiğinde ise yapıların topografyayla birlikte yükseldiği, 8 numaralı yapı haricinde yükseklik bakımından yapıların birbiriyle uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. 573 ada, 12 numaralı parseldeki yapının ise yüksekliğinin diğer yapılara göre çok fazla olması sebebiyle dokuyu bozan sağır cephe oluşmasına sebep olmuştur (Şekil, 4.46).

Şekil 4.45 Bereketli Sokak C-C kesiti (Öktem Karagül, 2023)

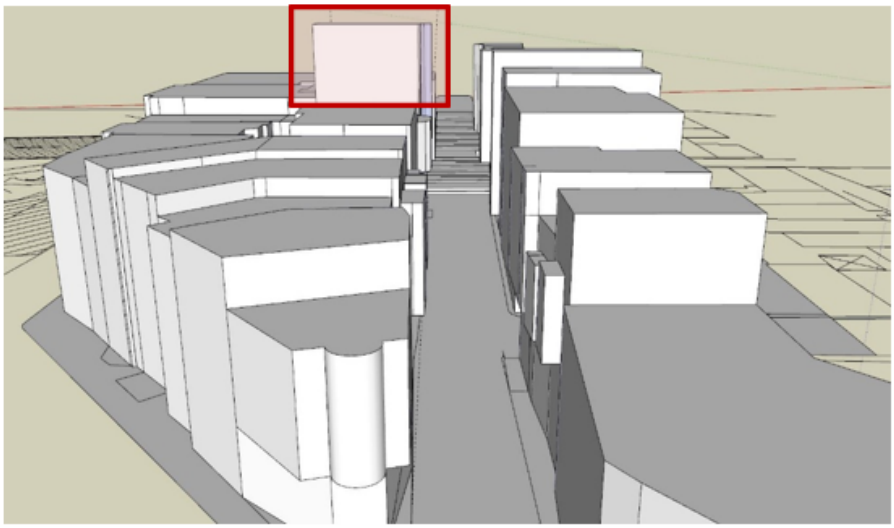

Şekil 4.46 Bereketli Sokak aksonomotrik perspektif (Öktem Karagül, 2023)

Plan ve Cephe Özellikleri

İstanbul'un geleneksel konut mirasının günümüze ulaşabilen sokaklarından biri olan Bereketli Sokak'ta yer alan dar cepheli, iki yan cephesi birbirine yaslanmış olan ahşap konutlar, İstanbul'da yaygın olan iç sofalı plan düzenindedir. İç sofalı plan şeması; yan sofa ve eyvan ilave edilerek ihtiyaca göre yer yer genişletildiği örnekler de bulunmaktadır. Sokağa doğru iyi bir vista oluşturan üst katlardaki cumbalar, geleneksel Osmanlı sivil mimarisinde sıkça kullanılmıştır.

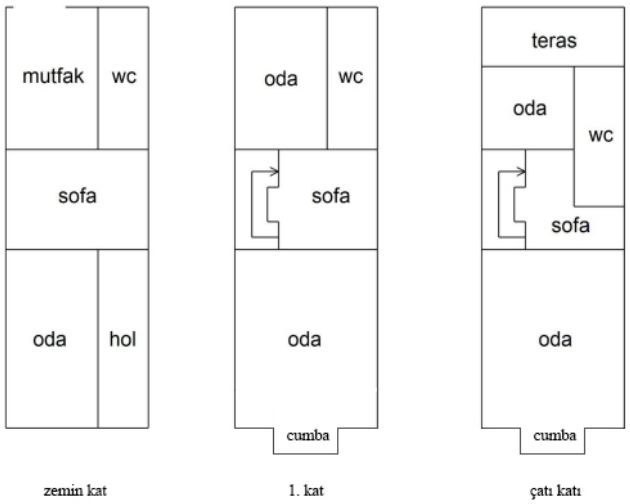

Şekil 4.47 Bereketli Sokak (573 ada 12 parsel) geleneksel mimari kat planı (Öktem Karagül, 2023)

Sokağa doğru iyi bir vista oluşturan üst katlardaki cumbalar, geleneksel Osmanlı sivil mimari örneklerinde sıkça kullanıldığı görülmektedir. Yapıların parseldeki konumları cumbanın biçimlenişi etkilediği Kuzguncuk'ta, düz çıkma, üçgen (gönyeli) çıkma ve üç yüzlü çıkma olmak üzere yaygın kullanılan üç tip cumba yer almaktadır. Bereketli Sokak köşe parselinde üç yüzlü çıkma bulunurken, ara parsellerde genellikle cephenin ortasında çıkma bulunmakta, çıkmalar bir veya iki kat yüksekliğinde olmaktadır (Şekil, 4.49).

Şekil 4.48 Bereketli Sokak cumba tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)

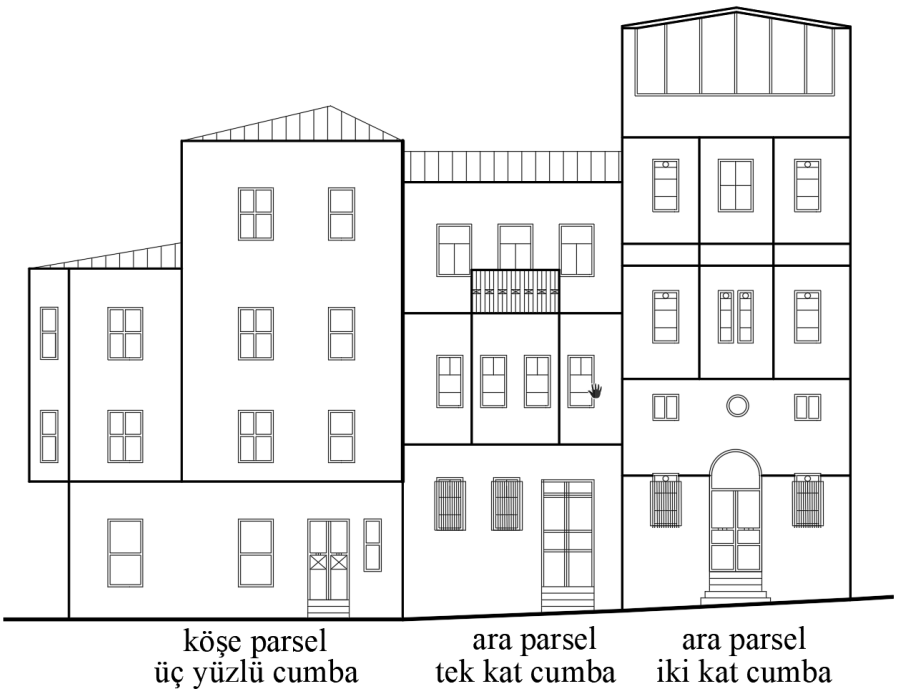

Şekil 4.49 Köşe parsel ve ara parsellerde cumba tipolojisi (573 ada 1,2,3 parsel) (Öktem Karagül, 2023)

Bereketli Sokak'ta sivil mimarlık örneklerine girişlerin doğrudan sokaktan ya da cephede bir niş oluşturacak şekilde yapılmaktadır. Yapılara girişlerde genellikle çift kanatlı ahşap doğramalı kapılar yer almaktadır. Giriş kapıların üstlerinde bulunan pencereler giriş hollerini aydınlatmak amacıyla yer almaktadır. Yapıların girişindeki diğer tipoloji, merdivenli giriştir. Merdivenli girişler bölgede ahşap yapılarda dışarıda açık bir merdiven şeklinde veya kagir yapılarda iki duvar arasında bir niş içinde yer almaktadır (Şekil, 4.50).

Şekil 4.50 Yapı Girişi Tipolojileri (577 ada 19,20,21,22 parsel)

Tarihi kent dokusunda cepheler ve parseller belirli bir oranda bir araya gelirler. Birbirini tekrar eden parsel genişlikleri, çıkma ve cumbalar, kapı ve pencere boşlukları, birer ritim oluştururlar. Sokağa yapılan yeni yapılarda ise yapı genişliklerinin daha fazla ve tek tip pencerelerin sokağın ritmini bozduğu görülmektedir. Bu yapılardaki oranlar ve cephelerin ritmi, sokaktaki parsel ve cephe oranını bozarak tarihi dokudaki dinamiğin kaybolmasına ve niteliksiz yapıların silüeti bozmasına sebep olmaktadır.

Bereketli Sokak cephe doluluk-boşluk analizlerinde, cephelerdeki doluluk oranın daha fazla olduğu görülmektedir. Bitişik nizamdaki yapıların oran özellikleri dolu yüzeylerin etkisini hissettirmektedir. Aynı zamanda tarihi yapılardaki boşluklar simetrik bir doku oluşturmaktadır. Her iki cephede de 14, 9(573 ada) ve 6, 23(576 ada) parsel numaralı yeni yapıların oran olarak geleneksel yapılardan farklılaştığı görülmektedir. Yeni yapılardaki pencere ve kapı açıklıklarının geleneksel yapılara göre daha fazla olduğu, bu yönüyle dokuya uyumsuz olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 4.51, Şekil 4.52)

Yatay-düşey etki analizi incelendiğinde sokaktaki ince uzun geleneksel yapılar sebebiyle pencere ve kapı başlıklarının da uzun ince olması düşey etkiye sebep olmuştur. Fakat 14, 9(573 ada) ve 6, 23(576 ada) parseldeki yeni yapıların sokaktaki diğer yapılardan farklılaşarak geniş pencere kullanımı yatay etkinin olmasına neden olmuştur. Bu yönüyle yeni yapıların doku içinde farklılaştığı gözlenmektedir (Şekil 4.53)

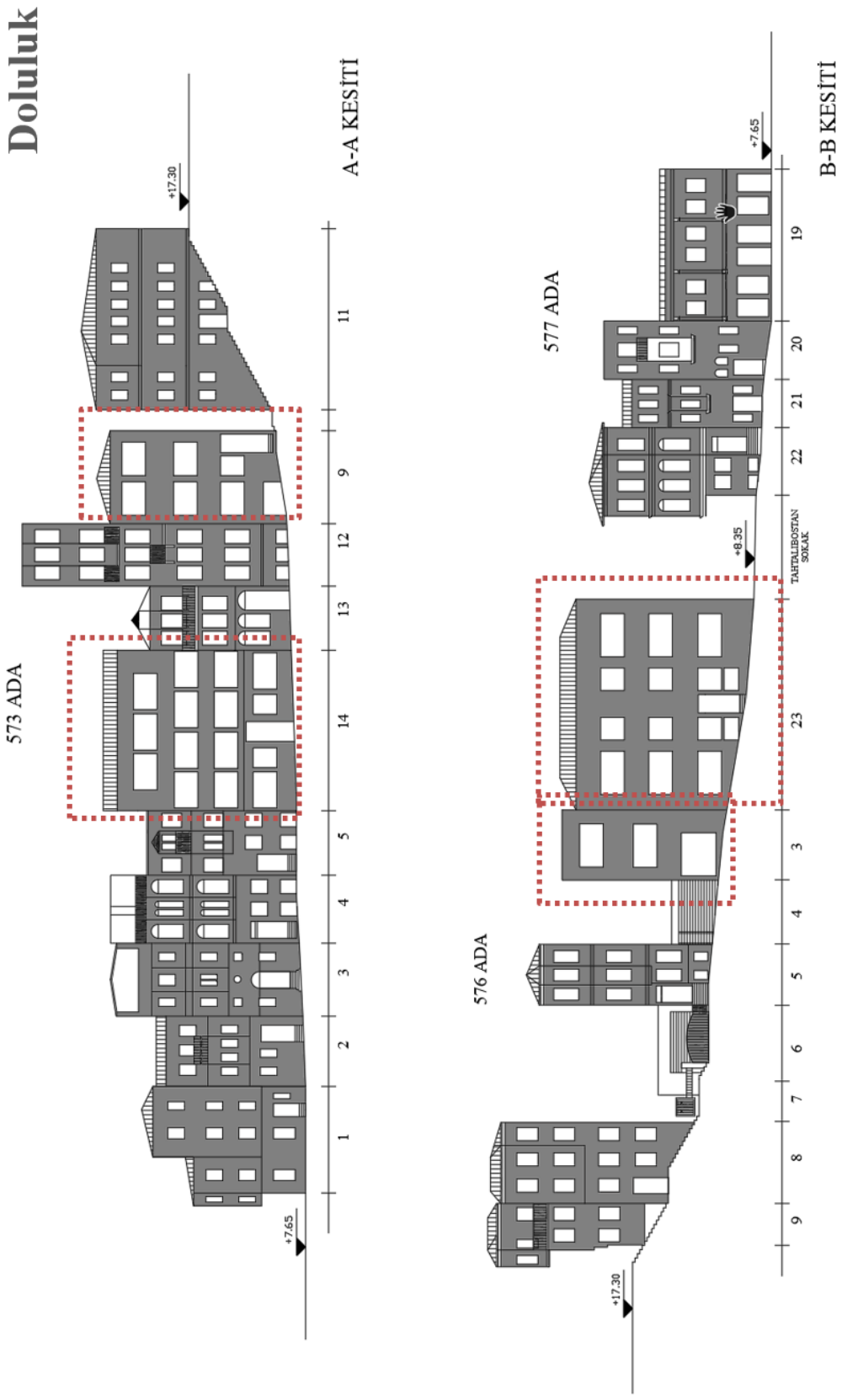

Şekil 4.51 Bereketli Sokak doluluk analizi (Öktem Karagül, 2023)

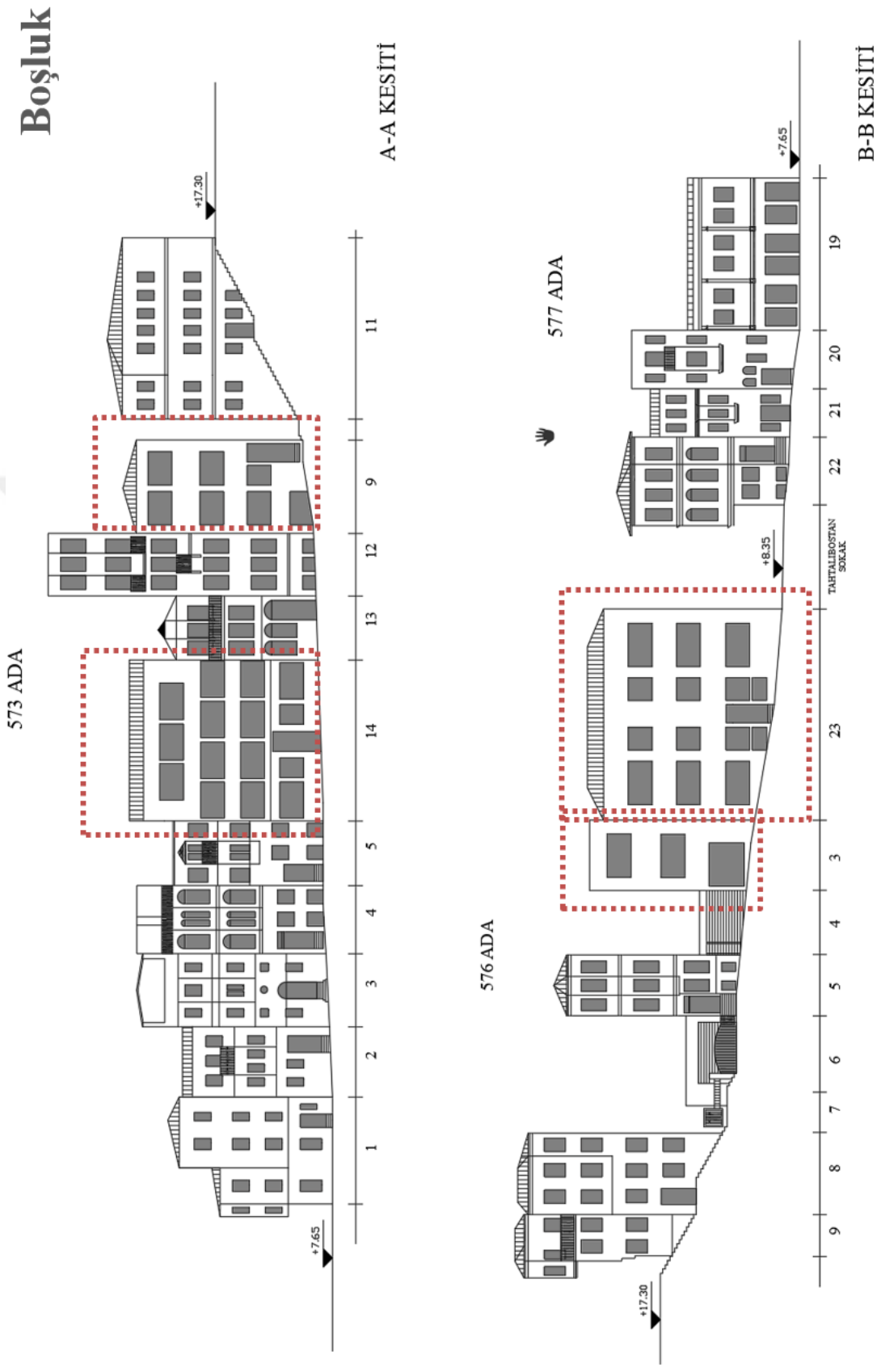

Şekil 4.52 Bereketli Sokak boşluk analizi (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.53 Bereketli Sokak yataylık-düşeylik analizi (Öktem Karagül, 2023)

Yapım Tekniği, Malzeme ve Renk Özellikleri

15.06.2007 tarihli ve 1512 sayılı Meclis kararı ile yürürlüğe giren "İmar Yönetmeliği Dış Görünüm" maddesi, 23.06.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu maddeye göre, belediyeler yeni yapılar için çevrenin ve bitişik binaların niteliklerine uyumlu, görüntü kirliliği olmayan bir dış görünüm elde etmek amacıyla dış cephedeki kaplamalar, boya, çatı malzemesi ve rengini belirlemek yetkisine sahiptir. Ayrıca, daha önceden yapılan yapılar için de bu yetki kullanılabilir.

Çatı Tipolojisi

Yapılan incelemeler neticesinde, sokağın karakterini belirleyen geleneksel yapılar genellikle marsilya kiremitleriyle kaplanmış, iki, üç veya dört eğimli çatılardan oluşmaktadır. Bu çatılar genellikle yaklaşık 70 cm genişliğinde saçaklara sahiptir. Sokaktaki 6 parselde ise teras çatılar görülmektedir.

Şekil 4.54 Çatı tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)

Yapım Tekniği

Bereketli Sokak'taki geleneksel konutlar, genellikle kısmi kâgir bodrum kat üzerine inşa edilmiş, çoğunlukla iki veya üç katlı ahşap karkas sistemine sahiptir. Her bir konutta bir veya iki tuğla yangın duvarı bulunmaktadır.

Giriş katları sokak sınırlarına uygun olarak şekillendirilmişken üst katlar düz, gönye ve çokgen çıkmalar veya cumbalarla sokağa doğru genişlemektedir. Cephelerde çeşitli şekillerde oluşturulan çıkma ve cumbalar, kirişlerin altına yerleştirilen üst tabanlar ve payandalarla desteklenmiştir. Payandalarda farklı yapı malzemeleri ve yöntemleri kullanılarak görsel etkiler elde edilmiştir.

Sokaktaki bazı cephe kaplamaları, yaklaşık 2,5 cm kalınlığında ve 25-30 cm genişliğinde yalı baskısı veya fugalı tahtalardan yapılmıştır. Ahşap kaplamaların yüzeyinin ömrünü uzatmak amacıyla yağlı boya, toprak boyalar veya bitkisel boya kullanılarak boyandığı gözlemlenmektedir.

Cephelerdeki pencere açıklıkları genellikle ikili veya üçlü düzende, yaklaşık ½ oranında giyotin pencerelerle sağlanmıştır. Yükseltilmiş kâgir bodrum katına sahip yapılar ise demir parmaklıklı pencerelere sahiptir.

Kat yükseklikleri yaklaşık olarak 3,5 metre olan ahşap evlerde, ahşap karkas sistemin altında bulunan kâgir duvarların dış yüzünde, alt taban kirişi çevresinde tam bir bağlantı sağlanmıştır. Köşelerde ise taban kirişleri yarım bindirme şeklinde birbirine bağlanmıştır. Bu yapı üzerine, duvarları ve kat kirişlerini taşıyan 12x12 cm boyutunda ana dikmeler, duvar boyunca ve köşelerde 1.50-2.00 m aralıklarla yerleştirilmiştir. Orta ve köşe dikmeleri, payandalarla desteklenerek taşıyıcı sistemi güçlendirmiştir. Modüler yerleştirilen dikmeler, plan ve cephede açıklıkların oluşmasını sağlamıştır.

Şekil 4.55 Bereketli Sokak geleneksel konutlarda cumba örnekleri (Öktem Karagül, 2023)

Pencere Tipolojisi

Yapısal olarak pencereler eğrisel ve düz atkılı pencerelerden oluşmaktadır. Eğrisel atkılı pencereler yuvarlak veya basık kemerli pencerelerden oluşmaktadır. Cephe düzenlerinde incelenen pencereler de çıkma ve pencere olarak ayrılmaktadır. Pencerelerdeki bezemeler de yapının üslubuna dair bilgi vermektedir.

Pencerelerde basık/yarım daireli kemerlerin olduğu ve düz lentolu pencerelerin yer aldığı görülmektedir. Sokağın genel özelliği olarak yapıların penceresinde yer alan sövelerin bazılarında üst başlık ve dekoratif öğeler bulunmaktadır. Bazı sövelerin kat hizası boyunca devam ettirildiği bazı pencerelerin altında motifli bezemeler görülmektedir. Zemin katlardaki ferforje parmaklıklar hem dikdörtgen formdaki hem de kemerli söveye uygun biçimde yerleştirildiği görülmektedir. Bazı geleneksel yapıların giriş kapıları üzerinde yuvarlak ışıklıklar yer almaktadır. Sokaktaki pencereler genellikle parsellerin dar olmasından kaynaklı ince, uzun, dikdörtgen formlu ve genişlik/yükseklik olarak geleneksel oranlarda olduğu görülmektedir. Sokaktaki yeni yapıların dikdörtgenler pencereleri ise yatayda geniş olduğu için sokak dokusunu bozduğu görülmektedir.

Şekil 4.56 Düz lentolu, yarım daireli ve ferforje parmaklıklı pencereler (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.57 Pencere tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.58 Ahşap Giyotin pencere örneği (576 ada 5 parsel) (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.59 Cumba üstü ahşap korkuluklu balkon (Öktem Karagül, 2023)

Payandalar

Sokakta yer alan payanda tipolojileri metal ve kâgir payanda olarak ikiye ayrılmaktadır. Sokakta yoğunlukla metal payandalar yer almaktadır. Metal payandalar figüratif ve geometrik özelliklere sahiptir. Sokağın karakterini yansıtan cumbaların altında üslup olarak dönemini yansıtan kâgir payandalar da bulunmaktadır. Cumbaların altında genellikle iki adet payanda yer almaktadır.

Şekil 4.60 Sokaktaki payanda örnekleri (Öktem Karagül, 2023)

Renk Özellikleri

Bereketli Sokak'ta genellikle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı yapıları yer almaktadır. Dönemin uygulaması olarak yapı cephelerinde pastel sarı bej ve koyu/açık gri renklerin kullanılsa da günümüzdeki restorasyonlar sonrasında daha fazla rengin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Genellikle pastel pembe, sarı, mavi, yeşil, bej renkleri; söveler ve kapı girişlerinde ise bej, gri, kirli beyaz ve binanın cephe rengiyle aynı renklerin kullanılmaktadır. Bazı yapılarda giriş katın üst katlardan farklı renk veya tonda olduğu görülmektedir.

Kapılar, doğramalar ve payandalarda siyah/beyaz demir ve koyu/açık renk ahşap doğrama kullanılmaktadır. Yeni yapılardaki doğramalarda ise genellikle beyaz renkte PVC bulunmaktadır. Bu yapılardaki malzemeler ve renkler niteliksiz ve özensizdir. Tescilli yapılarda cephe renklerinin nispeten daha temiz ve özenli olduğu görülmektedir.

Şekil 4.61 Bereketli Sokak cephe renkleri (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 0.62 Bereketli Sokak baskın renkleri (Öktem Karagül, 2023)

Yollar ve Kaldırımlar

Bereketli Sokak'ın en önemli problemlerinden biri yol ve kaldırımın dar süreksiz olmasıdır. Yayaların yürürken rahat hareket edebilmesi için kaldırımların sürekli olması gerekmektedir. Sokaktaki işletmelerden bazılarının malzemelerini sokak ve kaldırım üzerine bırakmaları yaya akışını engellemektedir. Sokak enkesitinde yola ve kaldırıma araç park ettikleri görülmektedir. Bu durum yaya güvenliğinin önüne geçerek sokağın çekiciliğinin azalmasına neden olmaktadır. Sokağın araç trafiğine açık olması sokaktaki tescilli yapılara ve sokak bütünlüğüne zarar vermektedir. Sokağın güneydeki sınırlayıcı olan merdiven ögesi sokağın kimliği olarak sayılmaktadır.

Şekil 4.63 Arnavut kaldırımı yol malzemesi (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 0.64 Bereketli Sokak sınırlayıcı elemanı merdiven (Öktem Karagül, 2023)

Yeşil Doku Analizi

Bereketli Sokak parselasyonu bitişik nizamlı sahip olduğu için yeşil dokuya çok fazla rastlanmamakta, mevcut yeşil öğelerin alanda dağınık olarak bulunan ağaçlardan ve kaldırımdaki saksılardan oluştuğu görülmektedir. Kaldırımların dar olması sebebiyle sokak boyunca devam eden bitkilendirme bulunmamaktadır. Bazı yapıların üzerinde cepheyle bütünleşmiş sarmaşıklar yer almaktadır.

Şekil 4.65 Bereketli Sokak yeşil dokusu (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.66 Bereketli Sokak yeşil dokusu (Öktem Karagül, 2023)

Aydınlatma, Sokak Mobilyaları ve Tabelalar

Kaldırımların dar olduğu Bereketli Sokak'ta, sokak mobilyaları için alan bulunmamaktadır. Sokağın yapısal karakterinin sebep olduğu bir durumdur. Sokağın dar olması sebebiyle aydınlatmalar yapılar arasına asılmaktadır (Şekil, 4.67)

Şekil 4.67 Bereketli Sokak aydınlatması (Öktem Karagül, 2023)

Konut işlevinin yoğunlukta olduğu alanda yapı cephelerinde görsel bir karmaşanın oluşmaması adına apartman veya dükkân ismi için minimum boyutta ve sayıda anlaşılabilir tabelalar tasarlanması gerekmektedir.

Bereketli Sokak'ta yer alan konut+ticaret yapılarında tabela, tente, vitrin ve kepenk düzenlemeleri, bulundukları yapı ile uyumsuzluk gösterirler. Bu durum yaya algısının en çok olduğu zemin katlarda görsel kirliliğe sebep olur. Bu nedenle zemin katlardaki dükkân düzenlenmeleri fiziksel yapının kalitesinin artmasında ve mekânsal kimlik kazanmasında önem taşımaktadır. Sokakta iyi tasarlanan tabela düzenlemeleri (Şekil, 4.68) olduğu gibi sokağın kimliğini bozan ölçeği kaçmış tabela ve vitrinler (Şekil, 4.69) de bulunmaktadır.

Şekil 4.68 Bereketli Sokak'ta iyi tasarlanmış tabela (577 ada 22 parsel) (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.69 Bereketli Sokak'ta kötü tasarlanmış tabela (576 ada, 23 parsel) (Öktem Karagül, 2022)

4.2.7 Bölüm Değerlendirmesi

Tezin bu bölümünde Kuzguncuk semti ve çalışma alanı olan Bereketli Sokak'a dair tarihsel süreç ve kentsel doku analizleri incelenmiştir. Bunun sonucunda Kuzguncuk'ta, 1990'lara kadar nitelikli anıtsal ve sivil yapılarının tescilinin gerçekleşmemesi nedeniyle hem geleneksel yapıların kaybolması hem de yüksek katlı ve büyük gabarili binaların tarihi dokuya zarar vermesiyle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. İstanbul'un diğer tarihi çevredeki semtlerine nispeten mahallelinin koruma ve sahiplenme bilinciyle daha az

bozulma yaşansa da yeni yapılan yapılar, semtin ölçek, görüntü düzeni, yapı estetiği ve silüetinin bozulmasına neden olmuştur.

Semtteki yapılaşma baskısı ve ulaşım sorunları, yolların genişlemesine ve daha yüksek binaların imarı maksimum kazanç elde etme amacını ön plana çıkararak mevcut kentsel tarihi çevrenin değişimini zorlamaktadır. Yangınlar, göç sebebiyle terk etme, imar hareketleri ve bakımsızlık gibi faktörler, zaman içinde semtte birçok yapının kaybolmasına ve tarihi çevreye ait izlerin hafızalardan silinmesine sebep olmuştur.

Bereketli Sokak analizlerine göre, sokağın bir bütün olarak algılanması, karakterinin sürdürülebilmesi için tarihi ve yeni yapıların birbiriyle uyumunun, ritminin önemli olduğu görülmektedir. Sokağın karakter kazanmasını sağlayan, mekâna değer katan nitelikli yapıların kütlesi, formu, çıkma biçimleri ve oranlarının yer aldığı tarihsel, fiziksel ve mekânsal özelliklerinin korunması gerektiği görülmektedir. Bu doğrultuda sokakta yer alan yanlış korunan tarihi yapıların ve orantısız yeni yapı uygulamaların nitelikli mevcut cephelerin sokakta yarattığı algıyı bozarak sokağın dokusuna zarar verdiği için koruma önlemlerinin alınması gerekli görülmüştür.

Bereketli Sokak'ta yapılan analizler sonucunda bitişik nizamlı, 15 konut, 2 ticaret, 2 konut+ticaret olmak üzere 19 yapıdan oluşan daha çok 2-3 katlı yapıların hâkim olduğu, nispeten düz fakat eğimin arttığı noktada topografyayla uyum sağlayan organik dokuya sahip olduğu görülmektedir. Sokakta yapılan analizlerde nitelikli (tescilli yapı ve tescilsiz geleneksel yapı) yapıları kapsayan çalışmalarında sokağa karakteri ve kimliğini oluşturan cephe özellikleri; düz atkılı, eğrisel atkılı, gönyeli atkılı çıkma pencereler, pencere söveleri, doğrudan ve merdiven nişli bina girişleri, cumba ve açık çıkmalar, kâgir ve metal payandalar, kat silmeleri ve saçak genişlikleri olduğu görülmektedir.

Bereketli Sokak cephe analizlerinde; geleneksel dokudaki nitelikli yapılar ve yeni yapılar arasındaki uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Özellikle cephe genişlikleri, gabari ve cephe boşlukları olarak farklılık göstermektedir. Yapıların kat yükseklikleri arasındaki farklılık, saçak yüksekliğini de etkileyerek kat silmelerinin sokak boyunca değişken bir doğrultuda ilerleyerek bütünlüğün bozulmasına sebep olmaktadır. Geleneksel yapılardaki niteliksiz eklerin ve yeni yapıların ön düzey çizgilerinin sokağın kimliğine zarar verdiği görülmektedir.

Geleneksel yapılardaki çıkmaların (açık ve kapalı çıkma) durumu ve boyutu cephe genişliğine göre farklılaşması ve konum olarak yapının sağında, solunda veya ortasında

yer alması sokak siluetinin dinamik olmasını sağlamaktadır. Cumbalar tek bir katta olan cumbalar ve cephe boyunca birinci kattan üst katlara kadar devam eden cumbalar da yer almaktadır. Aynı zamanda kapalı çıkma (cumba) üzerinde açık çıkmanın (balkon) yer aldığı çıkma örnekleri de bulunmaktadır.

Parsel genişliğine göre farklılık gösteren bina girişleri genellikle, sokaktan birkaç basamakla girilen niş içinde veya sokak ile aynı kotta bina yüzeyinde tasarlanmıştır. Dar cepheli yapılarda (4.70m–10.00m) girişler genellikle cephenin yan tarafından yapılmaktadır. Parsel genişlikleri 10m ve daha fazla olan yapılarda ise simetrik olarak cephe ortasından yapılan girişler yer almaktadır. Bina girişleri eğrisel ve düz atkılı kapı olarak ikiye ayrılmaktadır. Bina yüzeyinde yer alan girişler cumbaların altında konumlandırılırken, düz nişli veya sokaktan birkaç basamaklı merdivenin yer aldığı girişler niş içerisinde korunaklı olarak tasarlanmıştır.

Cephelerdeki doluluk-boşluk oranlarında ise yeni yapılarda dolu yüzeyler yoğunluktayken, tarihi yapılarda dolu-boş oranları kendine ait bir boşluk sistemini oluşturarak yüzeylerin simetrik bir doku oluşturmasını sağlamıştır.

Bir kentin gökyüzü ile birleştiği arakesitini oluşturan kent silüeti, kentin üçüncü boyuttaki dili olan sokak dokularının bir araya gelmesiyle oluşur. Bu nedenle, sokaktaki yapı yüksekliği kontrolü kent silüetinin ve imajının tamamen etkilenmesine sebep olacaktır. Bu doğrultuda kentin silüetinin bozulmaması için örnek sokak silueti hazırlanmalıdır.

Bereketli Sokak'ta bitişik nizamdaki yapıların birbirileriyle sokak bütününde ilişkisi incelendiğinde; tarihi yapılarda sokak boyunca yapı üst kotlarının eğimle paralellik gösterdiği fakat tarihi yapılara yapılan eklerde ve yeni yapılarda silüetin bozulmasına neden olan yapı kontürleri yer almaktadır. Aynı şekilde kat hizaları, cephe oranları ve üst kotları geleneksel yapılarda uyumluyken, yeni yapılarda orantısız yapı yüksekliği yan cephelerde sağır duvarlara ve görüntü kirliliğine neden olmaktadır.

Sokaktaki yapılarda görülen kapalı ve açık çıkmalar, kat ve çatı silmeleri, söveler, kepenkler, payandalar, malzemeler, renklerdeki farklılıklar zengin bir doku görünümü kazandırarak kimliği ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 4.70 Bereketli Sokak mevcut cephe durumu (Öktem Karagül, 2023)

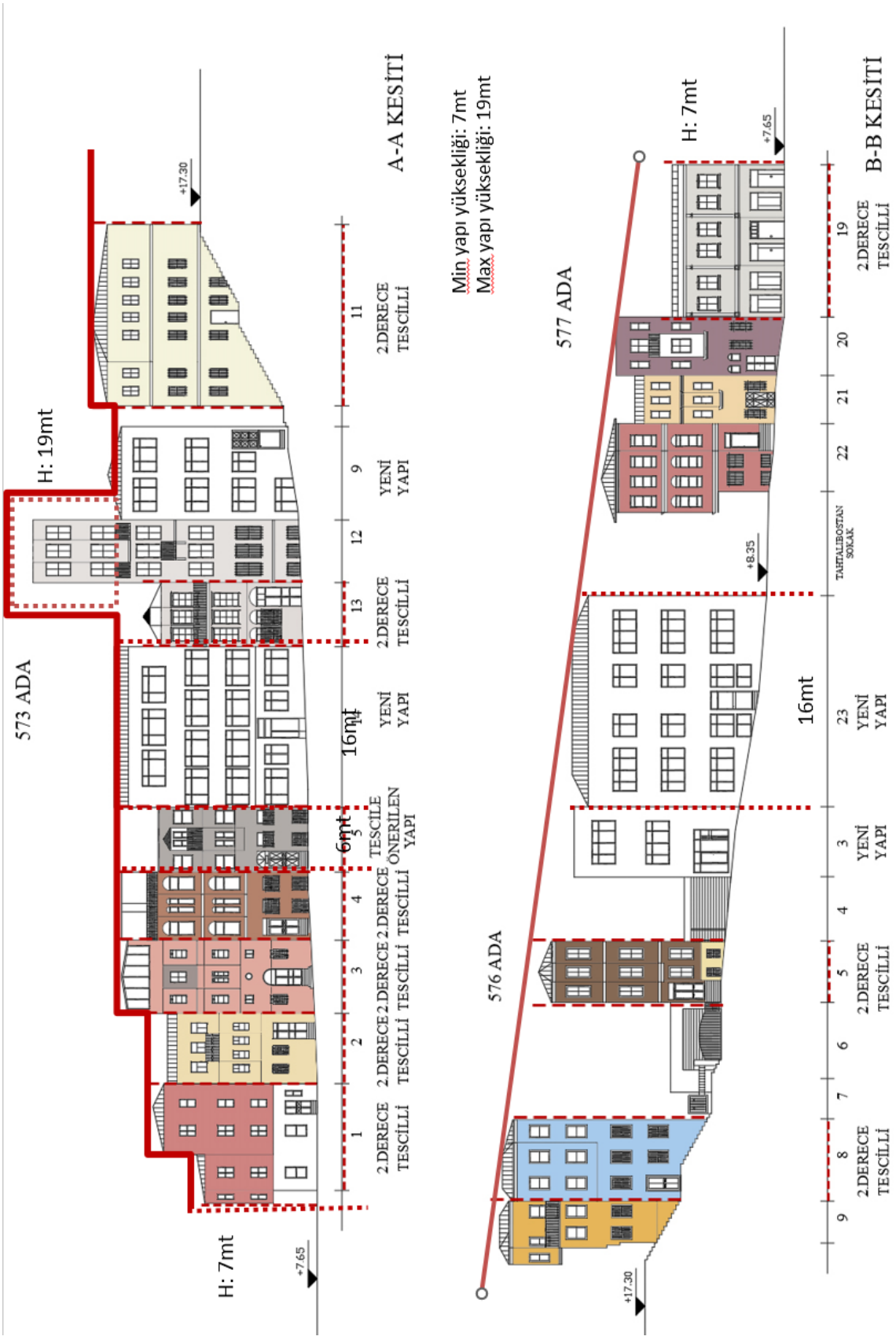

Şekil 4.71 Bereketli Sokak mevcut cephe durumu (Öktem Karagül, 2023)

Bereketli Sokak SWOT Analizi

Güçlü Yönler

- İstanbul'un kültürel mirasını bugüne taşıyan, geleneksel Osmanlı dönemi ahşap konutlardan oluşan tarihi dokusunu büyük oranda korumuş kentsel dokudur.
- Sokağın dar ve düz başlayarak merdivenle bitişi, merdivenle paralel yükselen konut dokusu sokağın kimliğini oluşturur.
- Sokakta 8 adet tescilli yapı, 1 adet tescile önerilen yapı ve geleneksel dokuda nitelikli ahşap yapılar bulunmaktadır.
- Doğru restorasyon uygulamaları ile hem tarihi yapılar korunmuş hem de sokak çekici hale gelmiştir.
- Bitişik nizamlı yapılar eğimli topoğrafyaya uyum sağlayarak manzaraya yönelmiştir.
- Konut yapılarının yoğunlukta olduğu karma kullanım yer almaktadır.
- Toplu taşıma araçlarına ve otobüs duraklarına yakın olduğu için ulaşım kolaylığı vardır.
- Bulunduğu konumdan dolayı kara ulaşımında otobüse, deniz ulaşımında motor ve vapur iskeleleri erişilebilirliği yüksektir.
- Mahalledeki cami, kilise, sinagog gibi önemli yapıların ve oyun parkı, okul, kafe ve alışveriş alanları gibi toplanma alanlarının ortak noktasında yer alması sokağın yaşam kalitesini arttırır.
- Sokağın karşısında yer alan Kuzguncuk Bostanı hem mahallenin hem de sokakta yaşayanların yeşil alan ihtiyacını karşılamaktadır. Aynı zamanda Bereketli sokak güneyde yer alan Kuzguncuk Parkı'na da yakındır.
- Bina cephelerindeki yapı girişi (doğrudan ve nişli), pencere oranları ve biçimleri, çeşitli çıkma ve cumbalar, saçak genişliği, payanda ve malzeme analizlerindeki tipolojiler sokağı karakteristik özellik vererek kimliğini oluşturur.
- Sokaktaki dar parselasyondan kaynaklanan 2-3 katlı yapıların dar ve uzun cephe ara yüzleri sokağın kimliğini yansıtmaktadır.
- Sokağın dar olmasına rağmen yapı yüksekliklerinin az olması rüzgâr ve güneşlenme imkânı vermektedir.
- Bitişik nizam yapılaşmanın getirdiği kesintisiz sokak dokusu, sokağa kimlik kazandırmaktadır.

Zayıf Yönler

- Korunması gerekli nitelikli yapıların tespit edilip tescillenerek hak ettiği ilgiyi görmesi gerekmektedir.
- Yapılardaki niteliksiz müdahaleler; sövelerin değiştirilmesi, parmaklık eklenmesi, nitelikli doğramaların PVC pencere ve kapı ile değiştirilmesi veya kaldırılması, niteliksiz eklerin ve malzemelerin kullanılması, yanlış müdahaleler sokak siluetini bozmaktadır.
- Yeni yapıların ve nitelikli yapılara yapılan ek katların orantısız yükselmesi, binaların önde veya geride veya konumlanması sonucu oluşan sağır duvarlar sokak bütünlüğünün bozulmasına sebep olmaktadır.
- Sokak turistik hale geldiği için gündüz nüfusu çok fazladır. Bu nedenle gece-gündüz kullanımı dengesi yoktur.
- Sokağın dar olması sebebiyle bitkilendirme dağınık ve az sayıda birkaç ağaç, yer yer saksı bitkileri ve yapı duvarlarındaki sarmaşıklardır.
- Aynı zamanda Sokağın dar olması, sokak yaya ve taşıt sirkülasyonu için yeterli olmamaktadır. Sokakta otopark alanının olmaması araçların yola park edilmesine sebep olarak yaya sirkülasyonunu etkilemektedir.
- Sokakta dezavantajlı bireyler için kaldırımların dar ve biçimsiz olması, sokağın merdivenle bitmesi ve yola/kaldırma park eden araçlar sebebiyle erişilebilirlik sorunu yaşanmaktadır.
- Gündüz araç yoğunluğunun fazla olması, ticarethanelerin kaldırımları işgal etmesi sebebiyle yayalar için çok dar olan mevcut kaldırımlar kullanılamamaktadır.
- Sokağın yapısı bank, oturma alanı gibi sokak mobilyalarına alan bulunmamaktadır. Fakat sokaktaki merdiven varlığı sebebiyle bu alanda yay yoğunluğu fazladır. Bu durum sokağın kimliğinin bir parçasıdır.
- Tarihi dokudaki sokakta yer alan yeni yapıların, tescilli ve tescilsiz nitelikli yapılarla uyumsuz olması sokağın bütünlüğünü bozmaktadır. Tarihi çevrelerin önemli sorunlarından olduğu gibi Bereketli Sokak'ın da en büyük sorunlarından biri yapıldıkları çevrelerin mevcut dokusu düşünülmeden tasarlanan yeni yapılar olduğu görülmektedir.

Fırsatlar

- Sokakta yeşil alanın az olması sokağı güzelleştirmek ve sokağa renk katmak için çiçek ve saksı bitkileri önerilerek hem farklılık sağlanabilir hem de yeşil doku oluşturulabilir.
- Alandaki nitelikli yapılar, kullanılan renk özellikleri ve konum olarak önemli yapılara olan yakınlığı sayesinde kullanıcıların zihninde sokağın yer etmesini sağlayarak halk tarafından benimsenip sahipliliğin artması sağlanabilir.
- Semtin çok kültürlü demografik ve sosyo-kültürel yapısı sayesinde sokakta canlılık sağlanabilmektedir.

Tehditler;

- Nitelikli yapılarda kullanıcıların ihtiyaca yönelik yaptığı ek oda, ek kat veya işlev değişikliği tahribatlara neden olabilir.
- Semtin popülerleşmesi ile meydana gelen yüksek talep kentsel çevrede yer alan konut yapılarının ticaret işlevine dönüşerek hem nitelikli yapıların özgünlüğünün bozulmasına hem de kent dokusunun değişmesinin önünü açmaktadır.
- Yapıların terk edilmesi ve bakımsızlığı sokakta güvensizliğe ve sokağın estetiğinin bozulmasına yol açabilir.
- Sokağın taşıt sirkülasyonuna ve sokağa park eden araçların neden olduğu tıkanmalara uygun olmaması, bu durumun yaya erişimini olumsuz etkilemesine neden olabilir.
- Araç trafiği, sokağa parklanma ve kaldırımın yürümeye elverişsiz olması yaya erişimini olumsuz etkileyerek sokağın cazibe noktası olmasının önüne geçebilir.

4.3 Kuzguncuk Kentsel Tasarım Rehberinin Hazırlanması

Bu bölümde yapılan analizler sonucunda yaklaşım esasları belirlenerek, bu doğrultuda Bereketli Sokak için öneri kentsel tasarım rehberi hazırlanmıştır. Hazırlanan rehberde tasarım ve uygulama aşamalarında doğru seçimlere dayalı projelendirme amaçlamaktadır. Rehber hazırlanırken öncelikle değişim baskısı altındaki özgün geleneksel karakteri olan yapılar korunup sokağın mimari karakteri ve imajı ele alınarak yeni yapılara yönelik öneriler getirilmiştir.

Lang, kentsel tasarım rehberlerinde olması gereken ortak kriterleri;

- Kapsam ve devamlılık,
- Mekân karakteri-kimliği,
- Hareket kolaylığı, erişilebilirlik,
- Kamusal mekânların kalitesi,
- Okunabilirlik, farklılık, uyum, ekolojik bilinç olarak tanımlamıştır.

Bu kriterler doğrultusunda mekânın kalitesini artması için sokak, sade ve yalın tasarımlardan oluşmalı, hareket kolaylığı ve erişilebilirliğin ön planda olması gerekmektedir. Sokaktaki arazi kullanım, yapı ve yapı adaları arasındaki ilişki, cephe görünümleri, yapıların biçimlenişi, malzeme, yapım tekniği ve renk seçimi tasarım kriterlerindendir. Rehber; sokak elemanları, cepheler, tabelalar, vitrin düzenleri, mekân güvenliği, yaya ve taşıt sirkülasyonu gibi konularda kullanıcıyı yönlendirmelidir.

Rehber, mimar, şehir plancıları ve diğer aktörleri tasarım kriterleri ile kısıtlamadan yönlendirmeli ve ihtiyaçların karşılanmasını sağlamalıdır. Bu nedenle tasarım ölçütleri kesin olmadan esnek biçimde hazırlanmalı, alandaki yeni yapılar için uygulama rehberinde tasarımcıya bırakılan ve belirlenmeyen alanlarda tasarımcının özgün ve özgür davranmasına imkân sağlanmalıdır. Bu süreçte, uzman ekipler ve yerel yönetimler, sokağı bütüncül olarak ele alan tasarım projeleri ile, semtin kültürel ve tarihi bütünlüğünü sağlayarak toplumun taleplerini karşılamalıdır.

4.3.1 Kentsel Tasarım Rehberi Uygulama İlkeleri

- Bu rehberde yer alan vizyon, analizler ve öneriler bir bütündür.
- Alandaki tüm yeni yapılarda ve eklerde tarihi dokuyu bozacak uygulamalara izin verilmemeli, estetik ve uyum sağlanmalıdır.
- Sokaktaki yapıların büyük bir kısmı konut olarak kullanılmaktadır ve planın öngördüğü yapı düzenini korumak kaydıyla konut altında ticari veya hizmet amaçlı kullanımlara uygun hale getirilebilir.
- Sokağın erişilebilirliği ve yaya hareketliliği açısından süreklilik sağlanmalıdır.
- Tarihi yapılar özgün biçimlerine getirilip, yeni ve niteliksiz yapıların cephe tasarımlarında, sokağın eğimi ve komşu binaların çekme mesafeleri, yükseklik ve gabarileri dikkate alınarak uyum ve süreklilik sağlanmalıdır.
- Nitelikli yapıların cephelerinde, dükkânların tabela ve vitrinleri koruma ilkelerine uygun düzenlenerek, düzenlemelerin son kararları kurul tarafından verilmelidir.

- Sokaktaki dükkânlarda, kepenk, tente ve vitrin düzenlemeleri boyut, malzeme, tasarım ve renk konularında uzman görüşü alınarak cephe ve siluette uyum sağlanmalıdır.
- Cephelerde görsel estetiği bozan klima cihaz motorları, anten vb. tesisat elemanlarının gizlenmesi gerekmektedir.
- Sokakta kullanılacak kent mobilyalarının (çöp kutusu, aydınlatma, bank vs.) tasarımında çevreyle uyumlu doğal ahşap malzeme kullanımına özendirilerek semt ile bütünlüğün bozulmasının önüne geçilmelidir.

Yeni yapı tasarımına yönelik ilkeler

- Rehberin ana yaklaşımı tarihi dokuda yer alan eski ve yeni yapıların bütünlüğü ve uyumudur. Yeni tasarımların tarihi çevre arasındaki uyumu; yorumlama, etkisizleştirme (nötrleştirme) yöntemi ile sağlanmalıdır.
- Yeni yapılar, geleneksel dokuda yer alan mimari özellikler taklit edilmeden, günümüzü yansıtan çağdaş malzeme seçimi ve yapım teknolojisiyle özgün tasarlanmalıdır.
- Geleneksel dokudaki sokak analizlerinde yer alan yapı yüksekliği, kat adedi, çatı tipolojisi, pencere, kat silmeleri, dolu-boş oranları, yataylık-düşeylik, çıkma ve saçaklardan referansla tasarımlar yapılmalıdır.
- Gabarileri tescilli ve nitelikli yapılarla uymayan, ek kat yaparak sokağın siluetini bozan yapılarda düzenlemeler yapılarak ek katların kaldırılması gerekmektedir.
- Yeni yapı tasarımlarının sokağın cephe analizlerindeki pencere, kapalı-açık çıkma, yap ı ve kat kontürleri, oranlar ve saçaklara göre değerlendirilmelidir.
- Yeni yapıdaki cephe genişliği, komşu parsellerdeki tarihi yapıların cephe genişlik ve oranlarına uygun olarak tasarlanmalıdır.
- Cephelerdeki doluluk-boşluk oranları göz önündür bulundurularak yeni yapılarda sokak bütününe uygun oranlar elde edilmelidir.
- Tarihi kentsel dokudaki bütünlüğün devamı için yeni yapılardaki malzeme seçimi doku analizlerine uygun olarak yapılmalıdır.

4.3.2 Bereketli Sokak Yapılaşma Önerileri

Sokağın sahip olduğu doku, mimari üslup ve kimliğine göre siluet, kat adedi, plan, cephe ve çatı tipolojisine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

4.3.2.1 Silüete Yönelik Öneriler

Alan bütünündeki incelemeler ve analizlerden elde edilen kriterlere göre, yeni yapıdaki kat adedi komşu olduğu tescilli yapıdaki kat adedinden fazla ise, kademelenme yapılarak tescilli yapı yönünde ara kat yapılması önerilmektedir. Kademelenme yapılması gereken durumda, yapının kademeli kısmının genişliği yeni yapı genişliğinin 1/3'ü oranında düzenlenmelidir. Yeni yapıdaki kademe hattı genişliği en fazla 5 metre olmalıdır.

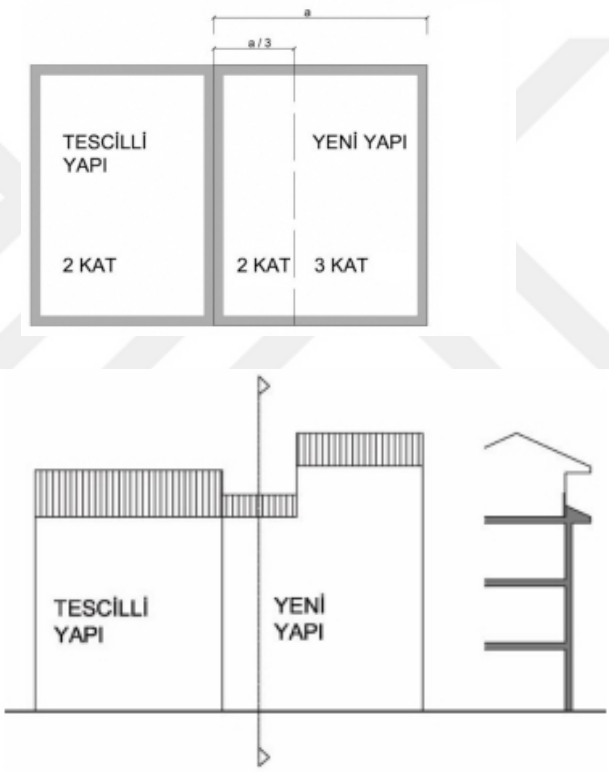

Şekil 4.72 Tescilli yapıya komşu yeni yapıda kademelenme

Sokaktaki tescilli ve yeni yapı parsellerinde yapılar genellikle bitişik nizamda ve ön bahçesiz olarak, arkada küçük bir bahçe kalacak şekilde yer seçmiştir. Bu doğrultuda yapılacak yeni yapılarda mevcut dokuya uyumlu olacak yapılaşma önerilmiştir.

4.3.2.2 Cephelere Yönelik Öneriler

Sokakta bulunan yapıların pencereleri düz lentolu pencerelerden ve eğrisel atkılı kemerli (basık ve yarım daire) düşey sürgülü sistem pencerelerden oluşmaktadır. Pencerelerin çoğunda üst başlıklı söveler yer almaktadır (Şekil,4.73). Sokaktaki nitelikli yapılarda

pencere en / boy oranı genellikle 1/2 ve ile 1/1.4 arasındadır. Yapılacak yeni yapılarda bu oranların korunması önerilirken, pencere formları tasarımcının tercihine bırakılmıştır. Pencere malzeme seçiminde ise nitelikli yapıların orijinal malzemelerine ve rengine benzer ürünlerin seçilmesi önerilmektedir.

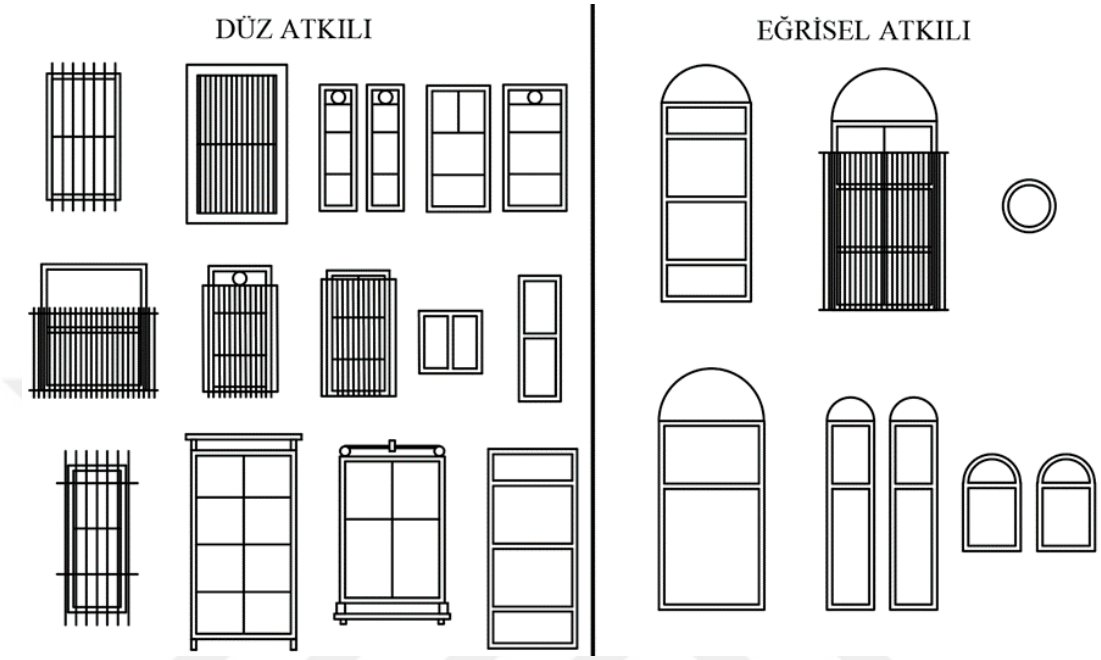

Şekil 4.73 Bereketli Sokak Pencere Tipolojisi (Öktem Karagül, 2023)

Alandaki nitelikli yapılara sokak cephesinden genellikle yapının sağ ve sol yanından, az sayıdaki yapılarda ise ortasından giriş sağlanmaktadır. Yeni yapılarda giriş kapıları tek kanatlı veya iki kanatlı olacak şekilde girişin yeri ve yönü tasarımcıya bırakılmıştır. Giriş kapılarının üzerinde kat yüksekliğine uygun olarak tepe penceresi yapılabilir. Giriş kapıları en az yönetmeliğe uygun boyutlarda yapılmalıdır.

Tescilli yapıların kapılarında ağırlıklı olarak ahşap, metal ve cam malzemeler kullanılmıştır. Yeni yapı tasarımlarında da bu malzemeler önerilerek, tasarımcının tercihine bırakılmıştır. Giriş kapısı oranları nitelikli yapı komşuluğundaki yeni yapılarda, nitelikli yapının giriş kapısı oranlarına göre düzenlenmelidir.

Alanda genellikle yapılara sokaktan bina içine doğrudan giriş yapılmaktadır. Sokağın eğimli yerlerinde su basman kotunun yüksekte kalması sebebiyle düz ayak girişler yerine çoğunlukla merdivenli yapı girişleri bulunmaktadır. Yeni yapılarda tasarlanacak basamakların parsel sınırlarını geçmemesi gerekmektedir.

Bina ana girişlerine engelli kullanıcılar için yönetmeliklere uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

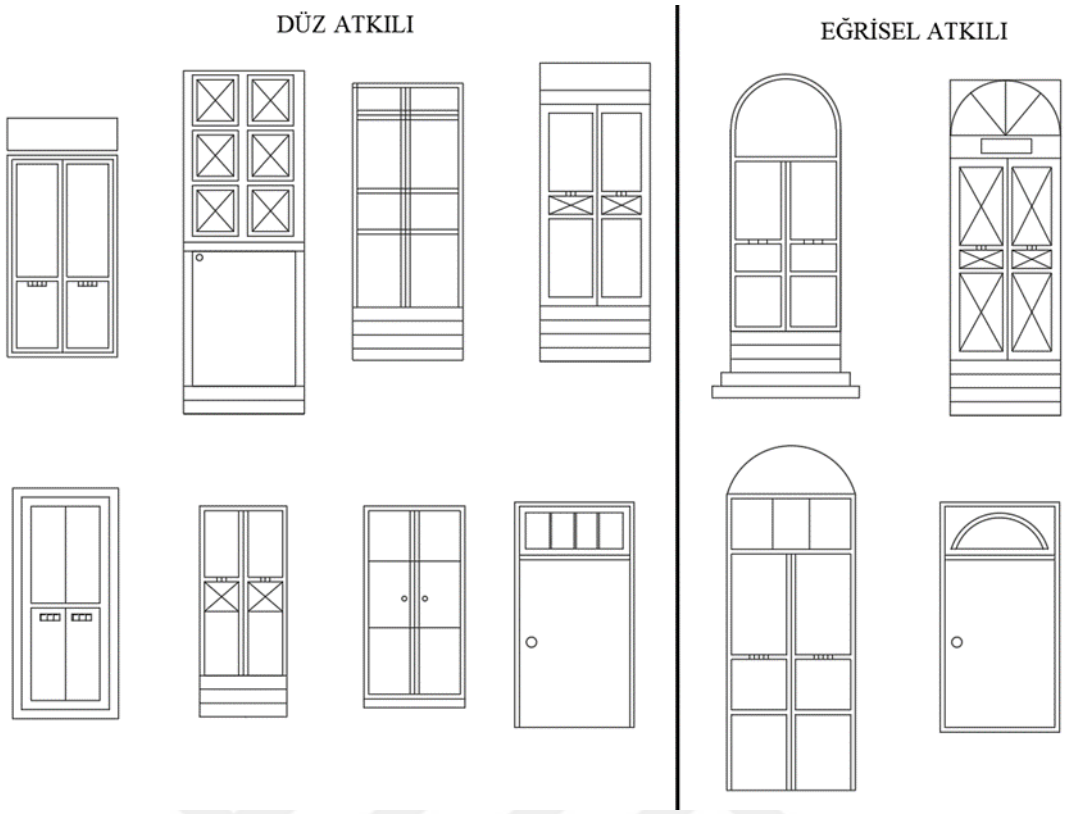

Şekil 4.74 Bereketli Sokak bina giriş kapıları (Öktem Karagül, 2023)

Sokakta yapılan analizler sonucunda nitelikli yapılarda düz çıkma, üç yüzlü çıkma ve üçgen formlu çıkma olduğu görülmüştür. Sokaktaki çıkma ve cumbaların sokak cephesinden parsel sınırlarının dışına taşmaktadır. Ancak planlarda parsel sınırlarının dışına açık ve kapalı çıkmaya izin verilmemektedir. Bu nedenle rehber doğrultusunda karşılıklı yapıların ½'sinin cumba veya çıkmanın olduğu nitelikli yapılardan oluşan Bereketli Sokak'ta, yeni yapı tasarımlarında sokağın kimliğine uygun olarak çıkma ve cumbalar sokak yönüne doğru parsel sınırı dışına taşarak kullanılabilir. Cumbalar arasında kalan sokağın genişliği 6 metre altına düşemez. Bu nedenle karşılıklı yeni yapılarda cumba yapılması durumunda sokak genişliği en az 6 metre olacak şekilde düzenlenmelidir.

Yapılacak olan çıkma ve cumbalar bina cephelerinde yan cephelerden en az 1.5 metre uzaklıkta yapılmalıdır. Cumba genişlikleri 1.5 -3 metre arasında ve derinlikleri en fazla komşu parseldeki cumba genişliği kadar ve 90 cm'i aşmayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Cumba formları sokaktakinitelikli yapılardan bağımsız olarak çokgen, üçgen, dörtgen olarak tek ve çift taraflı veya merkezi tasarlanabilir. Cumbalar tek veya iki katta yapılabilir.

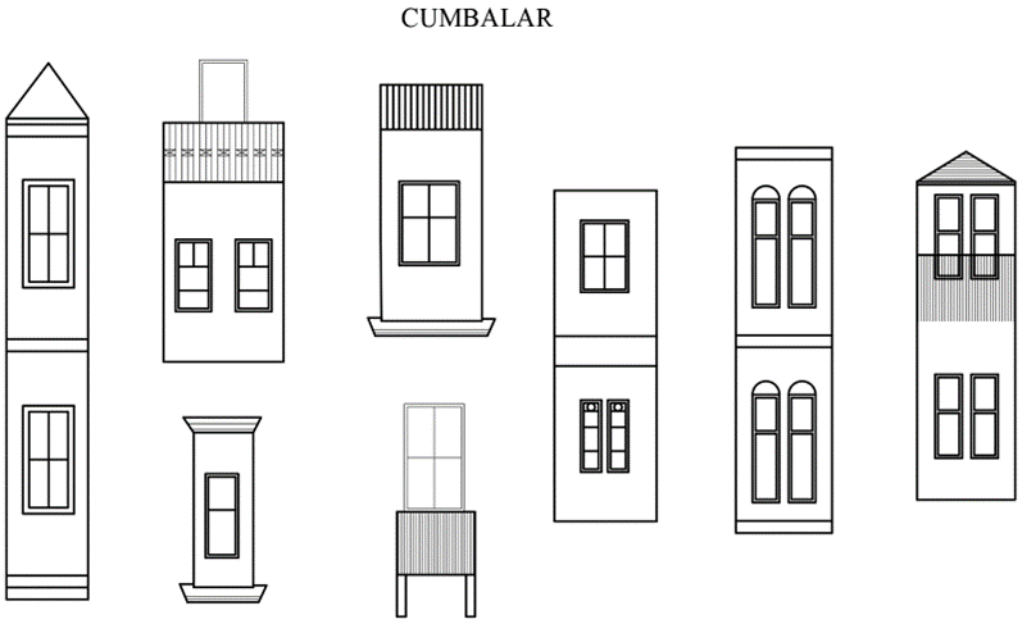

Şekil 4.75 Bereketli Sokak cumbaları (Öktem Karagül, 2023)

Yani yapılardaki cephe renk ve malzemeleri, nitelikli yapı yapıların renklerinin birkaç ton açık veya koyu renk aralığından seçim yapılmalıdır. Sokaktaki yeni yapıların cephe renklerinde güçlü ve baskın olmayan renk tonları seçilmelidir. Cephelerde doğal malzemeler (ahşap, pişmiş toprak, beton vb.) kullanıldığında malzeme doğal renginde bırakılmalıdır.

4.3.2.3 Yapıların Yükseklikleri ve Kat Adedi

Tescilli ve nitelikli yapıların denetimsiz bırakılarak kullanıcı ihtiyaçlarının doğrultusunda planların tahribata uğraması, terasın kapatılması veya kat eklenmesi gibi yapının kimliğini bozan durumlara sebep olmuştur. Bereketli Sokak'ta bu durumun önüne geçmek için cephelerde yapı yüksekliği ve saçak kotlarının denetim altına alınmıştır. Böylelikle hem sokağın kimliğini ve estetiğini bozan sağır duvarlar engellenir hem de kaçak yapılaşmanın önüne geçilmiş olur.

Şekil 4.76 Bereketli Sokak bina kotu ve saçak kotu önerisi (Öktem Karagül, 2023)

Tescilli yapı ve komşuluğundaki yeni yapı aynı kat adedine sahip ise, kat silmeleri yükseklikleri tescilli yapıyla uyumlu olmalıdır. Yeni yapının yüksekliği tescilli yapının yüksekliğini geçmemelidir.

Şekil 4.77 Bereketli Sokak 573 adada öneri yapı yükseklik ve kotları (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 4.78 Bereketli Sokak 576-577 ada öneri yapı yükseklik ve kotları (Öktem Karagül, 2023)

Öneri rehberde tarihi yapıların uluslararası koruma ilkeleri doğrultusunda özgünlüklerinin korunması temel ilke edinilmiştir. Bu nedenle sokaktaki cephe önerilerinde koruma ilkelerinde yer alan kentsel mekâna katılım esas alınmalıdır. Tarihi çevrelerdeki koruma çalışmaları tüm aktörlerin bir arada rol aldığı, disiplinli, bütüncül ve uzun süreli uygulamalardır. Bu doğrultuda rehber kapsamında basit onarım müdahaleleri önerilerek, bütüncül korumanın sağlanması için ilk adım atılmıştır.

4.3.3 Sokak Bütününe Yönelik Öneriler

Sokağın bitişik nizamlı ve dar olması sebebiyle büyük yeşil dokulara ve kent mobilyalarına alan bulunamamaktadır. Fakat sokakta yer alan merdivende Şekil 4.79'daki gibi hem oturma alanı hem de bitki ögelerine yer verilebilir.

Şekil 4.79 Oturma alanlı ve yeşil dokulu merdiven önerisi (Arch101, 2023)

Sokağın konumu itibariyle çevresinde yer alan cami, kilise, park, yeşil alan ve Kuzguncuk Bostanı'na küçük tabela veya yer üzerine boyamalar ile yönlendirmeler yapılabilir (Şekil, 4.80).

Şekil 4.80 Sokağın çevresindeki önemli yerlere yerde yönlendirme önerisi (Quint Essential Ruminations, 2023)

Bereketli Sokak'ın dar olması sebebiyle yayalara öncelik verilerek taşıtların belli saatlerde sokağa girilmesi sağlanmalıdır. Kaldırımların yol ile kademelenme farkı kaldırılarak yayaların ve dezavantajlı grupların hareketlerinin kısıtlanmadığı hemzemin kaldırım tasarlanmalıdır.

Şekil 4.81 Kaldırım ve yolun aynı kotta olduğu yaya öncelikli sokak örneği. Strazburg, Fransa (Öktem Karagül, 2023)

Yolun dar olduğu sokaklarda kullanılan tabela, bitki, duba ve aydınlatma elemanları yolu daralttığı için kaldırılması daha uygun görülmektedir. Bereketli Sokak'ta yer alan sokak elamanları karmaşaya sebep vererek yolun sürekliliğini bozmaktadır. Bu nedenle Şekildeki gibi aydınlatmaların yapı üzerinde yer aldığı, bitki, tabela ve dubalardan arındırılmış daha yalın, engelsiz kaldırım ve yollar Bereketli Sokak için de uygundur (Şekil 4.82).

Şekil 4.82 Yalın ve engelsiz sokak örneği, Floransa, İtalya (Öktem Karagül, 2023)

Sokağın dar olması sebebiyle yapı cephelerine monte edilen tabela yerine uzaktan daha kolay algılanabilen askı tabela kullanımı uygun görülmüştür. Şekil 4.83'deki askı tabela örnekleri ve Şekil 4.84'deki aydınlatma örnekleri, Şekil 4.85'deki sokak aksesuarları Bereketli Sokak'ta kullanabilecek örneklerdendir. Aydınlatma ve tabela ışıklarının tasarımında uzman görüşünün alınması önemlidir.

Şekil 4.83 Yapı cephelerinde tabela örnekleri (Arch101, 2023)

Şekil 4.84 Yapı cephelerinde aydınlatma örnekleri (Arch101, 2023)

Şekil 4.85 Yapı cephelerinde sokak aksesuarı örnekleri (Arch101, 2023)

5
SONUÇ

Bu çalışma, kentsel tasarım rehberinin hazırlanma sürecini ve tarihi çevrenin korunmasında rol oynayan kentsel tasarımın değerlendirilmesini ele almaktadır. Bu anlamda kimlik ve koruma, eski-yeni yapılaşma arasındaki uyum, sokak silueti, tescilli yapıların korunması, kalite, yerellik, çeşitlilik ve esneklik gibi çeşitli faktörlere odaklanılmıştır. Kuzguncuk Bereketli Sokak için hazırlanan kentsel tasarım rehberi sürdürülebilir kent gelişimi için bu faktörlerin önemini vurgulayarak, tarihi çevredeki yeni yapılaşmanın kontrollü ve tescilli yapılarla uyumlu olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Yeni yapılarla uyumlu mirasımızın gelecek nesillere de aktarılmasının nasıl gerçekleşeceği de çalışmada ele alınmıştır. Aynı zamanda, yerel tarihin sembolleri olarak kabul edilen yapıların bütünlüklerini korumak için çağdaş yapıları dokuya uyumlu olarak inşa etmede kentsel tasarım rehberlerinin önemi vurgulamaktadır.

Günümüzde tarihi çevre kavramı ve koruma yaklaşımı gelişerek, tarihi değeri olan yapıların çevresiyle ve orada yaşayanlarla birlikte korunmasının önemi vurgulanmaktadır. Tarihi yapıların çevresinden bağımsız korunmasına odaklanan eski yaklaşım yerine, tarihi çevreyi ve içinde yaşayanları bütün olarak gören ve kendine özgü değerlerini günlük hayata entegre ederek kültürel mirası gelecek nesillere aktarmayı amaçlayan yaklaşımlar öne çıkmaktadır.

Tarihi çevrenin oluştuğu sosyal, kültürel ve fiziksel çevreye ait özelliklerinin korunması, mekânsal yapısının analiz ve planlamasının yapılması koruma çabalarının temel unsurlarıdır. Bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemeler, çeşitli aktörler, sivil toplum örgütleri ve kuruluşların çalışmaları, tarihi çevre koruma bilincinin olumlu bir şekilde geliştiğini gösterir.

Gelişim ve değişim sürecinde olan tarihi kentlerin değerlerini koruyabilmek için, yeni gelişmeleri uygun şekilde korumak ve geliştirmek toplum bilinciyle mümkündür. Bu nedenle kent sakinlerinin çevre ve tarihi değerlere sahip çıkan korumacı bir duyarlılıkla hareket etmesi için yenilikçi yaklaşım modeline ihtiyaç vardır. Kentsel tasarım rehberleri, bu gereksinimi karşılamak için önemli araçlardan biridir.

Yeni koruma anlayışıyla hazırlanmış kentsel tasarım araçlarından biri olan, kenti kimliği ve estetiğiyle bir bütün halinde ele alarak kentin korunmasında rol alan rehberler, ülkemizde 2000'li yıllarda planlama sistemine dahil olmuştur. Bu dönemdeki planlama sistemindeki açıklıklar sebebiyle planlama ve kentsel tasarım süreçleri birbirinden ayrı ilerlemekteydi.

Rehberler, planlama ve kentsel tasarım arasında, fiziksel ve kültürel değerleri barındıran, yerele özgü plan ve tasarımları barındırarak bütünlüğün sağlanması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Fakat günümüzde rehberlere yönelik yeterli kurum ve uzmanlaşma düzenlemeleri yer almadığı için uygulamada birçok sorunla karşılaşılmaktadır (ÇŞB, MSGSÜ, 2016).

Kentsel tasarım ve planlama, birbiriyle bağlantılı ve bir bütün olarak ele alınması gereken kavramlardır. Aydemir'in (2004) belirttiği gibi, tasarım rehberleri ve planlama çalışmaları paralel bir şekilde yürütüldüğünde, kimlikli bir kent dokusunun gelişimine önemli katkılar sağlanabilir. Bu bağlamda, planlama sistemi ile tasarım rehberleri arasında kurulan ilişki, yerel kültürel ve fiziksel değerleri içeren yaklaşımların yansıtılması ve bütünlüğünün sağlanması açısından büyük öneme sahiptir. Yerel değerlerin korunması ve kent kimliğinin güçlendirilmesi için rehberler entegre bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'deki planlama sistemi, kentsel tasarım ve rehber kavramları ile içeriklerinin düzenlenmesi ve Kentsel Tasarım Rehberleri'nin (KTR) desteklenmesi için büyük öneme sahiptir. Mekânsal planlar yapım yönetmeliği (2014) içerisinde "rehberin, kentsel tasarım uygulamaları içerisinde hazırlanması uygun görülmesi" ifadesine yer verilmesi, rehberle ilgili örneklerin artmasına sebep olmaktadır.

Tarihi kentsel çevrede, eski-yeni yapı arasındaki uyumun sağlanması için KTR çalışmalarının zorunlu hale getirilmesi, planlama sistemi içerisine rehberlerin entegre edilmesi ve rehberin üst ölçekli plan politikalarıyla uyumlu bir şekilde oluşturulması gerekmektedir. Rehberlerin yenilikçi, esnek ve performansa odaklı bir yaklaşımla, motivasyon yaratan, öğretici, alternatif yollar gösteren, bilgilendirici ve yönlendirici niteliklerine sahip olması gerekmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016).

Rehberlerin hazırlanması sürecinde kullanıcı ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, sosyal dengeyi destekleyen yasal düzenlemelerin yapılarak uygulanması, rehberlerin üst

ölçekten en küçük detaya kadar düşünülmesi ve tarihi değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Böylelikle rehberlerle kentsel tasarım ve planlama çalışmalarında kaliteli ve sürdürülebilir çözümler elde edilerek, Türkiye'nin tarihi kentsel alanlarının gelişimine katkı sağlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, tarihi çevrenin korunmasında çağdaş bir yaklaşım olan rehber ve içeriğinin değerlendirilmesi yapılarak ulusal ve uluslararası rehberler incelenmiştir. Ardından, tarihi dokuda yer alan Kuzguncuk Bereketli Sokak'ta kültürel ve tarihsel araştırmalar yapılarak tasarım altlığı için analiz ve sentez çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın temel hedefi, sokağın karakterini ortaya çıkararak korumak, yapılacak yeni yapıları dokuyla uygun olması için yönlendirmek ve üst ölçekte semtle bütünlüğünü sağlamaktır.

Kuzguncuk, İstanbul'un tarihi miras ve değerlerine sahip Boğaziçi semtlerinden biridir. İstanbul'daki diğer tarihi semtlerde olduğu gibi, göç, siyasi olaylar, yangınlar ve hızlı kentleşme sonucu yeni yapılar kentin zarar görmesine ve kimliksizleşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda Kuzguncuk'ta tarihi dokuyu korumayı hedefleyen planların uygulanmaması da semtte büyük ölçüde zarara yol açmaktadır. Bereketli Sokak'ın yerel kimliğinin ve tarihi bir dokusunun değişim baskısı altında olması, koruma planlarının yetersiz kalması sebebiyle bu alanda rehber hazırlanması gerektiği görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada rehberin hedefi belirlenerek rehber hazırlama aşamalarında yer alan analiz ve sentez çalışmaları yapılmıştır. Bu bağlamda, sokağın ve çevresinin analizi yapılarak yerleşime ilişkin özellikler, yapıların cephe özellikleri, sokak dokusu ve yapısal, sosyal, kültürel unsurlar incelenmiştir.

Yerleşim analizleri, alanın tarihi ve kültürel nitelikleriyle birlikte yapılan cephe analizleri ve sokak/silüet analizleri, bölgenin yapısını ve tarihi değerini kimliğini ortaya koymaktadır. Bu analizler sonucunda, öneri tasarım rehberinin altlığı hazırlanmıştır. Sokağın güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler belirlenerek, bu bilgiler doğrultusunda sokağa kılavuzluk edecek "ilkeler" tespit edilmiştir. İlkeler doğrultusunda hazırlanan rehber tasarımcıyı sınırlamadan yönlendiren önerileri içermektedir.

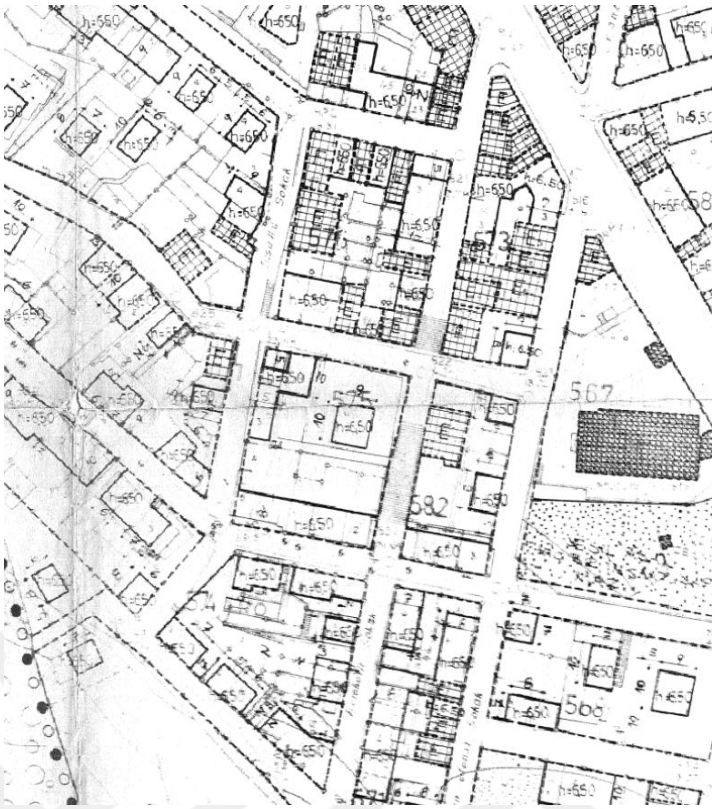

5.1 Çalışma alanına ilişkin meri koruma imar planı (İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

"Kentsel tasarım rehberleri planlama ve mimari tasarım arasındaki arayüz olarak kurgulanmalı" ilkesinden yola çıkılarak sokak ve doku bütünlüğüne ilişkin öneriler de getirilmiştir.

Kentsel tasarım rehberleri koruma amaçlı imar planları ile uyumlu olarak hazırlanmalıdır. Planın ikinci boyut halinde getirdiği kararları üçüncü boyutta silüet olarak gösterilmelidir. Özellikle Kuzguncuk gibi topografyanın öne çıktığı korunacak dokuda silüet ve benzeri çalışmalarla getirilen kararların özellikle yükseklik ve yapılaşma katsayısı verilen alanlarda nasıl gerçekleşebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Çalışmanın temel olarak çözüm bulmaya çalıştığı konu; koruma alanında hazırlanacak kentsel tasarım rehberlerinde yeni yapıya ilişkin tasarım ilkeleri ve yaklaşım esasları Kuzguncuk/Bereketli Sokak özelinde belirlemektir. Bu doğrultuda rehberde;

- Yeni yapı silüet önerileri,
- Dokuya uygun kontur ve gabari önerileri,
- Cephe boşlukları önerileri
- Renk ve malzeme alternatiflerine dair öneriler getirilmiştir.

Şekil 5.2 Yeni yapı öneri fişi (573 ada 14 parsel) (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 5.3 Yeni yapı öneri fişi (576 ada 3/23 parsel) (Öktem Karagül, 2023)

Şekil 5.4 Bereketli Sokak öneri silüet (A-A kesiti) (Öktem Karagül, 2023)

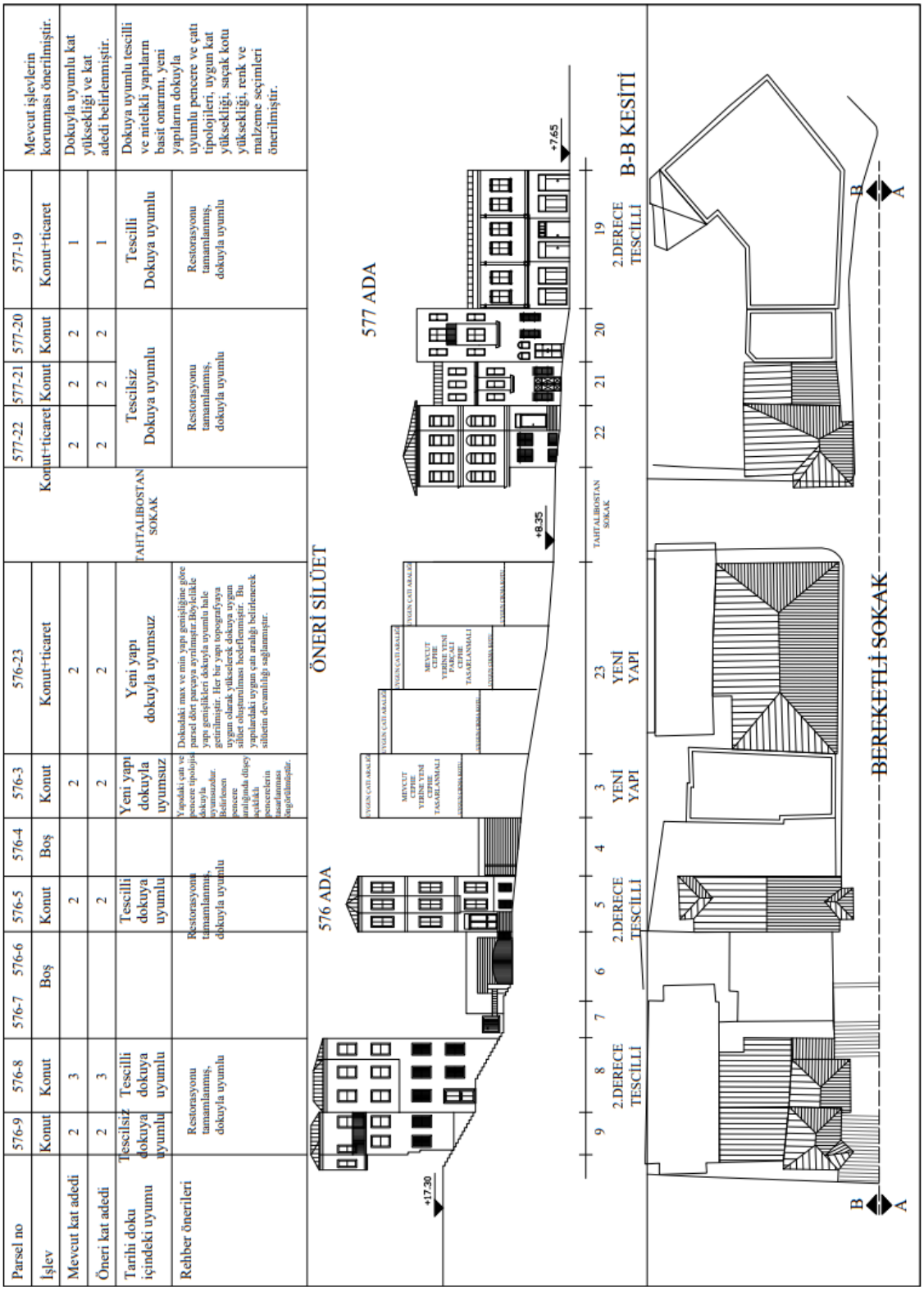

Parsel no	576-9	576-8	576-7	576-6	576-5	576-4	576-3	576-23	TAHTALIBOSTAN SOKAK	577-22	577-21	577-20	577-19	Mevcut işlevlerin korunması önerilmiştir.
İşlev	Konut	Konut	Boş	Konut	Boş	Konut	Konut+ticaret		Konut+ticaret	Konut	Konut	Konut+ticaret		
Mevcut kat adedi	2	3		2		2	2		2	2	2	1		Dokuyla uyumlu kat yüksekliği ve kat adedi belirlenmiştir.
Öneri kat adedi	2	3		2		2	2		2	2	2	1		
Tarihi doku içindeki uyumu	Tescilsiz dokuya uyumlu	Tescilli dokuya uyumlu		Tescilli dokuya uyumlu		Yeni yapı dokuyla uyumsuz	Yeni yapı dokuyla uyumsuz		Tescilli Dokuya uyumlu	Tescilsiz Dokuya uyumlu		Tescilli Dokuya uyumlu		Dokuya uyumlu tescilli ve nitelikli yapıların basit onarımı, yeni yapıların dokuyla uyumlu tipolojileri, uygun kat yüksekliği, saçak kotu yüksekliği, renk ve malzeme seçimleri önerilmiştir.
Rehber önerileri	Restorasyonu tamamlanmış, dokuyla uyumlu			Restorasyonu tamamlanmış, dokuyla uyumlu		Yapıdaki çatı ve pencere tipolojisi dokuyla uyumsuzdur. Belirlenen pencere aralığında düşey eksenlerin tasarlanması öngörülmüştür.	Dokudaki max ve min yapı genişliğine göre parsel dört parçaya ayrılmıştır. Böylelikle yapı genişlikleri dokuyla uyumlu hale getirilmiştir. Her bir yapı topografyaya uygun olarak yükselerek dokuya uygun silüet oluşturulması hedeflenmiştir. Bu yapılardaki uygun çatı aralığı belirlenerek silüetin devamlılığı sağlanmıştır.		Restorasyonu tamamlanmış, dokuyla uyumlu		Restorasyonu tamamlanmış, dokuyla uyumlu		

Şekil 5.5 Bereketli Sokak öneri silüet (B-B kesiti) (Öktem Karagül, 2023)

Hazırlanan rehberde tarihi kent dokusunda yeni yapabilmek için öncelikle üst ölçekten bütüncül bir bakış açısıyla tasarım yaklaşımları belirlenmiştir. Tarihi olarak belirlenen ve sınırlanan çalışma alanında fiziksel ve sosyal analizler ve tek yapı ölçeğinde irdelemeler ile yapı tipolojileri elde edilmiştir. Tüm bu öneriler sokakta yeni tasarlanacak yapılara ilişkin ipuçları vererek yeni tasarlanacak yapılara ilişkin yaklaşım yöntemlerinin altlığını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda tasarım yaklaşımlarından aşağıdaki yöntemler benimsenerek rehber önerisi getirilmiştir.

- Uygunluk (uyumlu yapma)
    - Benzetme/benzerlik yöntemi
    - Etkisizleştirme (nötrleştirme)

Bu yaklaşımlardan uyumlu yapma yöntemi ile yapı tipolojilerinden belli belli referanslar alınarak; tarihi doku ve yeni yapılar arasında geçişler sağlanması hedeflenmiştir. Nötr etki yöntemiyle yapıda nötr malzeme kullanımı ve form oluşturmada referanslarla hareket ederek dokuyla bütünlük sağlanmıştır. Rehber önerisinde aynı zamanda çağdaş malzeme kullanımı ile dönemsel yanılgıların önlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

İncelenen örnek rehberler ve önerilen Kuzguncuk rehberi sonucunda; tarihi kent dokusunda tasarlanan ve tasarlanacak olan yapılarla ilgili en önemli yaklaşımın, kentsel dokuyla bütüncül bir bakış açısının gerekliliği, mekânın ruhunun iyi okunmasının ve dokuda var olan eski yapıların doğru analiz edilmesinin, yeni yapılacak yapılarda başarılı olabilmek için önemli girdiler olduğu görülmektedir.

Rehber, mekân ve yapıların nasıl kullanılacağı ve yaşanılabilir bir mekânın nasıl oluşturulacağı konusunda kullanıcıyı yönlendirmektedir. Rehberin hazırlanması ve uygulanmasında yenilikçi ve yaratıcı çözümlere olanak tanınmalıdır. Aynı zamanda kentsel bütünlüğü sağlayarak ve ortak bir dil oluşturarak kentsel tasarım hedeflerinin anlaşılmasına yardımcı olmalıdır. Ancak, tasarımın biçimini tanımlamak yerine, tasarım sürecine rehberlik ederek daha işlevsel bir rol üstlenir. Rehberler, çalışma alanının gelişim sürecini kontrol etmek ve tasarım kontrolleriyle aktörler arası iş birliğini koordine etmelidir.

Değişim baskısı altındaki tarihi kentsel dokudaki kentlerimizin korunması açısından tasarım rehberlerinin gerekliliği ve başarılı bir şekilde uygulanabilmesi önemlidir. Aynı zamanda rehberi yönlendirecek uzman ekiplerden oluşan disiplinler arası bir çalışma ile ülkemizdeki birçok tarihi kentte çarpık yapılaşmanın önüne geçilebilir. İyi koordine olan

uzman ve deneyimli bir ekibin disiplinli çalışmaları ve rehberin uygulama sürecinde sıkı denetimi, gözlem ve konsantrasyonu ile başarılı bir rehber oluşturulabilir. Alan çalışmalarında hedefler, ihtiyaçlar ve eksikler belirlenerek analizler yapılmalı, rehber için gerekli altlık oluşturulurken öncelikle kullanıcının yasal, ekonomik ve sosyal hakları korunmalıdır. Rehber hazırlanırken sürecin dikkatle yönetilmesi, katılımın sağlanması, tarafsız olunması, değişikliklerin ele alınması, farklı aktörlerin birlikte ve kontrol sürecinde etkinliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, kentsel tasarım rehberleri çözümü yönlendiren yerele özgü bir sistem sunmalıdır.

Hazırlanan rehberin temel tasarım ilkelerinden biri sokak ve çevresinin, içinde yaşayanlarla birlikte bütün halinde ele alınarak korunmasıdır. Sadece fiziksel çevre ilişkisi değil aynı zamanda çevre ve insan ilişkisini de kapsayan bir rehber hazırlanması hedeflenmiştir. Sosyal çevre, kullanıcının kendini mekanla bir bütün hissetmesini sağlayan en önemli öğedir. Kentsel formun bir parçası olarak, sokak ve bina cepheleri gibi önemli kamusal yaşam alanlarının korunması ve canlılığını sürdürebilmesi için yapılan çalışmalar, fiziksel boyutun yanı sıra sosyal yaşamın aktifliğini de içermelidir.

Kentsel tasarım rehberinin uygulama sürecini belirlenen öneri ve yaklaşım esaslarına göre disiplinle yönetmek büyük önem taşır. Rehberin başarıyla sonuçlanması için yerel yönetimin tasarım sürecini yakından takip ederek izleme/denetleme aşamasını yerine getirmesi önemlidir. Doğru bir rehber için rehber hazırlama süreci içindeki aşamaların doğru bir şekilde tanımlanması, uygulamanın izlenmesi ve denetlenmesi, sorumlu ekibin deneyimli ve uzman olması, kentsel aktörlerin birlikte ve disiplinli bir yaklaşım içinde olması gereklidir. Aynı zamanda izleme/denetleme aşamasında rehberin ilk kısmında yer alan tasarım ilke ve hedefleriyle olan ilişkisi sürekli olarak kontrol edilmelidir.

Özgün tarihi çevrelerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için çeşitli fotoğraf, video veya yazılarla belgelemeler yapılmalı, yeniden kullanım olanakları araştırılmalıdır. Rehberlerdeki planlama ve tasarım kararlarında kurumsal diyalogların oluşturulması, uzman görüşlerin alınması ve toplum bilincinin gözetilmesi önemlidir. Bu şekilde, kentsel mirasımızı koruyarak ve gelecek nesillere aktarmak için önemli adımlar atılabilir.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon.* İstanbul: YEM Yayın.

Ahunbay, Z. (2016). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon.* İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Akın, N. (1994). *"Kuzguncuk" Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları Cilt:5.

Akın, O. (2013). Kentsel ve Çevresel Koruma . *Dünya Miras ve Yönetim Planı.* içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Arkitektüel. (2019, Mart 15). *Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi / Turgut Cansever.* Arkitektüel: https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/ adresinden alındı

Australia ICOMOS. (2000). *The Burra Charter.* Sydney: Australia ICOMOS Incorporated.

Aydın, E. (1998). Tarihi Çevre İçindeki Yeni Yapılaşmaların Uygulama Sonuçları. Mimar Sinan Üniversitesi Doktora Tezi.

Bektaş, C. (1996). *Hoşgörünün Öteki Adı: Kuzguncuk.* İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.

Bektaş, C. (2011). *Kuzguncuk.* İstanbul: Literatür Yayınları.

Binan, C. (1999). Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci. *Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi*.

Binan, C. (2009). *Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu Bildiri Kİtabı.* İstanbul: İBB KUDEB.

Council of Europe. (1991, Eylül 9). *Council of Europe.* Ocak 10, 2022 tarihinde Recommendation Of The Committee Of Ministers To Member States On The Protection Twentieth-Century Architectural Heritaga: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804bde8d adresinden alındı

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, & MSGSÜ. (2016, 11 5). *Kentsel Tasarım Rehberleri.* csb: https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/Kentsel%20Tasarim/Kentsel%20Tasarim%20Rehberleri/KENTSEL%20TASARIM%20REHBERLERI_Cilt1.pdf adresinden alındı

Çobanoğlu, T., Güler, K., & Okyay, G. (2015). Küçük Ayasofya Mahallesi Geleneksel Ahşap Konut Mimarisinin Dönüşümü ve Koruma Açısından Değerlendirilmesi. *Tasarım-Kuram Cilt:11*.

Deleon, J. (2003). *Boğaziçi Gezi Rehberi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Demiri, K. (2013, 7). New Architecture as Infill in Historical Context . *Architecture and Urban Planning*, s. 44-50.

Denel, S. (1982). *Batılılaşma sürecinde İstanbul'da tasarım ve dış mekanlarda değişim ve nedenleri.* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

DETR. (2000). *By Design, Urban design in the planning system: towards better practice.* London: Commission for Architecture and the Built Environment.

Dinçer, İ. (2012). Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi. M. E. (Der.) içinde, *Kentsel Ansiklopedik Sözlük* (s. 228). İstanbul: Ninova Yayınları.

Dizdar, S., & Sönmez, N. (2006). Osmanlı Sivil Mimarlığında İstanbul'daki Taş Odalar ve Fener Evleri. *Megaron 1*, s. 126-142.

Doğrusöz, F. N. (1994). Tarihi Ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu Ve 'infil' Olgusuna Farklı Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ebcim, N. (2005). . *Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu Semt KUZGUNCUK.* İstanbul: İleri Yayınları.

English Heritage. (1997). *Sustaining the historic environment: new perspectives on the future: an English Heritage discussion document.* English Heritage.

Eren, İ., & Çolpan Erkan, N. (2018). Kentsel Mekanın Organizasyonunda Bir Uygulama. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarımda Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar.* İstanbul.

Ertürk, Z., & Birlik, S. (1999). Tarihi Çevrede Tasarım. *Arkitekt Dergisi*.

Eruzun, C. (1989). Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi. *Türkiye 11. Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları.* Edirne.

Europa Nostra. (2007, Haziran 7). *Stockholm Bildirgesi: "Avrupa'da Kültür Mirasının Bütünleşmiş Bir Parçası Olarak Modern Akım Mimarlığı".* Mimarlar Odası: http://www.mo.org.tr/UIKDocs/europanostra2007.pdf adresinden alındı

Frodl, W. (1966). Anıtlar, Bakım ve Onarımları. *Akademi Dergisi/5*.

Google Maps. (2022). *Google Maps.* https://www.google.com/maps adresinden alındı

Google Maps. (2023, Nisan). *Bereketli Sokak. - Google Street View.* https://www.google.com/maps/place/Kuzguncuk,+Bereketli+Sokagi,+34674+%C3%9Csk%C3%BCdar%2F%C4%B0stanbul/@41.0347153,29.0276179,17z/data=!4m16!1m9!3m8!1s0x14cab7e9e8073505:0xf32c9d0472178520!2sKuzguncuk,+Bereketli+Sokagi,+34674+%C3%9Csk%C3%BCdar%2F%C4%B0sta adresinden alındı

Görgülü, T. (2015). Tarihi Dokuda Yeni Yapı Sorunları. *Restorasyon ve Koruma İlkeleri* (s. 149-165). içinde Ankara: Anadolu Ünversitesi.

Gültekin, N. (2001). Türkiye'de Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Sürecinde Yaşanan Açmazlar. H. Sezgin içinde, *Türkiye de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras TAÇ Vakfı nın 25 Yılı Anı Kitabı* (s. 213-218). İstanbul: Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Günay, Z. (2010). Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevrenin Sürdürebilirliği: Sürdürebilir Kentsel Koruma Modeli. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri .

Highfield, D. (1991). The Construction of New Buildings Behind Historic Facades. London: E & FN SPON An Imprint of Chapman & Hall.

Horler, M. (1975). *Modern Architecture and Ancient Monuments.* ICOMOS: https://www.icomos.org/monumentum/vol11-12/vol11-12_1.pdf adresinden alındı

Hunt, R., & Boyd, I. (2017). *New Design for Old Buildings.* RIBA Publishing.

İBB. (tarih yok). *İstanbul Şehir Haritası*. https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/ adresinden alındı

ICOMOS. (1964). *International Charter for The Conservation and Restoration of Monuments and Sites.* Venice.

ICOMOS. (1975). *The Declaration of Amsterdam.* Amsterdam.

ICOMOS. (1994). *The Nara Document on Authenticity.* Nara.

ICOMOS. (2011). *The Valetta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities.* Towns and Urban Areas. adresinden alındı

ICOMOS Türkiye. (2013). *Mimari Mirası Koruma Bildirgesi.*

İşli, N. (2002). İstanbul'un Mahalle İsimlerine Ait Kaynaklar ve 1876-77 tarihli Esâmi-ı Mahallât. *İstanbul Dergisi 40*, s. 71-77.

Kalkınma Planları. (tarih yok). http://www.sbb.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx adresinden alındı

Kıray, M., & Karaman, Ö. (2006). Tarihi Yapıların/ Dokuların Yenilenme Sürecinde Çağdaş Cephe ve Çatı Elemanları Kullanımı. *3. Ulusal Çatı ve Cephe Kaplamalarında Çağdaş Malzeme ve Teknolojiler Sempozyumu, Yayınlanmış Bildiri*, (s. 77-82). İstanbul.

Konuk, G. (1999). Kentsel Tasarım Süreci, Sürece İlişkin Yaklaşımlar ve Tasarım Kontrolleri. *1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı.* İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Kuban, D. (1969). Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar. *Vakıflar Dergisi*, 341-356.

Kuban, D. (1970). İstanbul'un Tarihi Yapısı. *Mimarlık Dergisi Sayı:5*, s. 26-48.

Kuban, D. (2001). *İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis.* İstanbul: YEM Yayınları.

Kültür Envanteri. (2022). *Kültür Envanteri - Bilirsek, koruruz.* Kültür Envanteri: kulturenvanteri.com adresinden alındı

Lang, J. (2005). *Urban Design: A Typology of Procedures and Products.* Oxford: Architectural Press.

Lynch, K. (1981). *Theory of Good City Form.* Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Madran, E. (2006). Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci için Bazı Notlar. *Mimarlık Dergisi, 332*, 20-22.

Madran, E. (2013). Kültürel Mirası Koruma Mevzuatının Ülkemizdeki Gelişimi. M. E. (Der.) içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (s. 303). İstanbul: Ninova Yayınları.

Okyay, İ. (2001). *Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası.* İstanbul: YEM Yayınları.

Orhan, M. (2015). Kentsel Kalitenin Geliştirilmesi Bağlamında Stratejik Bir Yaklaşım; Kentsel Tasarım Rehberi Kavramsal Model Önerisi, Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Öktem Karagül, B. (2023). *Fotoğraf arşivi*

Öktem Karagül, B., & Örnek, E. (2023). Koruma Alanlarinda Kentsel Tasarim Rehberi: Fatih-Şehsuvarbey Sokak. *III. International Istanbul Current Scientific Research Congress.* İstanbul: İZDAŞ.

Özden, E. Ö. (2006). 'Kentsel Sit Alanı' İlanı 'Mutlak Korunuyor'Anlamına Geliyor mu? *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt:21 No:4*, 651-660.

Pervititch, J. (2000). *Jacquea Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul: İstanbul in Insurance Maps oj Jacques Pervititch.* İstanbul: Tarih Vakfı.

Polat, S., Tümer Yıldız, Ö., & Dostoğlu, N. (2018). Kültürel Miras Alanları İçin Kullanıcı Odaklı Bir Kentsel Tasarım Rehberi Modeli: Bursa Hanlar Bölgesi Örneği. *Megaron Dergisi, 13/4*, 584-595.

Resmi Gazete. (tarih yok). http://www.resmigazete.gov.tr adresinden alındı

Salt Araştırma. (tarih yok). *Kuzguncuk, İstanbul.* Ekim 8, 2022 tarihinde Salt Araştırma: https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/99482 adresinden alındı

T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul 6 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu. (1990, Kasım 15). 15.11.1990 tarih ve 2528 nolu Tescil Kararı. İstanbul.

TDK. (1988). "Türkçe Sözlük" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 901. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tekeli, İ. (1991). Bir Kentin Kimligi Üzerine Düsünceler. *Kent Planlaması Konuşmaları.* Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

UNESCO. (2009). *Glossary*. Şubat 14, 2020 tarihinde UNESCO UIS: http://uis.unesco.org/en/glossary adresinden alındı

UNESCO. (2016). *The Architectural Work of Le Corbusier, an Outstanding Contribution to the Modern Movement.* UNESCO World Heritage Convention: https://whc.unesco.org/en/list/1321/ adresinden alındı

UNESCO. (2019). *The 20th-Century Architecture of Frank Lloyd Wright.* UNESCO World Heritage Convention: https://whc.unesco.org/en/list/1496/ adresinden alındı

UNESCO. (2021). *The Architectural Works of Alvar Aalto - a Human Dimension to the Modern Movement.* UNESCO World Heritage Convention: https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6509/ adresinden alındı

UNESCO WHC. (2019). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.* Paris: UNESCO World Heritage Centre.

Velioğlu, A. (1992). Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma. *Doktora Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yalçınkaya, Ş., Açıcı , F., & Büyükçam, S. F. (2019). Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımı ve Daniel Libeskind. *International Black Sea Coastline Countries Symposium* (s. 189-200). Samsun: IKSAD Publishing House.

Yıldız, H. (2011). Tarihi ve Kentsel Dokularda Çağdaş Yapı Tasarımı. *Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi*, s. 38-45.

Yorgancıoğlu, D., & Güray, T. (2018). Mimari Tasarım Eğitiminde Alternatif Yaklaşımlar:Bir Mekân Tasarımı Stratejisi Olarak "Parazit Mimari". *Megaron Dergisi Sayı:13*, 144-155.

Zakar, L., & Eren, Ö. (2019). Tarihi Binalara Ek Yapımında Birleşim Tipolojisi. *Yapı, Mimarlık, Tasarım, Kültür, Sanat Dergisi*.

Zeren, M. T. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu Çağdaş Yaklaşım Örnekleri.* İstanbul: Yalın Yayıncılık.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Kongre Bildirileri

1. Öktem Karagül, B., & Örnek, E. (2023). Koruma Alanlarinda Kentsel Tasarim Rehberi: Fatih-Şehsuvarbey Sokak. *III. International Istanbul Current Scientific Research Congress.* İstanbul: İZDAŞ.